

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ**

**TÜRK VE İSLAM ESERLERİ MÜZESİ'NDE BULUNAN ANADOLU
SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ VE
RESTİTÜSYON ÇALIŞMALARI**

**Hazırlayan
Bahadır ÖZTÜRK**

**Danışman
Prof. Elvan ÖZKAVRUK ADANIR**

İZMİR-2011

YEMİN METNİ

Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunduğum “**Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri ve Restitüsyon Çalışmaları**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.04.2011

Bahadır ÖZTÜRK

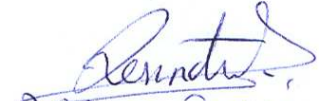
TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün 06.10.2011 tarih ve 8...sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik öğrencisi **Bahadır ÖZTÜRK**' ün "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri ve Restitüsyon Çalışmaları" konulu tezi incelenmiş ve aday 19.10.2011 tarihinde, saat 10³⁰' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **BASARILI**.....olduğuna oy...**birliği**...ile karar verildi.

BAŞKAN
Prof. Elvan Ö. Adanır

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU

TEZ/PROJE NO:

KONU KODU:

ÜNİV. KODU:

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının

Soyadı: ÖZTÜRK

Adı: Bahadır

Tezin/Projenin Türkçe Adı: "Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri ve Restitüsyon Çalışmaları"

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: **Design Features and Restitutions of The Carpets from Anatolian Seljuk Period in Turkish and Islamic Arts Museum**

Tezin/Projenin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yılı: 2011

Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans :

Dili: Türkçe

Doktora :

Sayfa Sayısı: 168

Tıpta Uzmanlık :

Referans Sayısı: 76

Sanatta Yeterlilik :

TEZ/PROJE DANIŞMANLARININ

Ünvanı: Profesör

Adı: Elvan

Soyadı: ÖZKAVRUK ADANIR

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Anadolu Selçuklu halıları
- 2- El Halısı
- 3- Halı restitüsyonu
- 4- Motif çözümlemesi
- 5- Halı teknik analizi

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Anatolian Seljuk Carpets
- 2- Hand Woven Carpet
- 3- Carpet restitution
- 4- Motif Analysis
- 5- Technical analysis of carpet

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet Hayır

ÖZET

Anadolu Selçuklu Dönemi halıları, Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra ürettikleri halıların en eski örneklerindedir. İlk örnekleri Konya Alâeddin Keykubat ve Beyşehir Eşrefoğlu Camilerinde bulunan bu halılar, keşfedildikleri zamanda büyük bir ilgi ile karşılanmışlardır.

Anadolu Selçuklu dönemi halılar hakkında buldukları tarihten itibaren birçok yayın yapılmıştır. Bu yayınlarda çoğunlukla halıların genel özellikleri üzerinde durulmuş, detaya inilmemiştir. Halıların teknik özelliklerinin verildiği yayınlar ise oldukça azdır, bu yayınların bir kısmında birtakım yazım, matematik, terim hataları bulunmaktadır ve yayınlar arasındaki bilgiler birbiriyle çelişmektedir. Halılar tasarımcı bakış açısı ile tek tek ele alınarak incelendiğinde, daha önceki yayınlarda üzerinde durulmamış, fark edilmemiş, çözümlenememiş ya da farklı yorumlanmış unsurlar bulunduğu görülmüştür. Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının daha detaylı incelenmesi, motif ve kompozisyon özelliklerinin çözümlenmesi ile 13. yüzyıl Anadolu Türk halıcılığı ve daha sonraki dönemlere ait halıcılık ve halıların motif ve kompozisyon özelliklerindeki değişimin daha iyi kavranabileceği anlaşılmıştır. Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlenen halıların büyük bir kısmı toplu halde İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde buldukları için araştırmaya konu olarak yalnızca bu müzede bulunan halıların alınmasına karar verilmiştir.

Bu tezde, halıların teknik özellikleri, motif ve kompozisyon çözümlenmeleri, renklerin ve motiflerin kullanımı, restitüsyon çalışmaları yer almaktadır. Ayrıca, Anadolu Selçuklu Dönemindeki halıcılık, halı deseni üretimi, ve o dönemlerde üretilebilecek başka halılar neler olabilirdi gibi konularda yapılan çalışma ve ulaşılan çeşitli bulgular aktarılmaktadır.

ABSTRACT

The carpets of Anatolian Seljuk Period are the oldest examples of the carpets produced after the Turks came to Anatolia. The first samples of these carpets were found in Konia Alaeddin Keykubad and Beysehir Esrefoglu Mosque, Where they met with great interest at the time they were discovered.

Many publications have been made about the carpets of the Anatolian Seljuk period from the date they were found. In these publications, the general features of the carpets were emphasized; details were not included in the main frame. There are small numbers of publications about technical features of the carpets. Some of the publications reveal some grammatical, mathematical and terminological mistakes. Also, the information in each of them is conflicting. When the carpets are studied with a designer's view, some points have come up to light which have not been studied or noticed, or analyzed before. It can be said that, examining the carpets of the Anatolian Seljuk Period in detail, may present a better understanding about the change in this carpet's motif and compositional styles. Because a great number of the carpets which are dated to the Anatolian Seljuk period are held by the Turkish and Islamic Arts Museum in Istanbul, it is decided to examine this group of carpets as this thesis's subject.

In this thesis, technical features, motif and compositional styles, usage of colour and motifs are analyzed with additional restitution works. Furthermore, it is intended to bring light to subjects such as what different kind of carpets and patterns could have been produced at that period.

ÖNSÖZ

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının tasarım özelliklerinin anlatıldığı bu çalışmanın hazırlanmasında yayınlarından yararlandığım ve kaynakçada isimleri geçen herkese saygılarımı sunmak isterim. Tezimin hazırlığının her aşamasında özveriyle yardımcı olduğu için danışmanım Sayın Prof. Elvan Özkavruk Adanır'a öncelikle teşekkür ederim. Tez izleme jürilerinde bilgileri, yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleriyle çalışmama büyük katkı sağlayan Sayın Prof. İsmail Öztürk, Prof. Nesrin Önlü ve Prof. Nuray Yılmaz'a, TİEM Halı Seksiyonu Şefi Gönül Tekeli'ye ve terminoloji konusundaki yardımları için Sayın Prof. Dr. Selçuk Mülayim'e ayrıca teşekkür ederim. Manevi desteğini eksik etmeyen eşime ve hayatımıza renk katan kızıma ise sevgilerimi sunuyorum.

Bahadır ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	XIII
TABLolar LİSTESİ	XVI
EKLER LİSTESİ	XVII
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM **ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARI VE** **TİEM'DE BULUNAN ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARININ** **TEKNİK ÖZELLİKLERİ**

1.1. Anadolu Selçuklu Dönemi Halıları.....	6
1.2. TİEM'de Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Teknik Özellikleri.....	29
1.2.1. 678 Env. Numaralı Halı.....	31
1.2.2. 681 Env. Numaralı Halı.....	34
1.2.3. 684 Env. Numaralı Halı.....	37
1.2.4. 685 Env. Numaralı Halı.....	40
1.2.5. 688 Env. Numaralı Halı.....	43
1.2.6. 689 Env. Numaralı Halı.....	46
1.2.7. 692-693 Env. Numaralı Halı.....	49
1.2.8. 683a Env. Numaralı Halı.....	52
1.2.9. 299 Env. Numaralı Halı.....	55

2. BÖLÜM
TİEM'DE BULUNAN ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARININ
TASARIM ÖZELLİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. TİEM'de Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri	58
2.1.1. 678 Env. Numaralı Halı.....	60
2.1.2. 681 Env. Numaralı Halı.....	66
2.1.3. 684 Env. Numaralı Halı.....	72
2.1.4. 685 Env. Numaralı Halı.....	76
2.1.5. 688 Env. Numaralı Halı.....	82
2.1.6. 689 Env. Numaralı Halı.....	92
2.1.7. 692-693 Env. Numaralı Halı.....	98
2.1.8. 683A Env. Numaralı Halı.....	103
2.1.9. 299 Env. Numaralı Halı.....	107
2.2. Değerlendirme.....	114

3. BÖLÜM
RESTİTÜSYON ÇALIŞMALARI

3.1. Teknik Çözümleme.....	133
3.2. Restitüsyon Çalışmaları	140
3.2.1. 678 Env. Numaralı Halı.....	141
3.2.2. 681 Env. Numaralı Halı.....	142
3.2.3. 684 Env. Numaralı Halı.....	143
3.2.4. 685 Env. Numaralı Halı.....	144
3.2.5. 688 Env. Numaralı Halı.....	145
3.2.6. 689 Env. Numaralı Halı.....	146
3.2.7. 692-693 Env. Numaralı Halı.....	147
3.2.8. 683A Env. Numaralı Halı.....	148
3.2.9. 299 Env. Numaralı Halı.....	149
SONUÇ.....	150
EKLER.....	157
KAYNAKÇA.....	160
ÖZGEÇMİŞ.....	167

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
Arş. Gör.	: Araştırma Görevlisi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
Bkz.	: Bakınız
cm	: santimetre
dm	: desimetre
Dr.	: Doktor
Env.	: envanter
Foto.	: Fotoğraf
H	: Horizontal
Hazl.	: Hazırlayan
ICOC	: International Conferance of Oriental Carpets
Ltd. Şti.	: Limited Şirketi
No.	: Numara
Prof.	: Profesör
s.	: sayfa
s.y.	: sayfa numarası yok
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.İ.E.M.	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi
Yay.	: Yayınlayan
V	: Vertical
v.b.	: ve benzeri
y.a.g.e.	: yukarıda adı geçen eser
yy.	: yüzyıl

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil: 1** Türk düğümü bağlama şekli ve dokuma yönü
- Şekil: 2** Halının dokuma yönüne göre bölümleri
- Şekil: 3** 678 Env. Numaralı halının zemin deseni çözümlemesi
- Şekil: 4** 681 Env. Numaralı halının zemin deseni
- Şekil: 5** Amasya Turumtay Türbesi rölyef süslemesi çizimi
- Şekil: 6** 681 Env. Numaralı halıda bulunan palmet (ayırma rumi) motifi
- Şekil: 7 (A)** 684 Env. Numaralı halının zemin motifi, **(B)** 688 Env. Numaralı halının zemin motifi
- Şekil: 8** 684 Env. Numaralı halının zemin motifi çözümlemesi
- Şekil: 9** II. Harrekan Kümbeti'nin altıncı cephesinde bulunan geometrik süsleme (triskeles) ve 684 Env. Numaralı halının ince bordür çizimi
- Şekil: 10** Geometrik geçme sekizgen yıldız motifi
- Şekil: 11** 685 Env. Numaralı halının ince bordür motifi
- Şekil: 12** Konya Sahip Ata Hanikahı Çini süslemesinde bulunan bir bordür çizimi
- Şekil: 13** 685 Env. Numaralı halının zemin deseni
- Şekil: 14** 685 Env. Numaralı halının yan **(A)** ve alt **(B)** bordürü motifleri
- Şekil: 15** 688 Env. Numaralı halının zemin motifinin dal şeklindeki uzantı yönü **(A)** ve sivastika motiflerindeki renk düzeni
- Şekil: 16** 688 Env. Numaralı halı ince bordür detayı
- Şekil: 17** 688 Env. Numaralı halının alt **(A)** ve yan **(B)** ince bordür motifleri
- Şekil: 18** 688 Env. Numaralı halının alt ana bordür **(A)** ve ikinci sıra yan ana bordür (90° çevrilmiş şekilde) **(B)** motifleri
- Şekil: 19** 689 Env. Numaralı halının zemin motifi
- Şekil: 20** Divriği Ulu Cami pencere kepenginde kullanılan palmet (rumi tepelik) motifi ve 689 Env. Numaralı halının zemin motifinde bulunan palmet motifinin çizimi
- Şekil: 21** 689 Env. Numaralı halının alt **(A)** ve üst **(B)** ana bordür motifleri
- Şekil: 22** 692-693 Env. Numaralı halının zemin motifinin çözümlemesi
- Şekil: 23** 692-693 Env. Numaralı halının zemin deseninin çözümlemesi aşamaları
- Şekil: 24** 681 Env. Numaralı halının alt ve yan bordür motifleri ve Karatay Medresesi kubbesinde bulunan düğümlü küfi yazısından rumi süslemeli bir harfin uç kısmının çizimi.
- Şekil: 25** Anadolu Selçuklu Dönemi Halı bordür motifi çözümlemesi

- Şekil: 26** Küfi yazı karakterli ana bordür motifleri
- Şekil: 27** Geometrik geçme sekizgen yıldızlı ana bordür motifleri
- Şekil: 28** İnce bordür motifleri
- Şekil: 29** Halıların bordür düzenlemesi
- Şekil: 30** 678 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 31** 681 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 32** 684 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 33** 685 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 34** 688 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 35** 689 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 36** 692-693 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 37** 683A Env. Numaralı Halının Restitüsyonu
- Şekil: 38** 299 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

- Foto.:** 1 862 Env. Numaralı halı, Konya Mevlana Müzesi
- Foto.:** 2 1034 Env. Numaralı halı, Konya Mevlana Müzesi
- Foto.:** 3 Beyşehir Eşrefoğlu Cami'sinde bulunan üçüncü Anadolu Selçuklu Dönemi halısı
- Foto.:** 4 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 5 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 6 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 7 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 8 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 9 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 10 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası
- Foto.:** 11 Cagan Eski Hayvanlı halısı
- Foto.:** 12 İnsan yüzlü hayvanlı halı
- Foto.:** 13 Eskenazi Hayvanlı halısı
- Foto.:** 14 841 Env. Numaralı halı, Konya Mevlana Müzesi
- Foto.:** 15 A-344 Env. Numaralı halı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi
- Foto.:** 16 A-217 Env. Numaralı halı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi
- Foto.:** 17 678 Env. Numaralı halı
- Foto.:** 18 Niğde Sungurbey Camisi yan portalinden detay.
- Foto.:** 19 Diyarbakır Melek Ahmetpaşa Camisi minare kaidesi
- Foto.:** 20 A-19 Env. Numaralı halı
- Foto.:** 21 Yastık, Doğu Anadolu
- Foto.:** 22 Malatya-Gaziantep, enine renkli şeritler halinde kilim dokuma arasında cicim dokuma çuval
- Foto.:** 23 681 Env. Numaralı halı
- Foto.:** 24 Amasya Turumtay Türbesi rölyef süslemesi
- Foto.:** 25 681 Env. Numaralı halının alt **(B)** ve üst **(A)** ana bordürleri
- Foto.:** 26 681 Env. Numaralı halının sol **(A)** ve sağ **(B)** ana bordürleri
- Foto.:** 27 684 Env. Numaralı halı
- Foto.:** 28 II. Harrekan Kümbeti'nin altıncı cephesinden detay
- Foto.:** 29 685 Env. Numaralı halı

- Foto.: 30** Konya Karatay Medresesi (1251) kubbesinde çini mozaik düğümlü küfi yazıdan detay
- Foto.: 31** Sivas Gök Medrese Portal detayı
- Foto.: 32** 685 Env. Numaralı halının alt **(A)** sol ve sağ **(B)** ana bordür bölümünden detay.
- Foto.: 33** 688 Env. Numaralı halı
- Foto.: 34** Detail of silk brocade
- Foto.: 35** İspanyol halısı, 15. yy.
- Foto.: 36** İnce uzun yolluk halı, 16. yy.
- Foto.: 37** 688 Env. Nolu halının zemin deseninin ilk üç sıra motifleri.
- Foto.: 38** 688 Env. Nolu halının zemin deseninin 4.,5.,6.,7. sıra motifleri
- Foto.: 39** Batı Anadolu halısı (Bergama) 17. yy. sonu
- Foto.: 40** Anadolu halısı, 15. yy.
- Foto.: 41** 688 Env. Numaralı halının anabordür motifi yönleri
- Foto.: 42** 16. yy. Anadolu halısı, Berlin İslam Eserleri Müzesi.
- Foto.: 43** 689 Env. Numaralı halı
- Foto.: 44** Divriği Ulu Cami pencere kepenklerinden detay
- Foto.: 45** Özkent'te Celaledin Hüseyin'in Türbe portalinde kemer iç yüzeyinin tezyinat detayı
- Foto.: 46** A.74 Env. Numaralı halı, Orta Anadolu
- Foto.: 47** 19. yy. halısı, Hakkari
- Foto.: 48** 689 Env. Numaralı halının başlangıç **(A)** ve orta bölümünden **(B)** zemin motifleri.
- Foto.: 48** 692-693 Env. Numaralı halı
- Foto.: 49** 692-693 Env. Numaralı halı zemin deseni detayı
- Foto.: 50** 2627-16-00 Env. Numaralı Kilim-cicim-sumak, Batı Anadolu
- Foto.: 51** 692-693 Env. Numaralı halının başlangıç bölümü zemin deseninden detay
- Foto.: 52** 692-693 Env. Numaralı halının alt ana bordür bölümünden detay
- Foto.: 53** 683A Env. Numaralı halı
- Foto.: 54** 683 A Env. Numaralı halının üst ana bordür bölümü
- Foto.: 55** 299 Env. Numaralı halı
- Foto.: 56** 772 Env. Numaralı halı, 16. yy. sonu

Foto.: 57 Bergama Halısı?

Foto.: 58 Çanakkale Ezine, 19. yy

Foto.: 59 Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey camisi (1297) mihrap detayı

Foto.: 60 Konya Şeyh Sadrettin Konevi Camisi mihrabı

Foto.: 61 299 Env. Numaralı halının zemin detayı

Foto.: 62 Küfi yazı karakterine sahip mihraplı halılar ve 299 Env. Numaralı halının ana bordür motifi

Foto.: 63 700 Env. Numaralı halı (Büyük madalyonlu Holbein Tipi) , 16. yy. başı

Foto.: 64 A-344 Env. Numaralı halıdan bordür detayı

Foto.: 65 Küfi yazı karakterli bordür motifleri ve küfi yazı karakterli mihraplı halılar

TABLolar LİSTESİ

- Tablo: 1** 862 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 2** 1034 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 3** 841 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 4** A-344 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 5** A-217 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 6** 678 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 7** 681 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 8** 684 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 9** 685 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 10** 688 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 11** 689 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 12** 692-693 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 13** 683A Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 14** 299 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler
- Tablo: 15** T.İ.E.M.'de bulunan Selçuklu dönemi halılarının düğüm sıklığı kalitelerine göre kendi içinde gruplandırılması
- Tablo: 16** T.İ.E.M.'de bulunan Selçuklu dönemi halılarının düğüm sıklığı kalitelerinin motif üzerindeki etkisine göre gruplandırılması
- Tablo: 17** İlk aşamada muhtemel orijinal boyutu hesaplanabilen halılar
- Tablo: 18** İkinci aşamaya kalan ve bazı boyutlarına ulaşılabilen halılar
- Tablo: 19** Üçüncü aşamada en veya boy değerleri birbirine yakın halıların gruplanması
- Tablo: 20** Dördüncü aşama Restitüsyon çalışması sonucunda halıların muhtemel boyutları
- Tablo: 21** Beşinci aşamaya kalan halıların önerilen muhtemel boyutları
- Tablo: 22** Tüm halıların ulaşılabilen ve muhtemel boyut değerlerine göre gruplanması

EKLER LİSTESİ

Ek: 1 T.İ.E.M.'de bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halıları ile boyut oranlamasına giren diğer iki halının ölçekli görünüşleri

Ek: 2 Restitüsyon çalışmalarının ve boyut oranlamasına giren diğer iki halının ölçekli görünüşleri

GİRİŞ

Resmi tarihiyle 1071 yılında Anadolu'nun kapıları Türklere açılrsa da bu tarihten çok önceleri göçebe Türkler Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemiş ve buraları kendine yurt edinmiştir. Bu tarihten sonra Anadolu'da açılan fetih ülkesinde Danişmend (1085-1175), Mengücek (1071-1252), Saltuklu (1071-1202), Sökmenli (1100-1207) ve Artuklu (değişik kollar halinde 1098-1409) gibi İran Selçuklularına tabi devletler kurulmuştur. Daha güneyde Kuzey Irak ve Kuzey Suriye'de ise yine Selçuklu ailesinin üyeleri ve onlara bağlı atabeylerin egemenlik alanları bulunmaktadır. Selçuklu ailesinin bir kolu ise Kutalmış'ın oğlu Süleymanşah'ın idaresinde, Bitinya'ya (Kuzeybatı Anadolu) kadar uzanarak Iznik'i ele geçirip Rum Selçuklu ya da Anadolu Selçuklu dediğimiz devleti kurmuştur (1074-1308).¹

11. ve 12. yüzyıllarda Türk boylarının göçleri, Moğol istilası, ticaret anlamında Asya ticaret merkezlerinden gelen "Heterodoks" toplulukların Anadolu yerli halklarıyla kaynaştığı bir ortamda, Türkleşme ve İslamlaşma sürecinin yaşandığı bilinmektedir. Anadolu'ya gelen Türkler, zaman içinde yerleşik yaşamı ve bu yaşamın gerektirdiği uğraşları öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu dönem içerisinde kırsal kesime yerleşen göçebe Türk Aşiretleri hayvancılık yanında geleneksel çadır yaşamıyla ilgili üretimlerini daha öncesinde olduğu gibi yapmaya devam etmişlerdir.²

Türklerin Anadolu'yu yurt edinmelerinden sonraki döneme ait ve günümüze çok az sayıda gelebilen en erken kirkitli dokumalardan olan Anadolu Selçuklu dönemi halıları, Anadolu Türk halıcılığının en önemli mihenk taşlarıdır. Bu halılardan dokuz adedi İstanbul'da Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde (T.İ.E.M.) sergilenmektedir ve Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının en önemli koleksiyonunu oluşturmaktadır.

Keşfedildikleri zamanda büyük bir ilgi ile karşılanan Anadolu Selçuklu dönemi halılarının üzerine birçok yayın yapılmıştır. Bu yayınlarda çoğunlukla halıların genel özellikleri üzerinde durulmuş, detaya inilmemiştir. Halıların teknik özelliklerinin verildiği yayınlar ise oldukça azdır ve bu yayınların bir kısmında birtakım yazım,

¹ Doğan Kuban, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Promat A.Ş., İstanbul Ekim 2002, 14.s.

² İsmail Öztürk; "Türkiye'de Halı ve Kilimciliğin Kaynakları, Kaynakçası ve terminolojisine İlişkin Sorunlar", **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirleri** (4-7 Kasım 1997, Ankara), 2. Cilt, Grafiker, Ankara, 2000, 164.-165 s.

matematik, terim hataları bulunmaktadır ve yayınlar içerisindeki bilgiler birbiriyle çelişmektedir. Bu tezin araştırma aşamasının başlarında halılar tasarımcı bakış açısı ile tek tek ele alınarak tasarım özellikleri incelenmiştir. Bu incelemede daha önceki yayınlarda üzerinde durulmamış, fark edilmemiş, çözümlenememiş ya da farklı yorumlanmış unsurlar bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının daha detaylı incelenmesi, motif ve kompozisyon özelliklerinin çözümlenmesi ile 13. yüzyıl Anadolu Türk halıcılığı ve daha sonraki dönemlere ait halıcılık ve halıların motif ve kompozisyon özelliklerindeki değişimin daha iyi kavranabileceği öngörülmüştür. Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlenen halıların büyük bir kısmı toplu halde Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde buldukları için inceleme ve araştırmaya konu olarak yalnızca bu müzede bulunan halıların alınmasına karar verilmiştir.

Tezin araştırma ve inceleme süreci içerisinde kaynakça taramasıyla birlikte müzede arşiv çalışması, halılar üzerinde teknik inceleme ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. İncelemeye konu olan dokuz halının tasarım özelliklerinin detaylı çözümlenmesi, halılar üzerine daha fazla yoğunlaşmak ve ilk dokundukları zamanki muhtemel boyutlarının ve görünümlerinin bulunması için halıların restitüsyon çalışılmalarının yapılması gerekliliği de duyulmuş ve restitüsyon çalışmaları bu çalışma süreci içerisinde birer yan ürün olarak ortaya çıkmışlardır.

Tez üç bölümde ele alınmaktadır. Birinci bölümünde "Anadolu Selçuklu Dönemi Halıları" başlığı altında öncelikle Anadolu Selçuklu Dönemi halıcılığına dair 13. yüzyılda Anadolu'dan geçmiş İbn Said, İbn Batuta ve Marko Polo gibi seyyahların seyahatnamelerinden elde edilen bilgiler aktarılmış. Daha sonra Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen halılarının Konya Alâeddin Keykubat Camisi'nde ve Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde keşfedilmesi ile bu halıların Türk ve Dünya halıcılık tarihindeki önemi üzerinde durulmuştur. Anadolu'da, Selçuklu döneminde üretilmiş olduğu söylenen, Fustat'da (Mısır) kazılarda bulunan halılar ile yakın zamanda Tibet'te keşfedilen halılara ve halıların sergilendikleri yerlere dair bilgiler de verilmiştir. Ayrıca, ilk başta Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenip, sonra daha geç dönemlere tarihlenen halılar ile ilk başta geç dönemlere tarihlenip, sonra 13. yüzyıla tarihlendirilen halılar hakkındaki karşılaştırmalı bilgiler de aynı başlık altında aktarılmıştır.

Birinci bölümün devamında “T.İ.E.M.’de Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Teknik Özellikleri” başlığında Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi’ne tarihlendirilmiş dokuz halının teknik özellikleri alt başlıklar altında anlatılmıştır. Burada ilk başta teknik incelemenin nasıl yapıldığına ve müzede yapılan arşiv çalışmasında edinilen verilere dair bilgiler verilmiştir. Halıların teknik incelemelerinin verildiği alt başlıklarda, Müze envanter bilgileri, karşılaştırmalı olarak kaynaklarda yer alan teknik inceleme bilgileri ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde bulunan halılar üzerinde tez kapsamında yapılmış olan teknik inceleme bilgileri yer almaktadır. Bu yaklaşım tarzının, Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halıları üzerine yapılan araştırmalardaki bilgiler arasındaki farkların ve benzerliklerin de görülmesine yardımcı olacağına inanılmaktadır. Halılarda teknik özellikler olarak halıların boyutları, düğüm sıklığı, düğüm türü, çözgü, atkı ve ilme ipliklerinin büküm yönü ve kat adedi bilgileri, her sıradaki atkı adedi ve atkı rengi, ilme ipliklerinde kullanılan renkler, saçak ve kenar örgüsü ölçüleri ile halının günümüzdeki durumu incelenerek aktarılmıştır. Tez kapsamında teknik analiz yöntemleriyle tarihlendirme, iplik kalınlığı ölçümü ve boyarmadde analizleri gibi bir çalışma yapılmadığı için bu tip bilgiler verilmemiştir. Teknik bilgiler verilirken, halıcılık sektöründe “kalite” denilince çoğu zaman ilk akla gelen “düğüm sıklığı” olmasına rağmen, kalite bir ürünün tüm özelliklerinin niteliğini belirttiği için, düğüm sıklığına mümkün olduğunca tek başına “kalite” denilmemeye çalışılmıştır. Tek başına “kalite” yerine, “düğüm sıklığı kalitesi” kullanılmıştır.

Bu çalışmada halılar müze envanter numarası sırasına göre anlatılmaya çalışılmıştır, ancak tasarım özelliklerinin anlatımını kolaylaştırmak için 683A Env. numaralı halının, 692-693 Env. numaralı halının arkasına alınması gerektiği ve ayrıca 299 Env. numaralı halı da bu halılara daha sonradan eklendiğinden en küçük numaraya sahip olmasına rağmen son sıraya yerleştirildiği için sıra biraz değişmiştir. Karışıklık olmaması için tezin tüm bölümlerinde bu sıralamaya göre anlatım yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, “TİEM’de Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri” başlığı altında ilk başta halıların tasarım özelliklerinin inceleme tekniğine dair bilgiler verilmiştir. Burada el halılarının tasarım özelliklerinin incelemesindeki teknik soruna detaylı bir açıklama getirilmeye çalışılmıştır. Alt başlıklarda her halının tasarım özellikleri detaylı olarak ele alınmıştır. Detaylı

incelemede, halıların fotoğraflarına, halıların zemininde kullanılan motif ve kompozisyon çözümlmelerine, ince ve ana bordür motifi çözümlmelerine yer verilmiştir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde çeşitli malzemeler üzerinde kullanılmış benzer motiflere, benzer motiflerin kullanıldığı aynı veya daha sonraki dönemlere ait dokumalara dair örnekler de bulunmaktadır. Ayrıca, halılardaki motiflerin ve renklerin kullanımına, dağılımına ve dokumacıların halıların üretim sürecinde yaptıkları çeşitli değişikliklere ait bilgilere yer verilmiştir.

Bu çalışmada tasarımların anlatılmasında yaşanan en büyük zorluk terminoloji konusunda yaşanmıştır. Anlatımlar mümkün olduğu kadar konuyla ilgilenen herkesin anlayabileceği şekle getirilmeye çalışılmıştır. Bu anlayışla, çalışmada kaynağı bilinmeyen motif ve kompozisyonlar anlatılırken mümkün olduğunca geometri terminolojisi kullanılmaya özen gösterilmiştir. Örneğin "baklava şekli" yerine "eşkenar dörtgen", "pıtrak motifi" yerine "etrafı geometrik kancalı eşkenar dörtgen motif", vb. tanımlamalar kullanılmıştır. Ancak, halıcılık terminolojisinde kullanılan ve söylendiğinde nasıl bir şekil olduğu bilinen bazı adlandırmalar (Örneğin: elibelinde, ok ucu, koç boynuzu.. vb.) anlatımı kısaltmak için benzetme yapılarak kullanılmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte Anadolu Selçuklu Dönemi süslemelerinde çokça karşılaştığımız ve halılarda da gördüğümüz, kimi uzmanın bitkisel kimisinin de hayvansal kaynağa bağladığı Rumî motifi yine aynı isimle kullanılmıştır. Motif adlandırmalarında karşılaşılan problemlerden biri de halıda görüldüğünde genellikle elibelinde olarak adlandırılan, üstü sivri, iki yandan simetrik şekilde çıkarak aşağı doğru kıvrılan kancalara sahip olan motifin kaynağının tanımlanmasıdır. (Şekil: 5) (Foto: 30, 31) Bu motifin benzer örnekleri Anadolu Selçuklu Dönemi süslemelerinde Rumî kompozisyonlarda çok karşılaşılan veya tek başına sıralı şekilde de kullanılabilen bir motiftir. Motif günümüzde bazı uzmanlarca kullanıldığı duruma bağlı olarak "Rumî tepelik" veya "ayırma Rumî", bazıları da "palmet" olarak adlandırmaktadır. Motifin Anadolu Selçuklu döneminde nasıl adlandırıldığını bilmediğimiz için ve günümüzde terminolojik olarak motifin tam bir tanımlaması yapılmadığından bu motifin ismi bu çalışmada "palmet" olarak geçmektedir. Ancak, günümüzde bu motifin farklı şekillerde de adlandırıldığı ve tanımlandığı unutulmamalıdır.

Değerlendirmede Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait dokuz halının hem teknik hem de tasarım özelliklerinin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Teknik özellikleri değerlendirilirken, halılar düğüm

sıklıklarına ve düğüm sıklıklarının motiflere olan etkisine göre gruplandırılmış ve bu bilgiler üzerinde fikir üretilmiş, halılarda kullanılan hammadde, düğüm türü, çözgü, atkı ve ilme iplikleri genel olarak anlatılmıştır. Tasarım özelliklerinin değerlendirmesinde, ilk önce halıların zemin motifleri, motif düzenleri, motiflerin çözümlenmesi ve kaynağı üzerinde durulmuş, karşılaştırmalara ve örneklere yer verilmiştir. İkinci olarak bordür motifleri hakkında bilgiler toplanmış, bordür motiflerinin toplu halde çizimleri gösterilmiş, bordür motiflerinin çıkış noktası ve çözümlenmesiyle ilgili farklı bakış açıları ortaya koyulmuştur. Son olarak dokumacıların renk ve motif kullanımında uyguladıkları düzenler ve halılar üzerinde yaptıkları renk ve motif değişiklikleri irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlenen dokuz halının tez çalışması süresince yapılan restitüsyon çalışmaları sunulmuştur. Buradaki "Teknik Çözümleme" başlığında ilk başta restitüsyon çalışmasının tanımı ve bu çalışmada yapılan restitüsyon çalışmasının tekniği, aşamaları ve kullanılan bilgisayar programları hakkında kısa bilgi verilmiştir. Ardından, birçoğu bütün halde bulunmayan halıların restitüsyon çalışmalarının yapılabilmesi için, halıların ilk dokunduğu zamanki muhtemel boyutlarının saptanabilmesi için yapılan karşılaştırmalı çalışmanın sonuçları aşamalarla ve tablolarla verilmiştir.

Sonuçta, çalışmanın en başından beri edinilen bilgiler ile incelenen her bir halının teknik ve tasarım özellikleri ve bu halıların özelliklerinin toplu değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bilgiler yorumlanmıştır. Bu yorumlamalardan Anadolu Selçuklu Döneminde halıcılık, bu dönemde halı deseni üretimi, renk ve motiflerin kullanımı ve o dönemlerde üretilebilecek başka halılar hakkında fikirler öne sürülmüştür.

1. BÖLÜM

ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARI VE TİEM'DE BULUNAN ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARININ TEKNİK ÖZELLİKLERİ

1.1. Anadolu Selçuklu Dönemi Halıları

Halıcılık, Anadolu'nun her tarafına yayılmış konar göçer veya yerleşik halk tarafından üretilen ve köklü geçmişi olan bir tekstil üretimidir. Bu üretimin Anadolu'ya 11. yüzyıldan itibaren bu toprakları yurt edinmek için gelen Türkmen topluluklar tarafından getirildiği artık herkes tarafından kabul edilmiş bir bilgidir. Anadolu Türk halılarına dair en eski bilgi ve belgeler de Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonraki halı üretimleri hakkında bilgiler içermektedir.

“Selçuklu döneminde Anadolu'da halı üretimi ve ticaretine ilişkin çeşitli seyyahların seyahatnamelerinde bilgiler bulunmaktadır. Özellikle Arap seyyahlardan, 1274 yılında ölen İbn Said, Kitâb bast u'lan.fi'ttül ve'l arz adlı kitabında, Bizans'a ait Batı Anadolu'dan söz ettikten sonra, şu bilgileri vermektedir: “Bu bölgenin batısında Türkmen Dağları ve Türkmen ülkesi bulunur. Türkmenler Türk soyundan büyük bir kavim olup Selçuklular devrinde Rum ülkesini feth etmişlerdir. Bunlar sık sık kıyılara kadar giderek akınlarda bulunurlar, tutsak aldıkları çocukları İslâm tüccarlarına satarlar. Türkmen halılarını (el busut-Türkmâniyye) dokuyan bu Türkmenlerdir. Bu halılar bütün ülkelere satılır (el-meclûbetü ile'l-bilâd). Antalya'nın kuzeyinde Togûla (Tonguzlu? -Denizli) Dağları vardır. Bu dağlarda kendilerine Uç denilen Türkmenler yaşar. Bu Türkmenlerin 200.000 çadır olduğu söylenir.”³

“İbn Said, Aksaray ile ilgili bilgiler verirken, “bu şehirde güzel yün halılar (el-busutu'l mullâh) imal edildiğini” bildirir. 1271-72 yıllarında Anadolu'dan geçtiği bilinen Marko Polo'nun söylediklerinde göre, “dünyanın en güzel halıları Anadolu'da dokunmaktaydı”. Bu dokuma merkezleri arasında Konya, Kayseri, Kırşehir, Aksaray gibi şehirlerin adı geçmektedir. Yine, 14. yüzyıl başlarında Anadolu'yu gezen, İbn Batuta verdiği bilgilerde, Aksaray'ı mamur bir şehir şeklinde zikredip, Anadolu'nun en güzel ve en muhteşem şehirlerinden biri şeklinde vasıflandırır ve “... bu şehirde kendi adıyla (Aksaray) anılan koyun yünüyle halılar dokunur. Bu halıların hiç bir ülkede eşi benzeri yoktur. Bu sebeple bu halılar Suriye (eş-Şam), Irak, Mısır, Hindistan, Çin ve Türk ülkelerine sevk olur” der. Fustat'ta Selçuklu ve Beylikler döneminden kalma, son yıllarda da Hindistan'da Selçuklu dönemi

³ Bekir Deniz, **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**, Ankara, 2000, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 24 s.

halılarının bulunması bunu doğrulamaktadır.” Yine kaynaklar, İbn Batuta'nın 14. yüzyıl başında, Lâdik'te çok güzel halıların dokunduğunu nakletmektedir.⁴

Anadolu'da Türk halılarının günümüze kadar gelen en eski örnekleri Anadolu Selçuklu döneminden kalan halılardır. Konya Alâeddin Keykubat Camisi ve Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan bu halılar, Anadolu'daki Türk halıcılığı tarihinin 13. yüzyıldan günümüze kadar uzanan serüveninin başlangıcını oluştururlar. Pazırık Halısından sonra Türk düğümü tekniği ile dokunmuş, en eski halı örnekleri olmasından dolayı önemli bir yeri olan bu halıların bulunmaları ve uyandırdıkları büyük ilgi hakkında referans yayınlarında şu bilgiler yer almaktadır:

“1905 yılına kadar Alâeddin Camii'ni ziyaret edenlerden, Fr. Sarre de dahil olarak hiç kimse Konya halılarını fark edememiş, yüzyıllar boyunca öylece unutulup yerlerinde kalmıştır. Bu halılar, ilk defa bunları keşfeden Martin'in o zamanlar Alman konsolosluğunda görevli ve Danimarka asıllı Loytved'e, bunların çok büyük ilmi değerlerine işaret etmesiyle aydınlığa çıkıp, kısa zamanda tanınarak meşhur olmuştur. Martin, bunları ancak 1908'de yayınladığı biri text, diğeri levhalar olarak yarım metreyi aşan boyda, iki ciltlik muazzam, A History of Oriental Carpets Before 1800, (Vienna, 1908) eserinde tek renkli ve renkli olarak yayınlamış, 113. sayfada bu konuda açıklama yapmıştır.

"Burada yayınladığım fotoğrafları İsveç Prensi Wilhelm'in lütfuna borçluyum, kendisi Konya'yı ziyaretinde, ricası üzerine Vali Ferid Paşa'nın emriyle bunlar yaptırılmıştı."

Bu resimleri nasıl sağladığını anlatan nota göre S.247'de ise, Danimarka asıllı Alman Konsolosluğu temsilcisi Loytved'in Prens tarafından istenen fotoğraf ve suluboyaların muhafaza edilmesiyle görevlendirildiğini fakat onun kendi başına bunlardan birer kopya çıkartarak müsaade almadan Berlin'e gönderdiğini açıklamıştır. Böylece ondan bir yıl önce Fr. Sarre, üç Selçuklu halısını henüz orijinallerini görmeden ve kendi ifadesiyle Loytved'in gönderdiği fotoğraf ve resimlere göre makale halinde yayınlamış bulunuyordu.

Sarre'nin "Mittelalterliche Knüpfteppeiche" adıyla Viyana'da Kunst und Kunsthandwerk dergisinde çıkan makalesi, hem bir yıl daha önceden, hem de geniş ölçüde dağıtıldığı için bu halıların çabuk tanınmasına yol açmıştır. 1909'da Seldschukische Kleinkunst kitabında aynı halıları bir daha yayınlayan Sarre'den sonra, 1914'de Bode-Kühnel bu halıları Vorderasiatische Knüpfteppeiche aus alterer Zeit adlı kitaplarının ikinci baskısına almışlar, ondan itibaren de halı ilminin temeli belli olmuştur. (Martin'in kitabı 67 x 56 cm. ebadında İki cilt olup, text cildi 10 kg. ağırlığındadır.) Fakat ancak, Erdmann'ın çalışmalarıyla bunlar geniş ölçüde tanınabilmiştir.⁵

⁴ y.a.g.e., 24 s.

⁵ Oktay Aslanapa, **Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı**, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul 1987, 13 s.

F.R. Martin, 1905 yılında Konya'da Selçuklu Eserleri hakkındaki çalışması için Alâeddin Camisi'ndeki incelemesinde, camide serili yüzlerce halı arasından Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait sekiz adet halıya ulaşmıştır.⁶ Bu halıların bulunması ile ilgili bilgi veren Walter B. Denny, halıların uzun bir süre keşfedilmeyişinin nedeninin, camilerin bir deposunun olmamasına ve Türklerdeki camiye halı bağışlama geleneği nedeniyle serili olan eski halıların sürekli üzerlerine eklenen yeni halılar yüzünden çok altlarda kalması olduğunu belirtmiştir. Hatta bu halıların, eski örnekler bulmak için üst üste halılar içinde arkeolojik bir kazı yaparken ortaya çıktığını esprili bir şekilde dille getirmiştir.⁷

1914 yılında, İstanbul'da Evkaf Müzesi (şimdiki adıyla Türk ve İslam Eserleri Müzesi) ziyarete açıldığı zaman, birçok Selçuklu ve Osmanlı eseriyle birlikte bu sekiz adet Selçuklu halısı da 31 Mayıs 1914 tarihinde İstanbul'a getirilmiştir. Bu olay o günlerde Konya'da yayınlanan Babalık Gazetesinin 22 Nisan 1330 (1914) tarih ve 250 sayılı nüshasında yayımlanmıştır.⁸ Bu haber şöyledir:

“Şeyh'ül-İslâm ve Evkaf Nazırı Meb'us-ı celil-ül-kadirimiz Hayri Beyefendi hazretleri canibinden İstanbul'da tesis ve resm-i küşadı geçen ruz cülus-ı cenab-ı padişahide icra buyurulan Asar-ı Atika-i İslâmiye Müzesine şehrimizden Vilayet Evkaf Müdürü Cemal Beyefendi delâletiyle üç büyük sanduk asar-ı atika irsal edilmiş ve mir-i mumaileyh bu kere avdet eylemiştir. İrsal olunan 102 adet halı ve seccadeden kısm-i azami merkez-i vilâyete ait olarak Sultan Alâeddin, Şeyh Sadrettin Kunevi, Sultan Selim ve İplikçi cevami-i şerifesinden dercedilmiş ve bunlar devr-i Selçukiyandan kalma Türklerin kıymettar ilk mensucatından bulunmuştur. Eşyay-ı mezkureden maada Şeyh Sadrettin Kunevi hazretlerinin türbelerindeki bir çift pencere kanadı, Şeyh Muhyiddin-i Arabi hazretlerinin hatt-ı dest-i mübarekleriyle muharrer Futuhat-ı Mekkiye'si, keza üç cilt Füsüs Şerhi, Nevşehir de İbrahim Paşa Kütüphanesinden iki nüsha büyük kıtada üç cilt müzehhep ve musavver Bostan, Tezkere-t-ül-Evliya dahi gönderilmiştir.”⁹

Loytved'in girişimiyle F.R. Martin tarafından Konya Alâeddin Camisi'nde 1905 yılında keşfedilen Anadolu Selçuklu dönemi halıları 8 adettir. Bunlardan üçü çok eskimiş olmakla birlikte bütün olarak kalmış büyük halılardır. Üçü, küçük boyda halılardan kalma büyük parçalar halinde, kalan iki tanesi ise çok büyük boyutlarda halılar olduğu düşünülen halılardan kalma küçük boyutta parçalar halindedirler.

⁶ Mehmet Önder, “Selçuklu Devri Konya Halıları”, **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı: 7-8, 1964-1965, Milli Eğitim Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1966, 47 s.

⁷ Walter B. Denny, 11. Uluslararası Doğu halıları Konferansı (ICOC) açılış konuşması, 19 Nisan 2007, İstanbul.

⁸ Mehmet Önder, **a.g.e.**, 47. s.

⁹ Mehmet Önder, **a.g.e.** 47 s.

(678, 681, 684, 685, 688, 692-693, 683A, 689 Env. Numaralı halılar, Bkz. EK:1) 1156 yılında Selçuklu Sultanı I. Rükneddin Mes'ud tarafından inşasına başlanan ve 1221 yılında Sultan I. Alâeddin Keykubad tarafından tamamlanan Konya Alâeddin Camisi'ne, Selçuklu sultanları tarafından kandiller, şamdanlar, Kur'an rahleleri gibi bugün bir kısmı müzelerde bulunan bir çok eserin vakfedildiği bilinmektedir. Bu eserler gibi halıların da Selçuklu sultanları tarafından vakfedildiği tahmin edilmektedir.¹⁰ Halılar, İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda bulunan İbrahim Paşa Sarayı'na taşınmış olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir.¹¹

Alâeddin Keykubat Camisi'nde Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının keşfedilmesinden 25 yıl sonra 1930 yılında R.M. Riefstahl, Seyfeddin Süleyman Bey tarafından 1297 yılında inşa edilen Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde eski dönemlere ait dört halı parçası daha bulmuştur. Bunlardan birisi Konya Alâeddin Keykubat Camisi'nde bulunan halılarından birinin (Env. No. 685) çok benzeridir, diğer ikisinin yüzyılın sonundan veya 14. yüzyılın ilk yıllarından kalmış olduğu düşünülmektedir. Dördüncü parça 15. yüzyıldandır.¹² Riefstahl'in Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunduğu halılardan Anadolu Selçuklu Dönemi dönemine giren üç halıdan ikisi, 862 (Foto.: 1) ve 1034 (Foto.: 2) Envanter numaraları ile Konya Mevlâna Müzesi'nde sergilenmektedir.

¹⁰ **y.a.g.e.**, 47 s.

¹¹ Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 14 s.

¹² **y.a.g.e.**, 23 s.

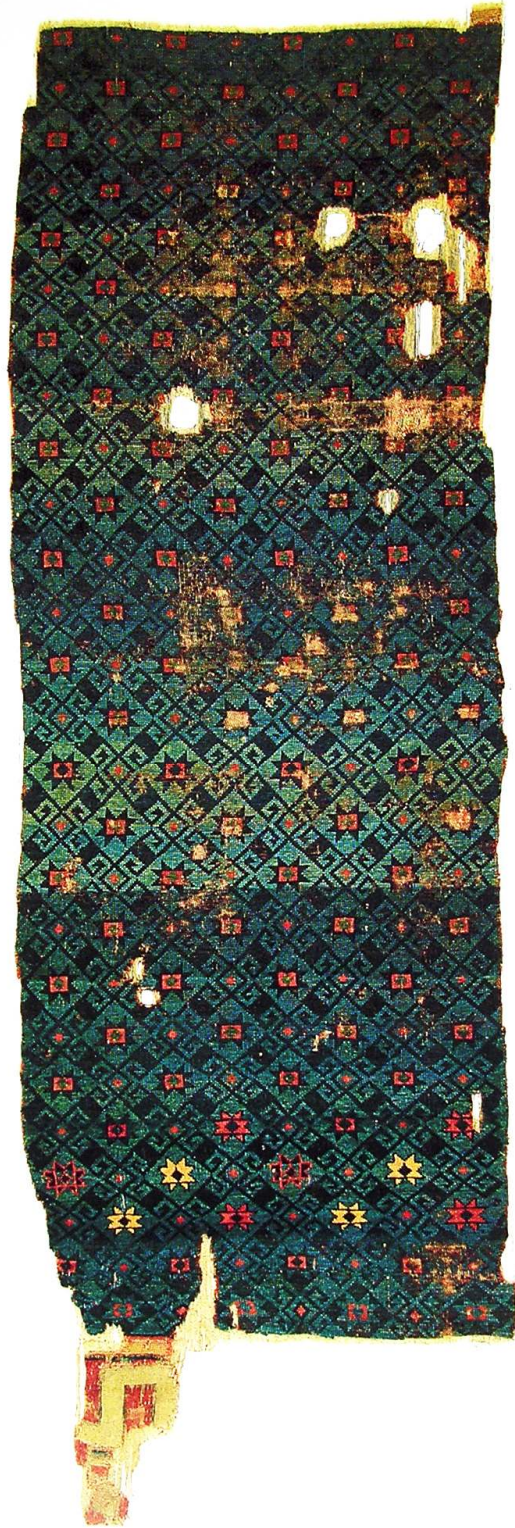

Foto.:1 862 Env. Numaralı halı, **Kaynak:** Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 23.s.

Envanter no : 862
Dönemi : 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer : Beyşehir Eşrefoğlu Camisi
Sergilendiği yer : Konya Mevlana Müzesi
Durumu : Halı bütünü hakkında bilgi verebilecek durumda günümüze kadar gelebilmiştir. Halının zemin bölümü neredeyse bütün olarak kalmakla birlikte bordürden çok küçük bir kısım başlangıç tarafında görülmektedir.

Tablo: 1 862 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	170x254 cm	10 cm ² de 28 yatay, 24 dikey, 627 ilmeğdir.	Gördes düğümü, soldan sağa hafif meyilli.	Argaçlar: Çift bükümlü tabii beyaz sert yün.	Arışlar: tek bükümlü pembe yündür. Her büküm sırasından sonra 2-2-3-2 arış geçirilmiştir.	Düğümler: Bükümlü kalın yünden.
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	292x90 cm	Boyda:26 Ende: 29 754/dm ²	Gördes	Yün, 1s,2z 52/10 cm, beyaz	Yün, 2z, 58/10 cm, kırmızı, az bükümlü	Yün, 1s, 2z, az bükümlü
<p>Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de; ilmek sayısı 627 değil 672; 10 cm yatayda 28 ve 10 cm dikeyde 24 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Argaç atkı, arış çözgü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.</p>							

Kaynaklar:

- 1.Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **Selçuklu Halıları (Başlangıçtan 16. yy. Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı.)** İstanbul 1973. Apa Ofset Basımevi, 32 s.
- 2.**Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, Nazan ÖLÇER, Valkmar ENDERLEIN, Ferenc BATARI, John MILLS, Yay: Ahmet ERTUĞ, Milan 1996, 225 s.

Foto.:2 1034 Env. Numaralı halı **Kaynak:** Oktay ASLANAPA, a.g.e., 25.s.

Envanter no : 1034
Dönemi : 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer : Beyşehir Eşrefoğlu Camisi
Sergilendiği yer : Konya Mevlana Müzesi
Durumu : Halı parça halindedir. Halının dokuma yönü dikkate alındığında sol tarafından kalmış olduğu tespit edilmiştir. Parça üzerinde bordür kısmından bir bölüm ile zemin kısmından bir bölüm kalmıştır. Üzerinde çeşitli büyüklüklerde delikler görülmektedir ve havlar aşınmıştır.

Tablo: 2 1034 Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	116x49 cm	10 cm ² de 29 yatay, 24 dikey, 726 ilmektir.	Gördes	Arğaçlar: Çift Bükümlü tabii beyaz yün iplik.	Arışlar: az bükümlü, tek kat pembe yün iplik.	
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	112x49 cm	Boyda:24 Ende: 26 624/dm ²	Gördes	Yün, 1s,2z 48/10 cm, beyaz	Yün, 2z, 52/10 cm, kırmızı, az bükümlü	Yün, 1s, 2z, az bükümlü

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı 10 cm² de değil 100 cm² de; ilmek sayısı 726 değil 696 ilmek ve 10 cm yatayda 29 ilmek, 10 cm dikeyde 24 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözgü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynaklar: 1.Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 30 s.

2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.

R. M. Riefstahl'in Beyşehir Eşrefoğlu Cami'sinde bulunduğu ve Anadolu Selçuklu Dönemine giren üçüncü halı, diğer halılar Beyşehir'den Konya'ya getirildiği zaman kaybolmuştur ve yalnız Riefstahl'in yayınladığı resimlerinden bilinmekteydi. Riefstahl makalesinde bunun 5 metre uzunluğundaki büyük halıdan kalma parça olduğunu yazmıştır. Bu kayıp halı daha sonraki zamanlarda iki parça halinde iki ayrı koleksiyonda ortaya çıkmıştır. Küçük parçası Londra'da Edmund de Unger'in Keir koleksiyonunda görülmüş ve koleksiyonun Fr. Spuhler tarafından hazırlanan halı katalogunda 1978'de renkli olarak yayınlanmıştır (Foto.: 3 halının üstte bulunan parçası). Bu parça 1922-1930 arasında Türkiye'de bulunmuş, tanınmış koleksiyoncu, Fransız diplomatı Jean Pozzi'nin koleksiyonundan gelmiştir. Paris'te 30 Nisan 1971'de Hotel Drouot'da yapılan Jean Pozzi terekesi müzayedesinden satın alınmıştır.¹³ Halının diğer parçası, Danimarka Kopenhag'da 3/1991 Env. Numarası ile özel David Koleksiyonu'nda 1400 tarihi ile sergilenmektedir. Haliya karbon-14 testi yapılmış, (%95.4 kesinlikte) iki sigma yaş aralığı ölçülmüş, %7.4 oranında 1330-50, %88 oranında 1390-1450 tarihleri saptanmıştır.¹⁴ (Bu halı tezde bundan sonra "Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı" olarak adlandırılacaktır.)

¹³ Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 25.-26.s.

¹⁴ Sheila S. Blair- Jonathan M. Bloom, "From Aladdin's cave- Islamic Art in The David Collection, Copenhagen", **Halı- carpet**, Textile & Islamic Art, Issue 161, Autumn 2009, 61. s.

Foto.:3 Beyşehir Eşrefoğlu Cami'sinde bulunan üçüncü Anadolu Selçuklu Dönemi halısı. "Üst parça, 207 x 185 cm boyutlarında, Düğüm sıklığı: 28 x 26, argaçlar beyaz ve kahverengi tabii yünden, arışlar kızıl kahverengidir. İlmelerde Gördes düğümü kullanılmıştır." **Kaynak:** Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 25-27 s. "Alt parça, 302 x 187 cm, çözgü: 1Z2S beyaz ve açık kahverengi, atkı: 2 nadiren 3 sıra, tek kat Z bükümlü kızıl kahve renkte, ilme: 100 cm²'de 730 simetrik düğüm. **Kaynak:** Sheila S. Blair- Jonathan M. Bloom, **a.g.e.** 61.s.

Anadolu'da bulunan örnekler dışında, Mısır'da Fustat kazılarında ve yapılan araştırmalarda, 1935-1936 yıllarında 100'e yakın irili ufaklı halı parçası bulunmuştur. Bunların önemli bir kısmı 13-14-15. yüzyıllara ait olup, Anadolu'dan Mısır'a da halı ihraç edilmiş olduğunun kanıtıdır. Bunların ancak bir kısmı C. J. Lamm tarafından resimleriyle yayınlanmıştır. Bu yayınlananlar 29 tane olup, İsveç müzelerinde ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Diğer parçalar ise 100'ü aşkın olup, henüz yayınlanmamıştır. C. J. Lamm tarafından yayınlanan halılardan 7'si Selçuklu halıları grubuna girmektedir. (Foto.: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10) Oldukça sert bir yün kullanılarak Gördes düğümü tekniği ile yapılmış olan bu halılar, teknik özellikleri yanında dekoratif özellikleri ile de Konya halıları grubu ile yakın benzerlikler gösterirler. Bazıları ise yeni örnekleri ile Selçuklu halılarını zenginleştirmektedir.¹⁵ Bunlar içinde Selçuklu halılarına katılacak başka parçalar bulunması da oldukça mümkündür.¹⁶

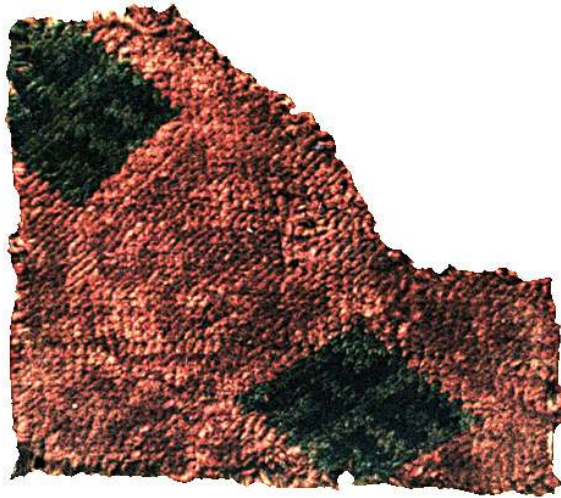

Foto.:4 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası, 13. yy., 14 cm x 16,5 cm
Stockholm, National Museum.

Kaynak: Oktay Aslanapa, a.g.e., 29 s.

¹⁵ şerare Yetkin; **Türk Halı Sanatı**, 2. Basım, Çeltüt Matbaacılık, Ankara, 1991, 14 s.

¹⁶ y.a.g.e., 16.s.

Foto.:5 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası, 13. yy. 26 cm x 17 cm, Stockholm, National Museum. Env. No: NM 220/1939

Kaynak: Oktay Aslanapa, **a.g.e.**,29 s.

Foto.:6 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası, 13. yy., 31,5 cm x 18 cm, Stockholm, National Museum. Env. No: NM 42/1936

Kaynak: Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 29 s.

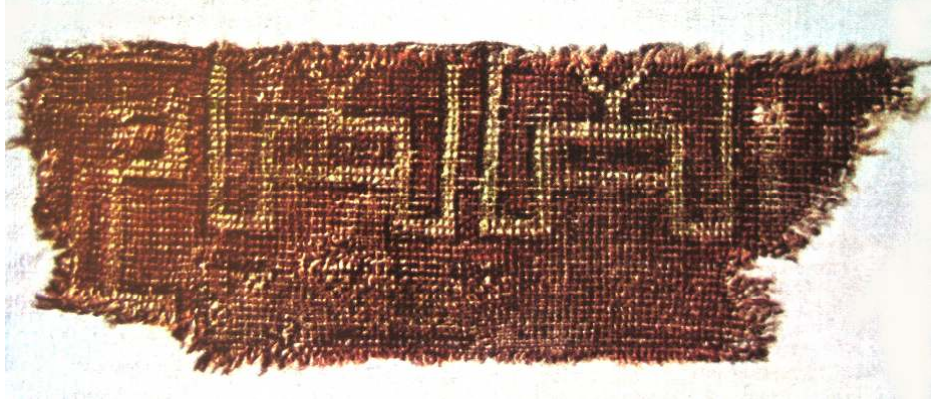

Foto.:7 Fustat'da bulunan kufi bordürlü halı parçası, 13. yy. sonu 14. yy. başı., 40 cm x 14 cm, Stockholm, National Museum. Env. No: NM 43/1936

Kaynak: Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 30 s.

Foto.:8 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası, 14. yy. başı, 33 cm x 9,5 cm, Stockholm, National Museum. Env. No: NM 222/1939

Kaynak: Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 30 s.

Foto.:9 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası, 13. yy. sonu, 27,5 cm x 10,5 cm, Stockholm, National Museum. Env. No: NM 221/1939

Kaynak: Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 30 s.

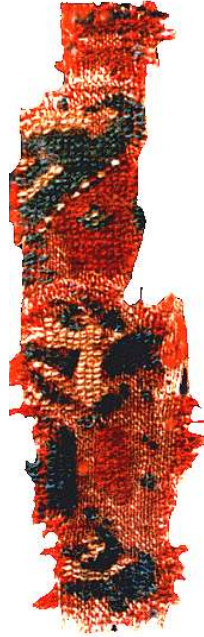

Foto.:10 Fustat'da bulunan Anadolu Selçuklu halı parçası, 13. yy. sonu, 32 cm x 8,5 cm, Stockholm, National Museum.

Kaynak: Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 31 s.

Yakın dönemde 1997 yılında, Sanatsal Mozaik Dergisi'nde Prof. Dr. Oktay Aslanapa tarafından, Selçuklu döneminden kaldığı kabul edilen, hayvan figürlü halılar tanıtılmıştır¹⁷

“Tibet’te bulunan ve sayılan 12’ yi bulan bu örneklerden, özellikle hayvan figürleriyle süslü dört halının, sipariş üzerine Anadolu’da dokunduğu ve Tibet’e götürüldüğü tahmin edilmektedir. Buldukları yer nedeniyle, Tibet grubu diye adlandırılan bu halılar yünlerinin cinsi, renk ve teknik açıdan diğer Anadolu Selçuklu halıları ile benzerlikler göstermektedir. Teknik analizlerinden bunların 12. ve 13. yy. dan kaldığı anlaşılmaktadır. Halılar buldukları yer ve koleksiyonerlerin ismiyle Çağan halısı, Kirchheim Koleksiyonu halısı, Bruşetrine Koleksiyonu halısı, Eskenazi / Orient Stars halısı ve Çehre halısı şeklinde adlandırılmaktadır. Tüm örneklerde halı zemini dört eşit kare veya dikdörtgen şemaya bölünüp, bunlardan her birine, iç içe yerleştirilmiş, hayvan figürleri işlenmiştir. Bu halıların keşfedildiği 1990 yıllarına kadar, hayvan figürlü örneği bilinmeyen Selçuklu halılarında da hayvan figürlerinin dokunduğu ve bu desenle bezeli Selçuklu halılarının Beylikler dönemi hayvan figürlü halılarına öncülük ettiği gerçeği ortaya çıkmıştır.”¹⁸ (Foto.: 11, 12, 13)

¹⁷ Oktay Aslanapa: “Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler”, **Sanatsal Mozaik**, Y:2, S: 19, Mart 1997, 54-57 s. (Makalede dört halı tanıtılmış, ancak yayınlanmadığı için Bruşetrine Koleksiyonunda bulunan halı hariç üç tanesinin fotoğrafına yer verilmiştir.)

¹⁸ Bekir Deniz; **a.g.e.**, 25 s.

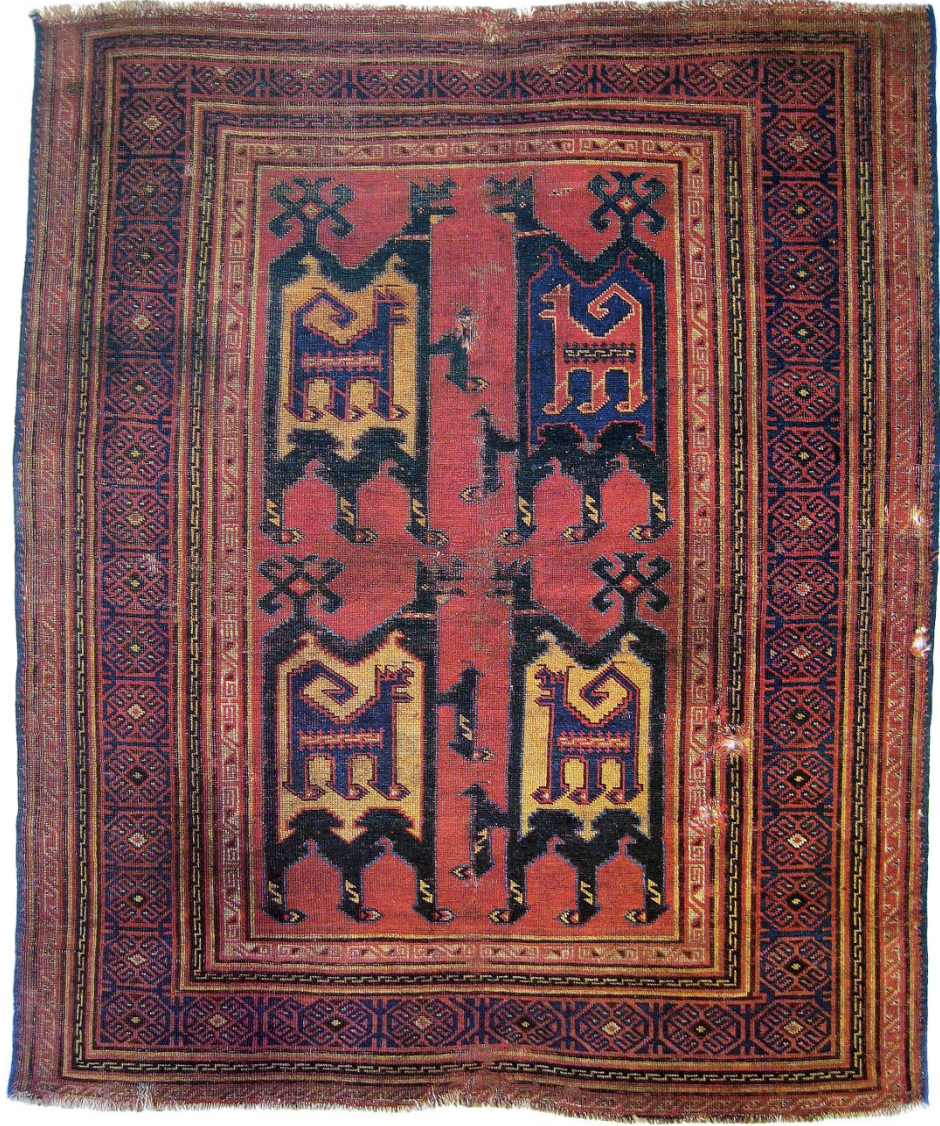

Foto.:11 Cagan Eski Hayvanlı halısı, 12-14. yy., 126 cm x153 cm, New York Metropolitan Müzesi.¹⁹ Radyo karbon analizleri sonucu 13.-14. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Çıkış yeri muhtemelen Doğu Anadolu²⁰ **Kaynak:** Oktay Aslanapa, "Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler", 56 s.

¹⁹ Oktay Aslanapa; "Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler", 56 s.

²⁰ Susan Day; "*Between a Tribal and Court Art: The Turkish Carpets*", **Great Carpets of The World**, London 1996, Thames and Hudson, 62.s.)

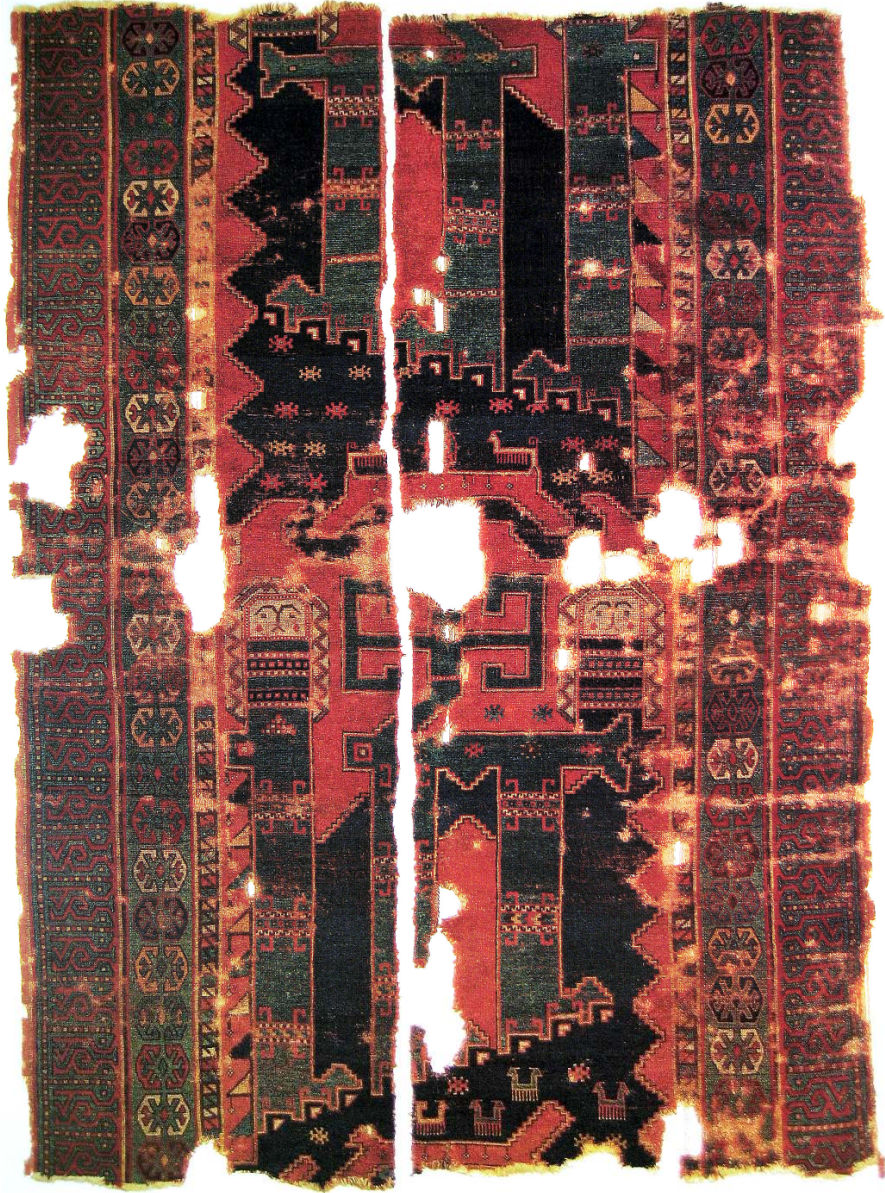

Foto.:12 İnsan yüzlü hayvanlı halı, Anadolu, 13.-14. yy., 170 cm x 235 cm, Kirchheim koleksiyonu.²¹ Anadolu- Azerbaycan?, 13.-14. yy. Çözüğü: yün, Z,2S. Atkı: yün, 2Z. İlime: yün. Düğüm sıklığı: 28x32 düğüm/dm², Gördes düğümü.²²

Kaynak: Oktay Aslanapa: "Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler", 54s.,

²¹ Oktay Aslanapa: "Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler", Sanatsal Mozaik, Y:2,S:19, Mart 1997, 54.s.

²² **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, (Nazan Öçer, Valkmar Enderlein, Ferenc Batari, John Mills), (Yay: Ahmet Ertuğ), Milan 1996, 225.s.

Foto.:13 Eskenazi Hayvanlı halısı, 12.-14. yy. Orient Stars Koleksiyonu.²³ Erken hayvanlı halı, Anadolu, Selçuklu Dönemi, 12.-14. yy, Kirchheim Koleksiyonu, 173 cm x310 cm, çözüğü: yün, 1S,2Z. Atkı: yün, 1Z, 2S. İlme: az bükümlü yün, 1S, 2Z. Düğüm sıklığı: 30x40 düğüm/dm², Gördes düğümü.²⁴ **Kaynak:** Oktay Aslanapa: “Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler”, 54 s.

²³ Oktay Aslanapa: “Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler”, 54 s.

²⁴ **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.

Anadolu coğrafyası içinde bulunan ve kaynaklarda Anadolu Selçuklu Dönemine ait olduğu kabul edilen halıların Konya Alâeddin Camisi'nde keşfedilen sekiz tanesi İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde keşfedilen halılardan iki tanesi Konya Mevlana Müzesi'nde ve bir tanesi ise iki parça halinde yurt dışında iki ayrı koleksiyonda sergilenmektedir. Ancak bu grup içinden Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenen 862 Envanter numaralı halı (Foto.: 1) bir kaynaktaki²⁵ 15 yy.'a tarihlendirilmiştir. Bu tarihlenmenin nasıl yapıldığına dair yayında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu halıdan başka, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan ve 13. yüzyıl tarihi ile sergilenen 688 Envanter numaralı halının da (Foto.: 33) 14. yüzyılda üretilen ipekli bir Çin kumaşına benzer motifi olduğu için 14. yüzyıla tarihlenmesi gerektiğine dair tartışmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte Konya Alâeddin Camisi'nden diğer Anadolu Selçuklu dönemi halıları ile beraber müzeye getirilmiş bir halı da (Env. No: 299) (Foto.: 57), içinde Walter B. Denny'nin de bulunduğu bir komisyon tarafından 13. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemine tarihlendirilmiş²⁶ ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bu tarihle sergilenmektedir.²⁷ Ayrıca Anadolu'da bulunmuş halılardan ilk başta daha geç dönemlere tarihlendirilmekle birlikte yakın tarihli yayınlarda 13. yüzyıla tarihlendirilebileceği söylenen başka halılar da bulunmaktadır. Bunlardan birisi Konya Mevlana Müzesi'nde Env. No: 841 (Foto.: 14) ile sergilenen Hayvan motifli bir halı, diğerleri İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde sergilenen A-344²⁸ (Foto.: 15) ve A-217²⁹ envanter numarasına sahip (Foto.: 16) olan halılardır. Vakıflar Halı Müzesi'nde sergilenen halılar 13. yüzyıl tarihli olarak sergilenmektedirler.

²⁵ **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 25 s.

²⁶ Gönül Tekeli (Türk ve İslam Eserleri Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu Şefi)'den alınan bilgi 30.06.2008

²⁷ **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 2 s.

²⁸ **y.a.g.e.**, 15, 21 s.

²⁹ Walter B. Denny, **The Classical Traditional in Anatolian Carpets**, Scala Publishers, 2002 London, 23 s.

Foto.:14 841 Env. Numaralı halı, Konya Mevlana Müzesi, **Kaynak: Turkish Handwoven Carpets**, Catalog No: 2, Ana Basım AŞ., İstanbul 1990, Code: 0160)

Tablo: 3 841 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Dönemi	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa	15. yy.						
2	Şerare Yetkin	15. yy ikinci yarısı						
3	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	13. yy.?	215x108 cm	Boyda: 24 Ende: 30 720/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 48/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 60/10 cm, az bükümlü (açık kahverengi)	Yün, 1s2z az bükümlü
4	Turkish Handvowen Carpets	15. yy	108x215 cm	23Hx35V				

Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa, **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, 56 s.
2. Şerare Yetkin, **a.g.e.**, 60 s.
3. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 226 s.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 2, code 0160

Foto.:15 A-344 Env. Numaralı halı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, 13. yy., 236cm x 396 cm, Divriği Ulu Cami, Sivas. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Tablo: 4 A-344 Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Dönemi	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa	15.yy. sonu			Gördes			
2	Şerare Yetkin	17. yy başı						
3	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	13. yy.?	396x236 cm	Boyda: 30 Ende: 32 960/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 60/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 64/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
4	Walter B. Denny	13. yy.						

Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa, **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, 141 s.
2. Şerare Yetkin, **a.g.e.**, 128 s.
3. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 226 s.
4. Walter B. Denny, **a.g.e.**, 23 s.

Foto.:16 A-217 Env. Numaralı halı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, 13. yy., 202 cm x 341 cm, Divriği Ulu Cami, Sivas. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Tablo: 5 A-217 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Dönemi	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	16. yy.	341x202 cm	Boyda: 31 Ende: 28 868/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 62/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 56/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
2	Walter B. Denny	13. Yy.						

Kaynaklar:

1. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 227 s.

2. Walter B. Denny, **a.g.e.**, 23 s.

1.2. TİEM’de Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Teknik

Özellikleri

Anadolu Selçuklu dönemine tarihlendirilen ve İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde sergilenen dokuz adet halıya ait müze envanter bilgileri, daha önce yapılmış yayınlardan alınan teknik bilgileri ile tez kapsamında yapılan teknik inceleme bilgileri bu başlık altında sunulmaktadır. Her halıya ait teknik bilgiler alt başlıklarda verilmeden önce müze ve kaynak araştırması, yapılan incelemenin tekniği ve anlatım şekli hakkında aşağıda kısa bilgi verilmektedir.

Müzedede yapılan arşiv çalışmasında, Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde sergilenen 299 Envanter numaralı halı da dâhil 9 adet halının arşiv defteri bilgileri alınmıştır. Müzedede bu halılara ait bilgiler sadece 1930 tarihli arşiv defterinde bulunan bilgiler ile sınırlıdır.³⁰ Müze halı seksiyonu şefinden alınan bilgiye göre halılar üzerinde teknik analiz yöntemleriyle herhangi bir tarihleme çalışması yapılmamıştır.

Bu halılar, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile XI. Uluslararası Doğu Halıları Konferansı (ICOC) (19-22 Nisan 2007, İstanbul) kapsamındaki sergi için, 2004 yılında başlayan bir proje ile temizlik ve konservasyon işlemlerine tabi tutulmuştur. Öncelikle çok kirli durumda bulunan halılar temizlenmiş ve kumaş üzerine daha düzgün bir biçimde sabitlenmiştir. Bu işlemler sonucunda halıların boyutlarında bir kaç santimetrelilik değişimler olduğu gözlenmiştir.³¹

Türk halıcılık tarihinin mihenk taşları olan bu halılar, Türk Sanatına gönül vermiş ve bu alanda döneminin en kapsamlı çalışmalarını yapmış araştırmacılar tarafından incelenmiş, kitaplar yazılmış ve makaleler yayımlanmıştır. Ancak bu halılar üzerinde teknik incelemelerin çok fazla yapılmadığı, bu yayınlardaki teknik özellik bilgilerinin çok irdelenmediği, bir çok yayında daha önce yapılmış teknik inceleme bilgilerine atıflar yapılarak yayınlara üretildiği görülmüştür. Bu bilgilerin bazılarında araştırmacıları yanı sıra sürükleyecek bir takım terim, matematik ve yazım hataları göze çarpmaktadır ki daha sonra yapılmış bazı yayınlardaki alıntılarda bu

³⁰ **Gönül TEKELİ** (Türk ve İslam Eserleri Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu Şefi)’den alınan bilgi 30.06.2008

³¹ **Gönül TEKELİ**, 30.06.2008

yanlışlar aynen aktarılmıştır. Bu tezde, Türk ve İşlam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu dönemi halıların her birine ait daha önceki yayınlardaki teknik inceleme bilgileri karşılaştırmalı olarak tablolar şeklinde verilmektedir. Bu tablolarda yer alan alıntılarda, bilgiler aynen aktarılmış ve üzerlerinde düzeltme veya değişiklik yapılmamıştır. Yayınlarda bulunan hatalar tabloların altında açıklamalar başlığında gösterilmiştir.

Yapılan teknik incelemede halıların boyutları, düğüm sıklığı, düğüm türü, z­, atkı ve ipliklerinin büküm yönü ve kat adedi bilgileri, her sıradaki atkı adedi ve atkı rengi, ilme ipliklerinde kullanılan renkler, saçak ve kenar örgüsü ölçüleri tespit edilerek incelenen halının günümüzdeki durumuna dair bilgiler verilmiştir. Tez kapsamında teknik analiz yöntemleriyle tarihlendirme, iplik kalınlığı ölçümü ve boyarmadde analizleri gibi bir çalışma yapılmamıştır. Teknik inceleme sırasında, halıların ölçüleri alınırken, yatay ve dikey ekseninde birbirine en uzak mesafelerden yalnızca havlı yüzeyin bulunduğu kısmın ölçüsü alınmıştır. Havlı kısımdan sonra devam eden z­ ve atkı ipliklerinin uzunlukları bu ölçüye dahil edilmemiştir. Halıda varsa kilim, kenar örgüsü ve saçak ölçüleri belirtilmiştir. Halıların boyutları yazılırken önce en, sonra boy ölçüsü verilmiş ve metrik sistemde santimetre (cm) l birimi kullanılmıştır. (rn. 88 cm x 120 cm) Halıların düğüm sıklığı verilirken yine önce 10 cm ende bulunan, sonra 10 cm boyda bulunan düğüm sayısı verilmiştir (rn. 26 x 34 düğüm/dm²). Türk ve İşlam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halıları özel bir kumaşa sabitlendikleri için halıların arka yüzlerinden inceleme yapılamamıştır. Halılarda düğüm sıklığı n yüzden ve genellikle dokumanın en az yıprandığı yerlerden alınmaya çalışılmıştır.

Aşağıda her halı için önce müze envanter bilgileri, sonra bazı kaynaklarda yeralan teknik inceleme bilgileri tablo şeklinde karşılaştırmalı olarak aktarılmış, daha sonra ise Türk ve İşlam Eserleri Müzesi'nde bulunan halılar üzerinde bu çalışma kapsamında yapılmış teknik inceleme bilgilerine yer verilmiştir.

1.2.1. 678 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Camisi - Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf no	: 17

678 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter bilgileri

Env. No : 678

Maddesi : Halı Parçası

Tavsifi : 0,77x0,17 ebadında camlı ve ağaçdan bir çerçevede içinde kırmızı bez üstüne dikilmiştir. Alt tarafı lacivert üstüne açık mavi renk tezyinatlıdır. Üst kısmı sarı, kırmızı, beyaz renkte bir yıldız resimlidir. Yırtık ve delikler vardır.

Geldiği yer: Numarasız bulunmasına mebni (-dan dolayı) kayıt edilmiştir.

Müzeye girdiği tarih: 10 Ağustos 1928

Eski no : 4761

Mülahazat (düşünceler): Eski defterdeki kayıt 10 ağustos 1928 tarihi nakil değil, deftere kayıt tarihidir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 6 678 Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	77x17 cm	10 cm ² de 28 yatay, 30 dikey 840 ilmeğe	Gördes, soldan sağa hafif meyilli	Arğaçlar: Çift bükümlü kalın tabii beyaz yün iplikler.	Arışlar: Tek bükümlü kalın, kırmızı set yün iplikler. Her sıradan sonra 2-2-1-1-2 arış geçirilmiştir.	Düğümler: kalın, sert yünden
2	Gönül Tekeli-Walter Denny	77x17 cm	Çözü Doğrultusunda: 30/10cm Atkı Doğrultusunda: 28 / 10 cm.	simetrik	Krem yün, 2z, 1s. kalın büküm	Krem yün, 1Z ,2-2-1-1-2	Yün, 2z, 1s

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 840 ilmek ve 10 cm yatayda 28 ve 10 cm dikeyde 30 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynaklar:

- 1.Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 29 s.
2. Gönül Tekeli-Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri

678 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutları	: Halı parça halindedir, halı dokumasının bulunduğu yüzey 16,5 cm x 71 cm'dir.
Düğüm sıklığı	: 29x26 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözüğü	: Parçanın genelinde beyaz renkli 1S2Z bükümlü olmakla birlikte, çok az sayıda çözgüde beyaz ve kahverengi Z bükümlü tek kat iki ipliğin S bükümlü katlanmasından oluşan yün iplikler görülmektedir.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 3
İlme	: 1S2Z az bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, lacivert, mavi, kırmızı, beyaz, sarı, eflatun
Durumu	: Halı parçası, büyük bir halının bitim yönünden kalma çok küçük bir parçadır. Parça üzerinde aşınmalar ve delikler bulunmaktadır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir. Ana bordürden küçük bir parça, iç ince bordür ve zemini dolduran raport deseni çözebilecek kadar bir bölümü ihtiva etmektedir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.2. 681 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Camisi- Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf no	: 23

681 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter bilgileri

Env. no. : 681

Maddesi : Halı

Tavsifi :5,20x2,85 ebadında olub kırmızı bez üstüne dikilmiştir. Kısmen noksan olan birinci bordürü kırmızı üstüne mürebballar (dörtkenarlı şekil, kare) içinde yeşil renkli yıldız benzer şekiller vardır. İkincisi 42 cm arzında (en) olub, lacivert üstüne açık yeşil, sarı, pembe renklerle hattı küfiye benzer şekiller vardır. Üçüncüsü birincisinin aynıdır. Ortası: kırmızı üstüne güvez renkte şekiller olub, bunların da ortalarında tirşe renk noktalar vardır. Orta kısmın havı dökülmüş ve kısmen de rengi uçmuştur. 37x25, 42x11, 35x13 ve 25x8 ve yanda 18x13 ve 26x13 ve 25x4 ve 16x8 ve 21x16 ve 10x8 ve 70x26 ve 75x55 ve baş tarafında 39x13 ve 20x7 ve 49x21 ve 22x10 ebadında noksanlar olduğu gibi, muhtelif yerlerinde delikler ve yırtılmalar ve uçlarında noksanlar da vardır.

Geldiği yer: Alaettini Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1662

Mülahazat (düşünceler): Selçuk

Kültür ve Turizm Bakanlığınının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 7 681 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa- Yusuf Durul	285x550 cm	10 cm ² de 28 yatay, 20 dikey 840 ilmeektir	Gördes	Arğaçlar: Çift bükümlü kalın, tabii beyaz yün	Arışlar: Tek bükümlü kırmızı yündür. Her düğüm arasından sonra 2-2-3-2-3 arış geçirilmiştir.	
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	294x512 cm	Boyda: 37 Ende: 20 740/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 74/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 40/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
3	Gönül Tekeli- Walter Denny	512 x 294 cm	Çözüğü Doğrultusunda: 22-28-/10 cm. Atkı Doğrultusunda: 18-21/10 cm.	Simetrik (Gördes)	Krem rengi 2Z, IS gevşek büküm	Kırmızı yün, 2Z, 2+1+gevşek büküm	Yün, 2S.1S
4	Turkish Handvowen Carpets	285x520 cm	22x18				

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de, 840 değil 560 ilmek ve 10 cm yatayda 28 ve 10 cm dikeyde 20 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözgü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 18 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
3. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 1, code 099

681 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutları	: Halı bütün haldedir, halı dokumasının bulunduğu yüzey 284 cm x 511 cm'dir.
Düğüm sıklığı	: 17x22, 20x19 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözü	: Beyaz renkli 1S2Z bükümlü yün iplik.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 3
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, lacivert, açık mavi, kırmızı, bordo, beyaz, sarı, koyu yeşil
Durumu	: Halının tamamına yakını günümüze kadar ulaşabilmiştir. Halının zemininde ve kenarlarında büyük delikler ve yırtıklar, havlarında aşınma ve dökülmeler vardır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.3. 684 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Türbesi - Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf no	: 27

684 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter Bilgileri

Env. No. : 684

Maddesi : Halı parçası

Tavsifi : Bu halı kırmızı bez üzerine dikilmiş camlı bir çerçeve içindedir. 0,91x0,74 ebadında olup, alt kısmı lacivert üstüne açık mavi ile şekiller ve bu şekillerin ortasında

kırmızı ile şekiller vardır. Bu kısmın üst tarafı kırmızı üstüne beyaz ile kapı üstündeki tezyinatı andırır bir şekil vardır. İki yanında yıldız resimleri ve alt tarafında lacivert ve kırmızı

ile şekilleri bulunmaktadır.

Geldiği yer: Alaettini Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1699

Mülahazat (düşünceler): Selçuk

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 8 684 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	90x74 cm	10 cm ² de 28 yatay, 30 dikey 840 ilmeektir	Düğüm: Soldan sağa hafif meyilli Gördes düğümü.	Bilgi yok	Arğaçlar: Tek bükümlü kalınca kırmızı yün iplikten, her düğüm sırasından sonra 3-2-2 arış geçirilmiştir.	Tek büküm kalınca yündür.
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	70x93 cm	Boyda: 23 Ende: 27 621/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 46/10 cm, (Beyaz)	Yün, 3z, 81/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
3	Gönül Tekeli-Walter Denny	93 x 70 cm	Çözüğü Doğrultusunda: 25/10 cm Atkı Doğrultusunda: 26 /10 cm	Simetrik(Gördes)	Boyanmamış beyaz ve kahverengi yün, 2 z, 1s gevşek büküm	Boyanmış açık ve koyu kırmızı yün, 2Z, 2+1+1+1 gevşek büküm	Yün, 2z, 1s
4	Turkish Handvowen Carpets	91x97 cm	25x23				

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 840 ilmek ve 10 cm yatayda 28 ve 10 cm dikeyde 30 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözüğü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynak:

1. Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, a.g.e., 26 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
3. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 4, code 315

684 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutları	: Halı parça halindedir, halı dokumasının bulunduğu yüzey 67 cm x 93 cm'dir.
Düğüm sıklığı	: 25x24 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözgü	: Parçanın beyaz renkli 1S2Z bükümlü ve beyazla kahverengi Z bükümlü tek kat iki ipliğin S bükümlü katlanmasından oluşan yün iplikler görülmektedir.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 3
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, lacivert, mavi, kırmızı, beyaz, turuncu.
Durumu	: Halı parçası, büyük bir halının dokuma yönüne göre sağ tarafından kalma bir parçadır. Parça üzerinde aşınmalar ve delikler bulunmaktadır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir. Ana bordürden bir bölüm, iç sedef ve zeminden bir bölümü ihtiva etmektedir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.4. 685 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Türbesi - Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf no	: 29

685 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter bilgileri

Env. no. : 685

Maddesi : Halı

Tavsifi : 3,20x2,40 ebadında olup kırmızı bez üzerine dikilmiştir. Kısmen yıpranmış olan birinci bordür sarı üstüne mor renkle küfi tezyinatlıdır. İkincisi 27 cm eninde olup kırmızı, mavi ve mor renkli üç hat arasında kırmızı üstüne mor renk tezyinat olub lacivert ve mor yeşil renkle yıldızlar ve bu yıldızların etrafında beyaz renkte küçük mürabbalar vardır. Üçüncüsü birincisinin aynıdır. Ortası: lacivert üstüne mavi ile birbirine girift küfi tezyinatının göbeklerinde kırmızı yıldızlar vardır. Baş ve nihayetinde birinci bordür yoktur. Baş tarafında 34x63 ve 14x11, 27x26 ve 21x12 ve 21x23 ve 26x21 noksanlar 0,85 ve 0,44, 0,60 ve 34 tulinde yırtıklar ve dikişler olduğu gibi etrafında da ezikler ve yırtıklar vardır. Bazı yerlerinin havı dökülmüş ve kısmen solmuştur.

Geldiği yer: Alaettin Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1717

Mülahazat (düşünceler): Selçuk

Kültür ve Turizm Bakanlığınının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 9 685 Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	320x240 cm	10 cm ² de 27 yatay, 27 dikey 729 ilmeektir	Düğümler, Gördes soldan sağa hafif meyilli.	Arğaçlar: İki kat çift bükümlü tabii renk beyazdır.	Arışlar: Tek bükümlü, oldukça kalın kırmızı yün iplikten her düğüm sonrasında sonra 2-2-3-1-3-2 arış geçirilmiştir.	
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	243x333 cm	Boyda: 26 Ende:30 780/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 52/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 60/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
3	Gönül Tekeli-Walter Denny	333 x 243 cm	Çözüğü doğrultusunda: 27- 30 / 10 cm. Atkı doğrultusunda: 26-28 / 10 cm.	Simetrik (Gördes)	Beyaz yün, 2Z 1S gevşek büküm	Kırmızı yün, 2Z	Yün, 2Z 1S
4	Turkish Handvowen Carpets	240x320 cm	27x27				

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 729 ilmek ve 10 cm yatayda 27 ve 10 cm dikeyde 27 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözüğü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynaklar:

- 1.Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 20 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
- 3.Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 1, code 004

685 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutları	: Halı bütüne yakındır, halı dokumasının bulunduğu yüzey 235 cm x 328 cm'dir.
Düğüm sıklığı	: 26x27, 26x29 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözüğü	: Beyaz renkli 1S2Z bükümlü yün iplik.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 3
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, lacivert, açık mavi, kırmızı, bordo, beyaz, sarı
Durumu	: Halı bütüne yakın büyüklüktedir. Bitim yönünden bordür kısmı ile zeminden bir bölüm eksiktir. Halının zemininde ve kenarlarında büyük delikler ve yırtıklar, havlarında aşınma ve dökülmeler vardır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.5. 688 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Türbesi - Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi – İstanbul
Fotoğraf no	: 34

688 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter Bilgileri

Env no : 688

Maddesi : Halı

Tavsifi : 2,30x1,14 ebadındadır. Kırmızı bez üzerine dikilmiştir, alt tarafı ile bir başında bordürler kalmamıştır. Kısmen mevcut olan birinci bordür kırmızı üstüne açık sarı ile şekiller vardır. İkincisi mavi üstüne etrafı kırmızı çizgili siyah renklerde yıldızlar vardır. Üçüncüsü birincisinin aynısıdır. Bunun iç tarafında ve göbeğin etrafında mavi renkte geniş bir hat vardır. Ortası: koyu mor renk üstüne kırmızı ile tezyinat ve göbeklerinde mavi renklerde sekiz köşeli küçük şekiller vardır. Heyeti umumiyesinin ve bilhassa geniş bordürünün kavi dökülmüş ve rengi solmuştur. Yanda 23x12 ve başında 36x14 ve ortada 10x6 ve 34x5 ve 21x8 ve 26x36 ebadında noksanlar olduğu gibi diğer mahallerinde de ezik ve delikler vardır.

Geldiği yer: Alaettini Selçuki türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1663

Mülahazat (düşünceler): Selçuk

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 10 688 Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	230x114cm	10 cm ² de 28 yatay, 30 dikey 840 ilmeektir	Düğümler: Soldan sağa hafif meyilli Gördes düğümü.	Arğaçlar: İki kat çift bükümlü kalın tabii beyaz yün iplik.	Arışlar: Tek bükümlü kırmızı yün iplik. Her düğüm sırasından sonra 2-3-3-2 arış geçirilmiştir.	
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	121x240 cm	Boyda: 23, Ende:27, 621/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 46/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 54/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
3	Gönül Tekeli-Walter Denny	240 x 121 cm	Çözüğü doğrultusunda: 27-30 / 10 cm Atkı doğrultusunda: 24-26/10 cm	Simetrik (Gördes)	Beyaz yün, 2Z 1S	Kırmızı yün, 2Z gevşek büküm	Yün, 2Z 1S
4	Turkish Handvowen Carpets	114x230 cm	26x23				

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 840 ilmek ve 10 cm yatayda 28 ve 10 cm dikeyde 30 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözüğü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 24 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
3. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 2, code 108

685 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İncele Bilgileri

Boyutları	: Halı bütüne yakın haldedir, halı dokumasının bulunduğu yüzey 118 cm x 235 cm'dir.
Düğüm sıklığı	: 22x25, 23x26, 24x26 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözüğü	: Beyaz renkli 1S2Z bükümlü yün iplik.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 2 - 3
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, mavi, kırmızı, açık kırmızı, beyaz, koyu patlıcan moru.
Durumu	: Halının tamamına yakını günümüze kadar ulaşmıştır. Halının dokuma yönüne göre sağ bordürü ile bitim yönündeki bordür kısmı eksiktir. Zemininde ve kenarlarında büyük delikler ve yırtıklar, havlarında aşınma ve dökülmeler vardır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze kadar gelememiştir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.6. 689 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Türbesi
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf no	: 44

689 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter bilgileri

Env no : 689

Maddesi : Halı

Tavsifi : 6,08x2,46 ebadında olup kırmızı bez üzerine dikilmiştir. Yanlarında bordür kalmamıştır. İki başında kısmen kalmıştır. Birincisi iki mavi çizgi arasında siyah renk tezyinatlıdır. İkincisi kırmızı renk üzerine beyaz renkle küfi tezyinatlıdır. Üçüncüsü birincisinin aynısıdır. Ortasında açık sarı üstüne sekiz köşeli kırmızı şekiller olup bunlarında üzerleri başlar çift kancalı ve birbirini kat etmemiş siyah renkli şekiller vardır. Baş tarafında 30x143 ve 30x20 ve 8x9, 12x10, 26x18, 16x10 ve ortada 82x10,19x8, baş tarafında 24x50, 8x7, 55x15 ve 47x20 ve bir başında 247x125 ebadında noksanlar olduğu gibi, heyeti umumiyesinin havı dökülmüş ve orta kısımda dikişler vardır. Müsemmen (sekizli) şekillerin bir kısmının da havı dökülmüştür.

Geldiği yer: Alaettini Selçuki Türbesi'nden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1664

Mülahazat (düşünceler): Selçuk

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir

Tablo: 11 689 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	608x246 cm	10 cm ² de 30 yatay, 28 dikey 840 ilmeştir	Düğümler: Soldan sağa hafif meyilli Gördes düğümü.	Arğaçlar: İki kat çift bükümlü tabii renk beyaz sert yün iplik	Arışlar: Tek bükümlü kalınca koyu pembe yün iplik. Her düğüm sırasından sonra 2-2-3-2-1 arış geçirilmiştir.	
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	269x603 cm	Boyda: 18 Ende: 28 504/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 36/10 cm, Beyaz	Yün, 2z, 56/10 cm, az bükümlü kırmızı	Yün, 1s2z az bükümlü
3	Gönül Tekeli-Walter Denny	603 x 269 cm	Çözüğü doğrultusunda: 27-28-29 /10 cm. Atkı doğrultusunda: 21-22/10 cm	Simetrik (Gördes)	Beyaz yün. 2Z 1S	Kırmızı yün. 2Z gevşek büküm	Yün, 2Z IS
4	Turkish Handvowen Carpets	246x608 cm	30x22				

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 840 ilmek ve 10 cm yatayda 30 ve 10 cm dikeyde 28 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözüğü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 22 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
3. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 3, code 309

689 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

- Boyutları** : Halı bütüne yakın haldedir ve iki parçadır. Halı dokumasının bulunduğu yüzey 259 cm x 603 cm'dir.
- Düğüm sıklığı** : Başlangıçta 22x37, ortada 21x29, 22x25 düğüm/dm²
- Düğüm türü** : Türk düğümü
- Çözü** : Beyaz renkli 1S2Z bükümlü yün iplik.
- Atkı** : Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
- Atkı adedi** : 2
- İlme** : 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
- Renkler** : Kahverengi, koyu mavi, kırmızı, koyu kırmızı, açık saman sarı.
- Durumu** : Halının tamamına yakını günümüze kadar gelebilmiştir, ancak iki parçadır. Halının dokuma yönüne göre sağ ve sol bordür kısımları eksiktir. Alt ve üst bordürlerinden ise küçük birer bölüm kalmıştır. Zemininde ve kenarlarında büyük delikler ve yırtıklar, havlarında aşınma ve dökülmeler vardır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir.
- İnceleme Tarihi** : 30.06.2008

1.2.7. 692-693 Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Türbesi - Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf No	: 50

692-693 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter bilgileri

Env. No : 692

Maddesi : halı parçası

Tavsifi : 1,83 x 1,33 ebadında olup kırmızı bez üzerine dikilmiştir. 683 No: dakinin evsafındadır. Baş tarafında 40x58 ve 11 x 11 ve 4x6 ve 6x5, 6x6 ve 8x4 ve 9x5 ebadında noksan 32 santim tulinde de yırtık vardır.

Geldiği yer: Alaettini Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1665

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Env. No : 693

Maddesi : halı parçası

Tavsifi : 1,03 x 0,90 ebadında olup bu da kırmızı bez üstüne dikilmiştir ve yukarıdakinin aynıdır.

Geldiği yer: Alaettini Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1679

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Mülazahat (Düşünceler) : Bu iki parça bir halıya ait olduğu halde vaktile bu iki parça ya (1665) (1679) numaraları konularak ayrı halı telakki edildiği halde ikisi bir araya dikilmiş olan bu iki parçadan birine (692), diğerine de (693) numara konmuştur.

Tablo: 12 692-693 Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	692 env. 87x166 cm 693 env. 132x123 cm	10 cm ² de 28 yatay, 30 dikey 840 ilmeektir	Düğümler: Soldan sağa hafif meyilli Gördes düğümü.	Argaçlar, İki kat çifte büküm tabii beyaz yündür.	Arışlar, Tek bükümlü kırmızı yündür. Her düğüm sırasından sonra 1-2-2-1-3 arış kullanılmıştır.	Az bükümlü kalın sert iplikten.
2	Gönül Tekeli-Walter Denny	140 x 294 cm	Çözüğü Doğrultusunda: 25-27/10 cm. Atkı doğrultusunda: 24/10 cm.	Simetrik Düğüm	Çözüğü: Beyaz yün, 2Z 1S gevşek büküm	Atkı: Kırmızı yün, 2Z. gevşek büküm	2z 1s
3	Turkish Handvoven Carpets	226x123 cm					

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 840 ilmek ve 10 cm yatayda 28 ve 10 cm dikeyde 30 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Argaç atkı, arış çözüğü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

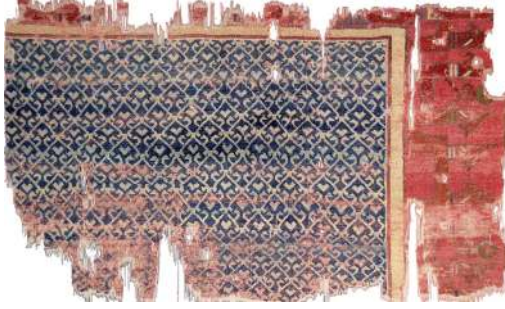
Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 28 s.
2. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
3. **Turkish Handvoven Carpets**, Catalog 3, code 303

692-693 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutları	: Halı büyük bir halıdan kalan 2 parça halindedir, Büyük parça: 182 cm x 137 cm, Küçük parça: 105 cm x 91 cm, Birleşik halde: 280 cm x 137 cm'dir
Düğüm sıklığı	: 23x26, 25x26, 26x30 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözü	: Beyaz renkli 1S2Z bükümlü yün iplik.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 2 – 3
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, lacivert, açık mavi, kırmızı, bordo, beyaz, sarı.
Durumu	: Halı büyük bir halıdan kalan 2 parça halindedir ve yan yana geldiğinde birleşebilmektedir. Birleşen parçalar, bir halının dokuma yönüne göre başlangıç bölümünden kalmıştır. Parçalarda yırtıklar, havlarında aşınma ve dökülmeler vardır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.8. 683A Env. Numaralı Halı

Dönemi	: 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.
Bulunduğu yer	: Alâeddin Keykubat Türbesi - Konya
Sergilendiği yer	: Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul
Fotoğraf no	: 55

683A Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter Bilgileri

Env No : 683A

Maddesi : Halı parçası

Tavsifi : 2,26x1,23cm ebadında olup baş tarafında bordürü kısmen noksan olarak kalmıştır. Bu da tuğla rengi üstüne yeşil, kırmızı, soluk sarı renkle hattı küfiye benzer eşkâl vardır. Bundan sonra gelen siyah ve kırmızı iki hat arası düz sarı renklidir. Ortası: lacivert

üstüne kamilen (tamamen) sarı renkte mürabbalar (kareler) ve mürabbaların içinde benzer şekiller vardır. Baş tarafında 34x13 ve 18x5 noksanlar olduğu gibi, bir yanında ve bir ucunda yırtık, noksanlar ve delikler vardır. Halı kırmızı bez üzerine dikilmiştir.

Geldiği yer: Alaettin Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1653

Mülahazat (düşünceler): Selçuk

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 13 683A Env. Numaralı Haliya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözü	Atkı	İlme
Oktay Aslanapa-Yusuf Durul	226x123 cm	10 cm ² de 27 yatay, 27 dikey 729 ilmeiktir	Düğümler: Soldan sağa hafif meyilli Gördes düğümü.	Arkaçlar: İki kat çifte büküm tabii renk beyaz yündür.	Arışlar: Tek büküm kırmızı yündür. Her düğüm sırasından sonra 1-2-2-1-3 arış kullanılmıştır.	Az bükümlü kalın sert iplikten
Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	226x126 cm	Boyda: 25 Ende: 24 600/dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 50/10 cm, (Beyaz)	Yün, 2z, 48/10 cm, az bükümlü (kırmızı)	Yün, 1s2z az bükümlü
Gönül Tekeli-Walter Denny	135 x 222 cm	Çözü Doğrultusunda: 25-27/10 cm. Atkı doğrultusunda: 24/10 cm.	Simetrik Düğüm	Çözü: Beyaz yün, 2Z 1S gevşek büküm	Atkı: Kırmızı yün, 2Z. gevşek büküm	2z 1s
Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm ² de değil 100 cm ² de 729 ilmek ve 10 cm yatayda 27 ve 10 cm dikeyde 27 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arkaç atkı, arış çözü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.						

Kaynaklar:

1. Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul, **a.g.e.**, 28 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
3. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.

683A Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutları	: Halı parça haldedir, halı dokumasının bulunduğu yüzey 220 cm x 132 cm'dir.
Düğüm sıklığı	: 26x25, 25x26 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözüğü	: Beyaz renkli 1S2Z bükümlü yün iplik.
Atkı	: Kırmızı renkte 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 2-3
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Renkler	: Kahverengi, lacivert, açık mavi, kırmızı, bordo, beyaz, sarı, yeşil
Durumu	: Halı parça haldedir. Büyük bir halının dokuma yönüne göre sağ üst köşesinden kalmıştır. Parçada zemin deseni en büyük alanı kaplarken sağ yan bordürden de bir bölüm görülmektedir. Parçada yırtıklar, havlarında aşınma ve dökülmeler vardır. Kenar örgüsü, kilim örgüsü ve saçaklar günümüze gelememiştir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

1.2.9. 299 Env. Numaralı Halı

Dönemi : İlk olarak 15. yüzyıla tarihlenen halı, daha sonra içinde Walter Denny'nin de bulunduğu bir komisyon tarafından Konya Alâeddin Keykubat Türbesinden diğer Selçuklu halıları ile birlikte geldiği için 13. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

Bulunduğu yer : Alâeddin Keykubat Türbesi - Konya

Sergilendiği yer : Türk ve İslam Eserleri Müzesi - İstanbul

Fotoğraf no : 57

299 Env. Numaralı Halıya Ait Müze Envanter bilgileri

Env No : 299

Maddesi : Halı Seccade

Tavsifi : 1,19x0,84 ebatlarındadır. Birinci bordürü sarı üstüne mavi tezyinatlıdır. İkincisi tuğla kırmızısı üstüne lacivertle destere ağzına benzer tezyinat olup ortası siyah zemin üstüne tulani (uzunlamasına) üç sütunludur ve bunların üzeri sarı, mavi, kırmızı renk tezyinatlıdır. Bu üç sütunun aralarında mavi zemin üstüne sarı ve kırmızı renk tezyinatlı... tatile benzer altışar köşeli altı şekil vardır. Ortasında 5x(okunamamıştır) ve 8x11 ve 4x7 ve kenarlarında 28x32 ve 15x34 ve 14x6 ebadında noksanlar, kenarlarında ezikler vardır.

Geldiği yer: Konya Alaattini Selçuki Türbesinden

Müzeye girdiği tarih: 31 Mart 1330

Eski no: 1698

Mülahazat (düşünceler): Konya – Lâdik

Kültür ve Turizm Bakanlığının 28.08.2006 tarih ve 141003 sayılı onayı ile restore edilmiştir.

Tablo: 14 299 Env. Numaralı Halıya Ait Kaynaklarda Yeralan Teknik Bilgiler

No	Kaynak	Boyut	Düğüm sıklığı	Düğüm Türü	Çözüğü	Atkı	İlme
1	Oktay Aslanapa	129x86 cm	10 cm ² de 26 yatay, 33 dikey, 858 ilmeektir.	Gördes	Arğaçlar: Tek bükümlü beyaz yün iplik.	Arışlar: İnce bükümlü kahverengi yün iplik çift kat olarak kullanılmıştır.	
2	Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries	90x122 cm	Boyda: 26 Ende:32 832/ dm ²	Gördes	Yün, 1s2z, 52/10 cm, Beyaz	Yün, 2z, 64/10 cm, az bükümlü kırmızı	Yün, 1s2z az bükümlü
3	Gönül Tekeli- Walter Denny	122 x 90 cm	Çözüğü Doğrultusunda: 33 / 10 cm Atkı Doğrultusunda: 26-27 /10 cm	simetrik	Krem ve krem kahve kırçılı 2Z 1S, gevşek büküm	Koyu kahve doğal, kırmızı boyalı yün, 1Z, 2+2+1	Yün, 2Z 1S gevşek büküm
4	Turkish Handvowen Carpets	84x119 cm	31x25				

Açıklama: 1. Kaynakta Düğüm sıklığı, 10 cm² de değil 100 cm² de 858 ilmek ve 10 cm yatayda 26 ve 10 cm dikeyde 33 ilmek olmalıdır. Ayrıca, Arğaç atkı, arış çözüğü demektir ve yayında ters kullanılmıştır.

Kaynak:

1. Oktay Aslanapa, **Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı**, 145 s.
2. **Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries**, 225 s.
3. Gönül Tekeli ve Walter Denny, Anadolu Dokuma Mirası- Weaving Heritage of Anatolia 2, (Yayımlanmamış) kitabı için hazırlanan ve **Gönül Tekeli**'den alınan teknik analiz bilgileri.
4. **Turkish Handvowen Carpets**, Catalog 1, code 095

299 Env. Numaralı Halıya Ait Teknik İnceleme Bilgileri

Boyutlar	: 88 cm x120 cm
Kilim örgüsü uzunluğu	: 2 cm
Kenar örgüsü genişliği	: 2 cm
Düğüm sıklığı	: 26x35, 25x33 düğüm/dm ²
Düğüm türü	: Türk düğümü
Çözüğü	: Genellikle beyaz renkli 1S2Z bükümlü; yer yer bir katı beyaz, diğeri kahverengi 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
Atkı	: Kırmızı ve kahverengi 1Z az bükümlü yün iplik kullanılmakla birlikte, az sayıda mavi renkli kalın ilme ipliği atkı olarak kullanılmıştır.
Atkı adedi	: 2
İlme	: 1S2Z bükümlü yün iplikler kullanılmıştır.
İlme Renkleri	: Kahverengi, lacivert, mavi, açık kırmızı, kırmızı, beyaz, sarı, eflatun
Durumu	: Halı bütünü hakkında bilgi verebilecek durumda günümüze kadar gelebilmiştir. Bazı bölümleri eksiktir ve yer yer delikler vardır. Halının bitim yönünde 2 cm'lik kilim örgüsü parçası ile sol tarafında 2 cm eninde kenar örgüsü parçası kalmıştır. Halının saçakları günümüze gelememiştir.
İnceleme Tarihi	: 30.06.2008

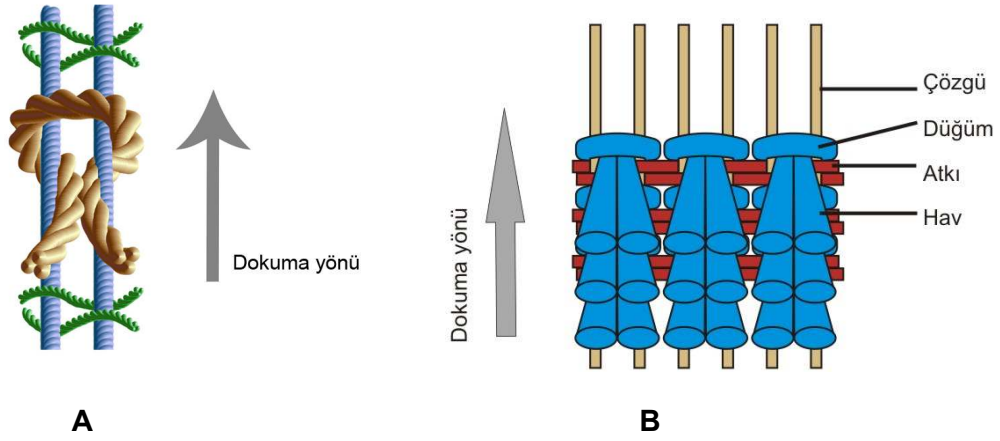
2. BÖLÜM

TİEM'DE BULUNAN ANADOLU SELÇUKLU DÖNEMİ HALILARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

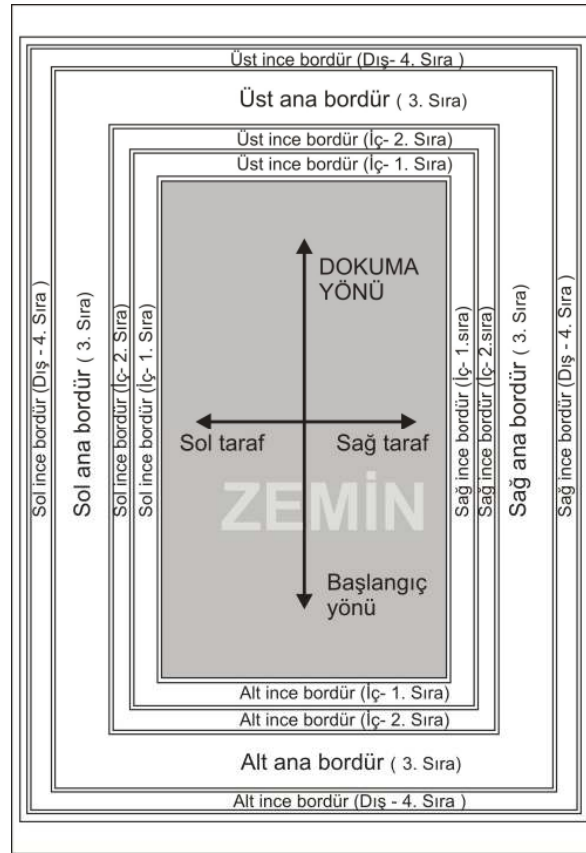
2.1. TİEM'de Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarının Tasarım Özellikleri

Bu başlık altında Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen, Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlenen ve bir önceki bölümde teknik inceleme bilgilerinin verildiği dokuz halının tasarım özellikleri hakkında alt başlıklar halinde bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler verilmeden önce incelemenin ve edinilen bilgilerin anlatım şekli hakkında ön bilgi verilmiştir.

Bu tezde halıların kompozisyonları ve teknik anlatımı Türk düğümü bağlama şekline (Şekil: 1) ve desenin oluşturulması sırasında yapılan motif düzenlemelerine göre belirlenen dokuma yönüne göre anlatılmaktadır. Nasıl ki dünya üzerindeki bir yerin konumunu ve yönünü tarif etmekte pusulanın gösterdiği Kuzey Kutup noktası referans alınmaktaysa, halı üzerindeki bölgelerin ve motiflerin tarifinde de böyle bir referans noktasına ihtiyaç duyulmaktadır. Halının dokuma yönünün belirlenmesi, ele geçen halı parçasının halının hangi tarafına ait olduğunun belirtilmesi ve kompozisyon analizinin yapılması açısından çok önemli bir durumdur. Öyle ki bir çok kaynakta ters veya yan olarak fotoğrafları verilmiş halılar, bunlar üzerinden çalışma yapan araştırmacıları yanılgıya sürükleyebilmektedir. Bu bakış açısıyla, dokumacının haliya başladığı alt kenar başlangıç yönü olarak kabul edildiğinde, bu yönde bulunan bordürler ise, alt ana bordür ve alt ince bordür (iç/dış) olarak, yine başlangıç yönü esas alınarak halının dokuma yönüne doğru dikey eksenin sağ ve solunda kalan bordürler ise sağ/sol ana bordür ve sağ/sol ince bordür (iç/dış) olarak, halının dokuma yönünde halıyı bitiren bordürler ise üst ana bordür, üst ince bordür (iç/dış) olarak tanımlanmaktadır. (Şekil: 2) Halıların görsel tanımlaması zemin kompozisyonuna göre (madalyonlu, mihraplı,..vb. gibi) yapıldığı için, halıların kompozisyon anlatımı içten dışarı doğru yapılmıştır. Her halının önce zemin bölümü, sonra bordür sıraları anlatılmış, en son renk ve motif dağılımları hakkında bilgi verilmiştir.

Şekil: 1 Türk düğümü bağlanırken havı oluşturan ilme uçları altta, düğüm ise üstte bulunur. Bu şekilde ilme uçları aşağı çekildiğinde düğüm hem sıkışır hem de açılıp dağılmaz **(A)**. Türk düğümü ile dokunmuş bir halının ilme sıralarını ön yüzden incelediğimizde ise çözgü yönünde ilme uçlarının bulunduğu taraf halının başlangıç yönünü, düğümün bulunduğu taraf ise dokuma yönünü gösterir **(B)**. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Şekil: 2 Halının dokuma yönüne göre bölümleri

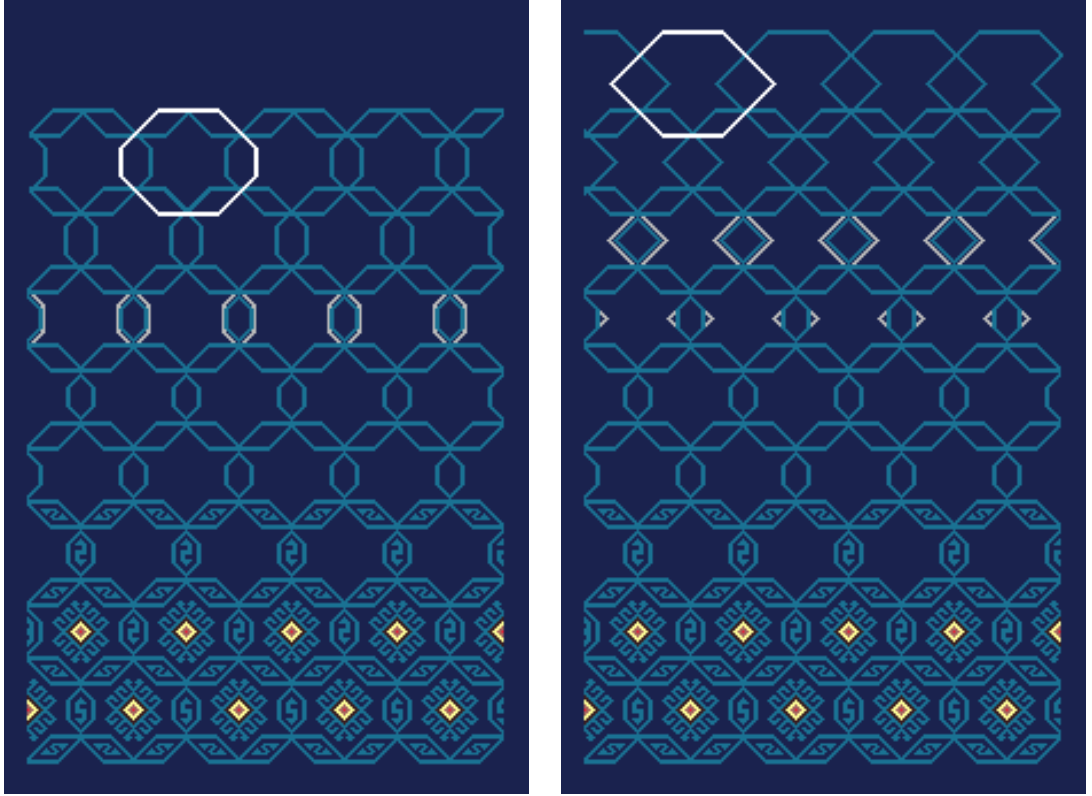
2.1.1. 678 Env. Numaralı Halı

Halı parçası bütün bir halının dokuma yönüne göre bitim bölümünden kalmış küçük bir parçadır. Parça, halının zemin ve bordür desenleri hakkında kısıtlı bir bilgi vermekle birlikte, diğer Anadolu Selçuklu dönemi halıları ile karşılaştırma yapmadan halının orijinal boyutu hakkında yorum yapmak zordur. (Foto.: 17)

Foto.:17 678 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseni, birbirinin üzerine binen sekizgen şekillerin birleşiminden oluşan ve yarım kaydırmalı tekrarlanan bir kompozisyon (Şekil: 3A) ile, sekizgenlerin kesişiminden oluşan boşluklarının “S” şekilleri ve kenarlarına kancalar yerleştirilmiş eşkenar dörtgen motifler ile doldurulmasından oluşmaktadır. Buna benzer süslemeler Anadolu Selçuklu Dönemi mimarisinde geometrik geçmelerden oluşturan yıldız kompozisyonlarında görülmektedir. (Foto.: 18, 19) Ancak mimaride görülen altıgen geometrik geçme, halıda kullanılan düzenlemede sekizgene dönüşmüştür. (Şekil: 3B) Bu halının zemin desenine benzer bir zemin motifi ve düzenlemesi İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi’nde sergilenen A-19 Env. Numaralı halıda görülmektedir. (Foto.: 20)

A

B

Şekil: 3 678 Env. Numaralı halının zemin deseni çözümlemesi (Çizim: Bahadır Öztürk)

Foto.:18 Niğde Sungurbey Camisi yan portalinden detay.

Kaynak: Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler-Selçuklu Çağı**, Ankara, Aralık 1982, 308s.

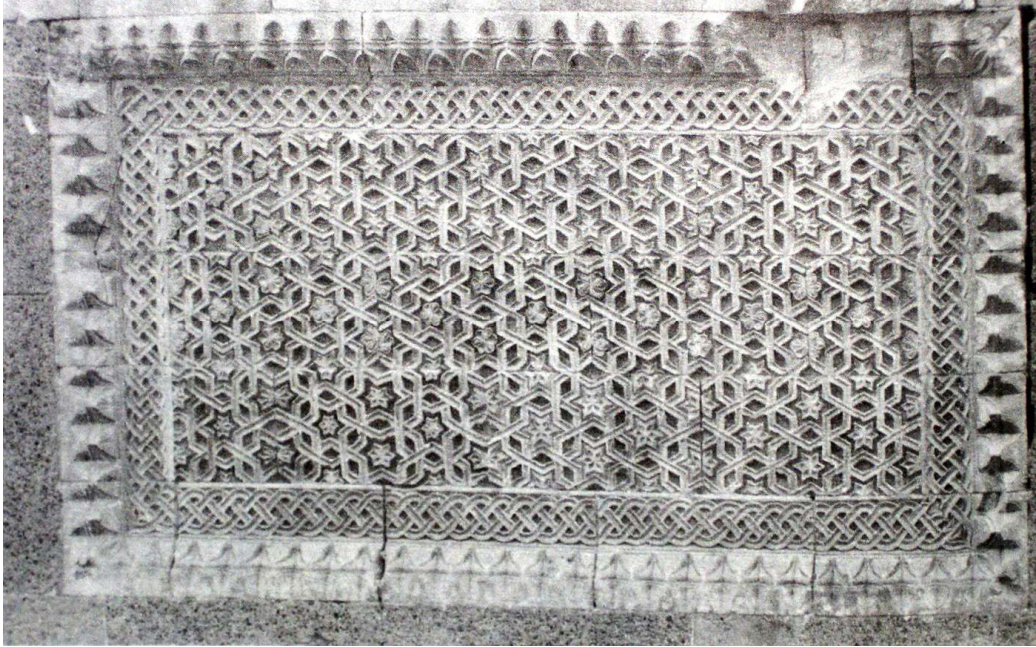

Foto.:19 Diyarbakır Melek Ahmetpaşa Camisi minare kaidesi

Kaynak: Selçuk Mülayim, **a.g.e.**, 324 s.

Foto.: 20 A-19 Env. Numaralı halı, Doğu Anadolu, 14. yy. 213 cm x 180 cm, Sivas – Divriği Ulu Camisi, İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemininde kullanılan geometrik geçme sistem içerisinde bulunan “S” şekiller ile sekizgen motifin içinde bulunan etrafı kancalarla süslü eşkenar dörtgen motif daha çok halı ve düz dokumalarda görülen motiflerdir. Bu iki motifin birlikte kullanıldığı örneklerle çok karşılaşılmaktadır. (Foto.: 21, 22) Ayrıca etrafı kancalı eşkenar motif, Anadolu Selçukluları tarafından üretildiği söylenen hayvan figürlü halısında bordür motifi olarak kullanılmıştır. (Foto.: 11)

Foto.:21 Yastık, Doğu Anadolu, Savak, 19. yy., 47 cm x 78 cm, Salih Şimşek Koleksiyonu (Foto.:Bahadır Öztürk, ICOC, Halı Yastık Sergisi, Swiss Otel İstanbul, 20 Nisan 2007)

Foto.: 22 Malatya-Gaziantep, enine renkli şeritler halinde kilim dokuma arasında cicim dokuma çuval. **Kaynak:** Belkıs Acar, Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar, İstanbul 1975, 33 s.

678 Env. Numaralı halının zemin rengi lacivettir, sekizgenlerin kesişiminden oluşan kompozisyon, "S" motifler ve eşkenar dörtgen motiflerin kancalarında mavi renk iplik kullanılmıştır. Bunların haricinde yalnızca etrafı kancalı eşkenar dörtgen motifin içinde, dıştan içeri doğru kahverengi, sarı, mor ve kırmızı renkler dikkati çekmektedir. Zeminde lacivert ve mavinin ağırlığı hissedilirken diğer renkler zemine hareket kazandırmaktadır.

Halının bordür kısmında bir ana iki ince bordür olmak üzere üç bordür parçası kalmıştır. Bu bordürler içten dışarı doğru sıralandığında ilk başta sarı renkli içi motifsiz bir ince bordür görülmektedir. İkinci sırada kahverengi zeminli içinde sarı renkli, geometrik "S" motiflerden oluşan bir bordür vardır. Ana bordürü oluşturan motifin üst ve yan kısımları eksik olduğu için bütünde nasıl olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kalan bordür parçasından Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının bazı örneklerinde (Şekil: 26) görülen, küfi yazılara benzediği için küfi bordür motifi olarak adlandırılan bir motif dizisiyle doldurulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Ana bordür motifi halıda görülen diğer motiflere göre oldukça büyük ve kalın hatlara sahiptir. Küfi motifin üst kısmına daha ince hatlara sahip eli belinde veya koçboynuzu olarak adlandırılan iki tarafa simetrik bükülen kancalar ile onun üstüne ucu yukarı doğru açık boynuz şeklinde parçalar eklenmiştir. Küfi motifin yukarıya uzanan ve kayıp olan uçlarının diğer örneklerde olduğu gibi bir tarafa bakan üçgen bir tepeyle bittiği ve içlerinin de ince kancalarla bezendiği düşünülmektedir. Küfi bordürün altında bulunan dikdörtgen boşlukların içine mor, sarı ve mavi renklerin kullanıldığı sekiz kollu motifler yerleştirilmiştir. Ana bordür zemin rengi kırmızı, bordür motifi ise beyaz renklidir. Zeminde kullanılan soğuk renkler, küçük ve kontursuz motiflerin aksine bordürde sıcak, kendini gösteren renkler ve çok büyük ve konturlu motifler tercih edilmiştir. Bu durum ilgiyi zeminden çok bordüre çekmektedir. Halı parçasından ana bordürden sonra en dışta bir bordür daha bulunup bulunmadığı anlaşılamamaktadır. Ancak elde bulunan diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından edinilen kısıtlı bilgiler çoğu zaman içte kullanılan ince bordürün en dışta da tekrarlandığı yönünde ipuçları sunmaktadır. (Bkz. 681, 685, 688, 1034 Env. numaralı halılar)

2.1.2. 681 ENV. Numaralı Halı

Halının tamamına yakını günümüze kadar ulaşabilmiştir. Büyük boyutlu bir halıdır. (Foto.: 23)

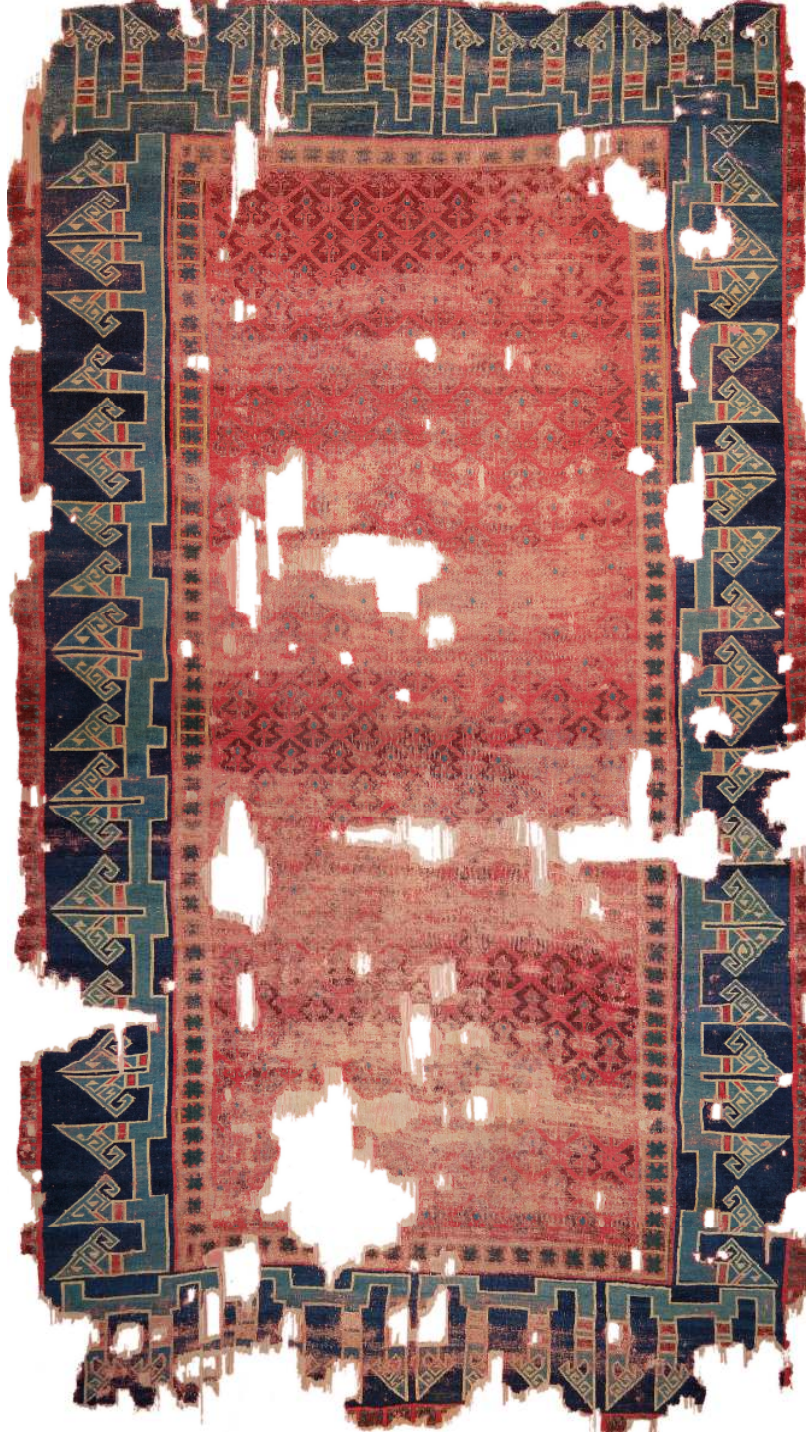
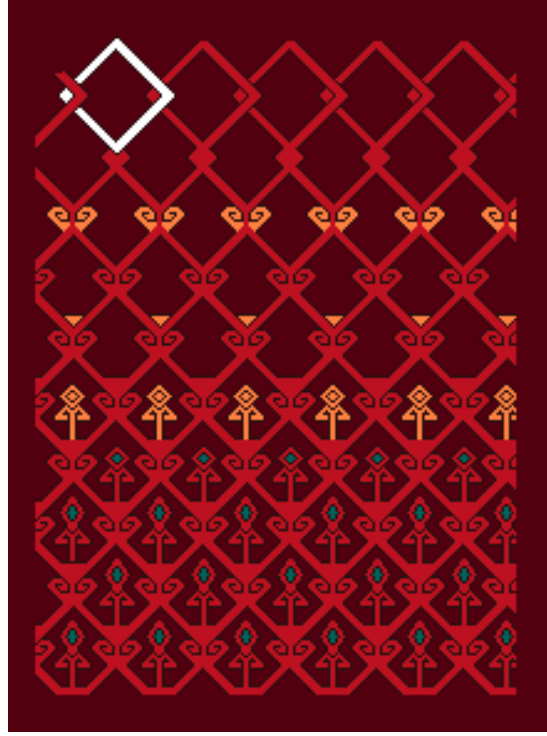

Foto.: 23 681 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseni, eşkenar dörtgen şekillerin simetrik kıvrım şekillerle birbirine bağlandığı ve yarım kaydırmalı birim tekrar düzende sonsuza uzanan bir kompozisyon üzerine kurulmuştur. (Şekil: 4) Bu kompozisyonun taşa oyulmuş benzeri bir düzenlemeye Amasya Turumtay Türbesi'nde rastlanmaktadır. (Foto.: 24, Şekil: 5B)

Şekil: 4 681 Env. Numaralı halının zemin deseni (Çizim: Bahadır Öztürk)

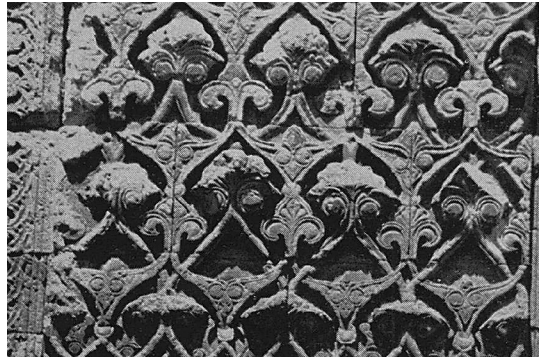
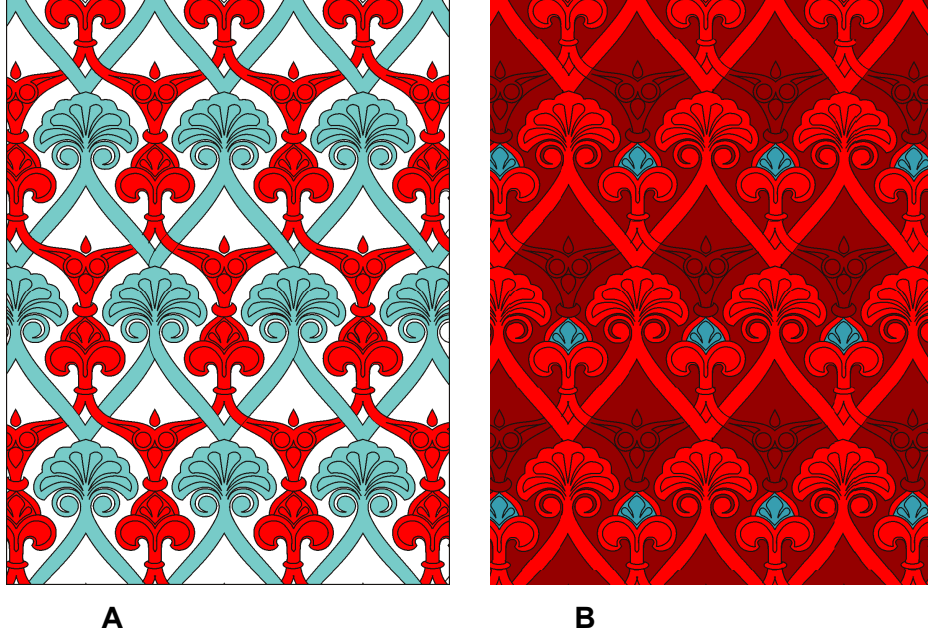

Foto.:24 Amasya Turumtay Türbesi rölyef süslemesi.

Kaynak: Rudolf M. Rielstahl, Primitive Rugs of the "Konya" Type in the Mosque of Beyshehir, **The Art Bulletin**, Vol. 13, No.2, June, 1931, 196. s.

Şekil: 5 Amasya Turumtay Türbesi rölyef süslemesi çizimi (Çizim: Bahadır Öztürk)

Turumtay Türbesi'ndeki örnekte birbirine bağlantı yapmayan, ancak birbirinin kolları arasından altlı üstlü geçen biri bitkisel diğeri rumî iki motifin yarım kaydırmalı düzende oluşturduğu kompozisyon görülmektedir. (Şekil: 5A) Halı üzerinde, bitkisel bezeme ana kompozisyonu oluşturup bazı detaylarını kaybederken, rumî süslemeden ise yalnızca palmet detayı işlenebilmiştir. Ancak halıdaki palmet motifi, içinde bulunduğu boşluğu doldurmak için büyütülmüş, boşluğa sığdırılamayan birtakım detaylar çıkarılmıştır. (Şekil: 6)

Şekil: 6 681 Env. Numaralı halıda bulunan palmet motifi

Halının zemin renginde bordo, zemin deseninde kırmızı tercih edilmiştir. Yalnızca palmet motifinin üstündeki bölümün ortasında bulunan boşluklarda mavi renk kullanılmıştır. Zeminde kırmızı renk hâkimiyeti dikkat çekmekte, soğuk mavi renk kırmızı içinde hareket verici ve bordür bölümüyle renk dengesi sağlayıcı unsur olarak göze çarpmaktadır.

Halının bordür kısmı, bir ana ve onun iki yanında birbirinin aynısı motiflerden oluşan iki ince bordürden oluşmaktadır. Ana bordürde, Küfi yazı benzeri Anadolu Selçuklu Dönemi halılarında gördüğümüz kalın hatlara sahip bordür motifi kullanılmıştır. Ana bordür motifi alt ve üst bordürlerde birbirinin aynı gibi görünse de dikkatle bakıldığında arada farklar olduğu görülmektedir. (Foto.: 25)

A

B

Foto.: 25 681 Env. Numaralı halının alt (**B**) ve üst (**A**) ana bordürleri.

Örneğin, altta bulunan ana bordürde sol köşede yarım kalan motif üst tarafta tam olarak yapılmaya çalışılmıştır. Bu da motiflerin sıkıştırılmasını gerektirdiğinden üst ana bordürde küfi motifin uçlarında bulunan üçgen kısımda ve içinde bulunan ayrıntılarda deformasyona neden olmuştur. Bununla birlikte ana bordürde alt ve üst bordürler ile yan bordürlerde kullanılan motifler de birbirinden farklıdır. Alt ve üst bordürlerinde kullanılan motifler birbirine bağlantısız, yan yana, eşit aralıklarla bordür alanını dolduracak şekilde yerleştirilmişken, yan bordürlerde motifler birbirine bağlanmıştır. Yan bordürlerin alt ve üst bordürlerden diğer bir farkı da çok daha iri ve kalın hatlara sahip olmasıdır. Ayrıca küfi motifi enine bölen kırmızı renkli şeritlerin sayısı ve detaylarında farklar görülmektedir. Her iki yan bordürün normalde birbirinin aynısı olması ve aynı ritmi takip etmesi beklenir. Ancak bu halıda, ilk bakışta anlaşılacakla birlikte karşılıklı olarak motif sıraları takip edildiğinde motif sıraları, yönleri ve küfi motifin altında bulunan dikdörtgen boşlukların birbirini tutmadığı görülmektedir. Ayrıca, yan bordürlerin bitiş şekilleri de birbirinden farklıdır. (Foto.: 26) Bu durum halının en az iki dokumacı tarafından dokunduğu ve aralarında bir uyum problemi olduğunu göstermektedir.

Foto.: 26 681 Env. Numaralı halının sol (A) ve sağ (B) ana bordürleri

Ana bordür zemininde lacivert renk kullanılmış, motiflerde ise mavi renk tercih edilmiştir. Bordür motifinin kendini göstermesi için konturlarda beyaz renk çift sıra kullanılmış, hareket verici unsur olarak kırmızıya yer verilmiştir. Zemin alanı kırmızı renk tonlarıyla dikkat çekerken, geniş ana bordür bölümünde soğuk renklerin kullanılması tezatlık yaratmakla birlikte motiflerin çok büyük oluşu dikkati bordüre çevirmektedir. Ana bordürün iki yanında bulunan ince bordürlerde yan yana kareler içine yerleştirilmiş sekizgen yıldızlar kullanılmıştır. Dışta bulunan ince bordürde, zeminde kullanılan kırmızı ve bordo renklere ağırlık verilmesi, halının bütününde renk dengesinin kurulmasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte iç tarafta bulunan ince bordürde ise yeşil ve sarı renkler ağırlıklıdır. Dikkatle bakıldığında yeşilin başka hiçbir motifte kullanılmaması ve zeminde kullanılan kırmızı rengin zıttı olması ile yine ince bordürde kullanılan sarı rengin ana bordürde kullanılan mavi tonlarının zıttı olması, bu renklerin zemin ve bordür arasında ayırıcı unsur olarak seçildiğine işaret etmektedir.

2.1.3. 684 ENV. Numaralı Halı

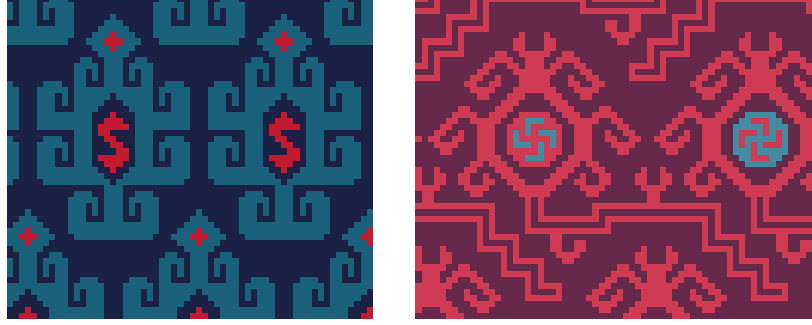
Halı parçası bütün bir halının dokuma yönüne göre sağ tarafından kalma küçük bir parçadır. Halının zemin, iç ince bordür ve ana bordür desenleri hakkında yeterli bir bilgi vermekle birlikte, diğer Anadolu Selçuklu dönemi halıları ile karşılaştırma yapmadan halının orijinal boyutu hakkında yorum yapmak zordur.

Foto.: 27 684 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemini, yanlarında uçları yukarı çıkıp içe doğru kıvrılan, üstte eşkenar dörtgen tepe noktası bulunan bir motifin, tüm zeminde yarım kaydırmalı birim motif tekrarı ile süslenmiştir. Bu motiflerin ortasında "S" şeklinde bir motif yer almaktadır. Zeminde kullanılan bu motif muhtemelen 688 Env. numaralı halının zemininde

kullanılan motif gibi geometrik şekilde stilize edilmiş Çin bulutundan geliştirilmiş bir olduğu düşünülmektedir. (Şekil: 7)

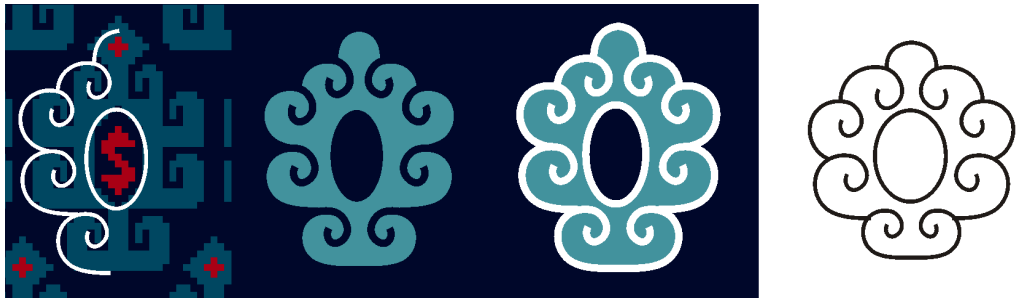

A

B

Şekil: 7 (A) 684 Env. Numaralı halının zemin motifi, (B) 688 Env. Numaralı halının zemin motifi

Motifin yandan çıkan ve yukarıya çıkıp bombe yaparak içeriye dönen kıvrımları, incelererek içeriye dönmektedir. Bu kıvrımların köşeleri yumuşatılmış ve yuvarlatılmıştır. Bu motif düz kâğıda çizilerek incelendiğinde Şekil: 8 deki şekil ortaya çıkmaktadır ve bu şekil 688 Env. Numaralı halının benzeri olduğu söylenen Çin bulutlu ipek kumaş deseni (Foto.: 34) ile karşılaştırıldığında buluttan geliştirilmiş çiçek şeklinde bir motif olarak tanımlanabilir.

Şekil: 8 684 Env. Numaralı halının zemin motifi çözümü (Çizim: Bahadır Öztürk)

Halının zemin rengi laciverttir ve motif rengi olarak mavi renk kullanılmıştır. Motiflerin hiçbirinde kontur yoktur. Birim motifin içinde yer alan “S” motiflerde ve birim motifin ucunda bulunan dörtgen alanın içinde kırmızı renk hareket verici unsur olarak dikkat çekmektedir. Elde bulunan parçada yedi sıra birim motif tekrarı görülmektedir. Bu yedi sıra birim motifin altı sırasında eşkenar dörtgen alanlarda

nokta şeklinde kırmızı kullanılmıştır. Ancak dördüncü sırada yer alan motifin tepe kısmı üçgen şekilde olup, ortasındaki nokta diğer motiflerde kırmızı renkte iken burada turuncu renktedir. Bu detay bize kesin olmamakla birlikte bu halı parçasının halının başlangıç bölgesinin sağ tarafına yakın bir alandan kaldığına dair bir işaret vermektedir. Öyle ki eldeki örneklerden bir kısmında dokumacıların ritmik desendeki renk ve motif değişikliklerini genellikle halının başlangıç tarafında denedikleri gözlenmiştir. (Bkz. 685, 688, 692-693 Env. Numaralı halılar)

Halının bordür kısmında içten dışarı doğru ilk başta kırmızı renkli içi boş bir ince bordür yer almaktadır. İkinci sırada turuncu zemin renginde ve içinde kırmızı ve lacivert renklerle iki bölümü renklendirilmiş ok ucu veya yaprak benzeri bir motifin alternatif sıralanmasında oluşan ince bir bordür vardır. (Şekil: 9) İnce bordürde motiflerde kırmızı ve lacivert renk kullanımı parçanın üst sınırına geldiğinde kırmızıdan maviye geçmiştir. Bu bordür motifi, II. Harrekan Kümbeti'nin altıncı

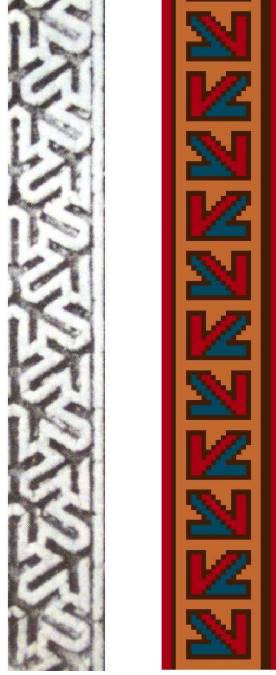

cephesinde görülen triskeles motifinin boşluklarında bulunan şekillere benzemektedir ve aynı düzende kullanılmıştır. (Foto.: 28)

Foto.: 28 II. Harrekan Kümbeti'nin altıncı cephesinden detay

Kaynak: Selçuk Mülayim, a.g.e., 346. s.

Şekil: 9 II. Harrekan Kümbeti'nin altıncı cephesinde bulunan geometrik süsleme (triskeles) ve 684 Env. Numaralı halının ince bordür çizimi (Çizim.:Bahadır Öztürk)

Bu ince bordürlerden sonra Anadolu Selçuklu Dönemi halılarında kullanılan ve küfi yazıya benzediği için küfi bordür olarak adlandırılan kalın hatlara sahip bir ana bordür görülmektedir. Ana bordür zemin rengi kırmızı, küfi motif rengi beyazdır. Motif üzerinde bazı bölümlerde kırmızı ve lacivertten oluşan şerit benzeri süsleme unsurları dikkat çekmektedir. Küfi motifin alt kısmında bulunan dikdörtgen boşlukta sekiz kollu bir motif bulunmaktadır. Bu motiften halı parçasında iki adet vardır ve orta bölümde bulunan kare alanlar birinde turuncu, diğerinde kırmızı renktedir. Bu halının zemininde soğuk mavi tonlarının ağırlıklı olarak kullanılmasına karşın bordürde sıcak kırmızı renkler tercih edilmiştir. Halıda hem renk yönünden, hem de kullanılan motiflerin büyüklüğü ile kırmızı üzerinde beyazın vurgulayıcı etkisi nedeniyle bordür kısmı ilgi merkezi durumundadır. Küfi motifin uçlarından sonraki kısmı eksik olduğu için en dışta ince bir bordür olup olmadığı konusunda halı üzerinde bir ipucu elde edilememektedir. Ancak dışta ince bir bordür bulunduğu varsayılırsa bu bordürün iç bordürle aynı olması, zemin renginin de turuncu veya lacivert olması muhtemeldir. Dış ince bordür zemin renginin turuncu olması bordür bölümünün daha kalın görülmesine yardımcı olacaktır. Lacivert olması ise zemin renginin bordürü de içine alarak halı genelinde bir renk dengesi oluşturmasını sağlayacaktır.

2.1.4. 685 Env. Numaralı Halı

Halı parçası, neredeyse bütüne yakın ele geçen örneklerden birisidir. Halıda, enine kesilmiş bir biçimde dokuma yönüne göre üst bölümlünde eksik vardır. Bu durum diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halıları ile karşılaştırma yapılmadan halının orijinal boyutlarını bulmayı güçleştirmektedir. (Foto.: 29)

Foto.: 29 685 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseni, ana bordürde de kullanılan orijinali geometrik geçme yıldız motifi olan sekiz kollu yıldız motiflerinin (Şekil: 10) (Foto.: 43) alt, üst ve yanlarından çıkan kollardan birbirlerine bağlanması ile oluşan yarım kaydırmalı birim tekrarı düzendeki kompozisyondan meydana gelmektedir. Bu halının bir benzeri, 1034 Env. Numarası ile Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenen, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunmuş, Anadolu Selçuklu dönemi halısıdır. (Bkz. Foto: 2)

Şekil: 10 Geometrik geçme sekizgen yıldız motifi. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Bu sistemde kollar üzerine elibeline benzeri bir motif ile ok ucunu andıran bir başka motif de boşlukları dolduracak şekilde konumlandırılmıştır. (Şekil: 13) Bu ok ucu ve elibeline benzeri motif, Anadolu Selçuklu Dönemi süslemelerinde özellikle küfi yazı süslemelerinde kullanılan rumî ve palmet motiflerine çok benzemektedir. (Foto.: 30, 31)

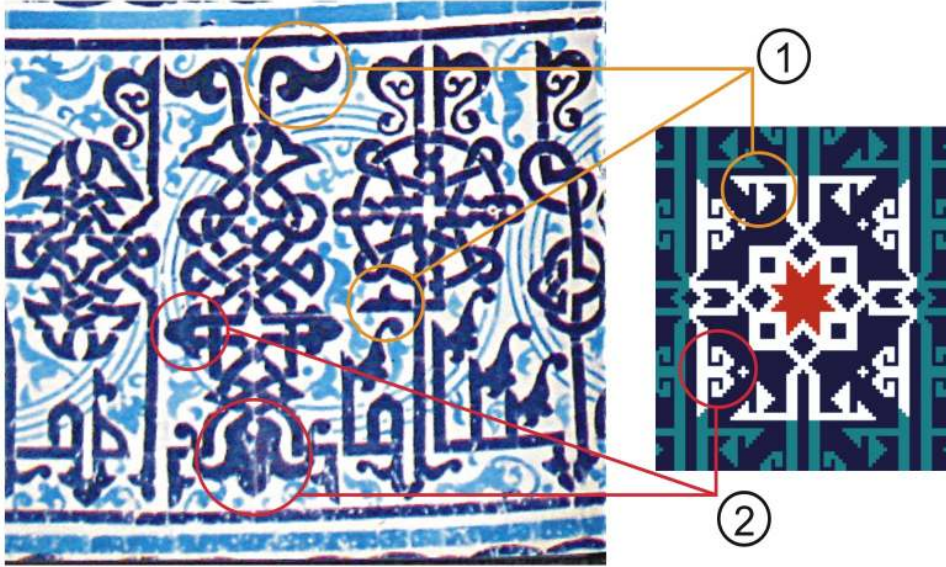

Foto.: 30 Konya Karatay Medresesi (1251) kubbesinde çini mozaik düğümlü küfi yazıdan detay **Kaynak:** Sıtkı Fırat: **Selçuklu Sanatı**, Sistem Ofset, Aralık 1996 ve 685 Env. Numaralı halının zemin motifi çizimi. 1) Rumî motifi, 2) Palmet motifi (Çizim: Bahadır Öztürk)

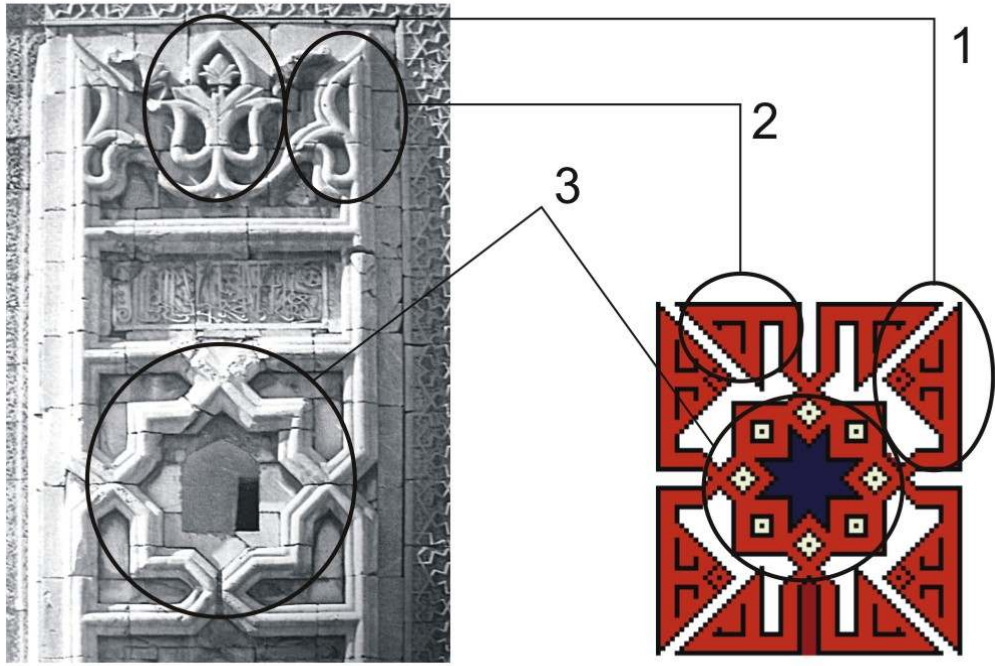

Foto.: 31 Sivas Gök Medrese Portal detayı (1271) Sıtkı FIRAT: a.g.e. , ve 685 Env. Numaralı halının ana bordür motifi çizimi. 1) Palmet motifi, 2) rumî motifi, 3) geometrik sekizgen yıldız motifi. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Bu halıda zemin deseni kompleks olmasına rağmen sekizgen yıldız motifi her sıra tekrarında biri sağda diğeri solda olmak üzere bordür sınırında yarım bitecek şekilde ayarlanmış, raport desenin kötü kesilmesi önlenmiştir. Palmet ve rumî motifleri de bordür sınırından muntazam şekilde çıkarak zemin desenini sınırdan düzgün bir biçimde bütünlemektedir. Zemin rengi lacivert, zemini oluşturan motifler mavi renklidir. Ancak, hareket unsuru olarak ve bordürde kullanılan kırmızı renklerle denge oluşturması için sekiz kollu geometrik geçme motifinin içindeki sekiz kollu yıldızlarda kırmızı renk kullanılmıştır. Zemin deseninde bütün motifler kontursuzdur.

Halının bordür bölümünde biri ana bordür olmak üzere dört bordür bulunmaktadır. En içte kırmızı renkli, içi boş ince bir bordür yer almaktadır. Onun yanında kahverengi zemin ve sarı renkli geometrik şekilde stilize rumî motiflerle süslü ince bir bordür bulunmaktadır. (Şekil: 11) Bu bordür motifine benzer bir rumî düzenleme Konya Sahip Ata Hanıkahı çini süslemesinde görülmektedir. (Şekil: 12)

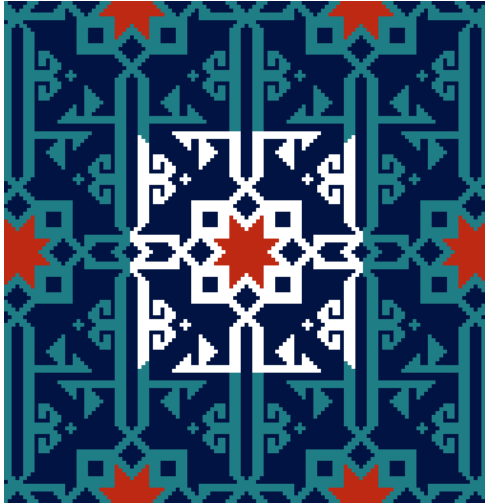

Şekil: 11 685 Env. Numaralı halının ince bordür motifi

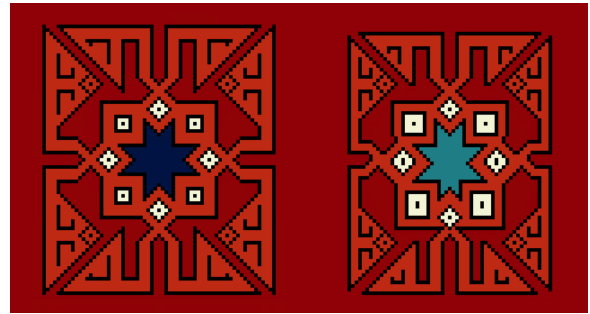

Şekil: 12 Konya Sahip Ata Hanikahı Çini süslemesinde bulunan bir bordür çizimi
(Çizim: Bahadır Öztürk)

Bu ince bordür ana bordürün iki tarafında kullanılmıştır. Ana bordürde, zeminde kullanılan sekiz kollu geometrik geçme yıldız motifi, zemin deseninden farklı şekilde konturlu olarak ve kollarla birbirine bağlantı yapmaksızın sıralı şekilde kullanılmıştır. (Şekil: 14) Burada kollar bir kare alan içerisinde sınırlandırılmış ve uçlarına palmet ve rumî motifleri yerleştirilmiştir. Bu motif içinde rumî uçlu kollar motifin dikey eksenindeki yönlerinden, palmet motifli uçlar ise yatay eksenli yönden çıkmaktadır.

Şekil: 13 685 Env. Numaralı halının zemin deseni

A **B**
Şekil: 14 685 Env. Numaralı halının yan (A) ve alt (B) bordürü motifleri.

Ana bordür yakından incelendiğinde alt bordür motifleriyle yan bordürlerin motiflerinin birbirinin benzeri olmakla birlikte boyutlarının farklı olduğu göze çarpmaktadır. Alt bordür motifi yan bordür motiflerinden düğüm sayısı olarak daha azdır. (Şekil: 14) Bununla birlikte başlangıç bölümünde, dokumacılar alt ana bordürü sığdırma gayretiyle iki yanda motifleri hem sıkıştırmış hem de dışta bulunan ince bordüre doğru ana bordür alanını ikişer ilmek genişletmişlerdir. (Foto.: 32A, B)

A

B

Foto.: 32 685 Env. Numaralı halının alt (A) sol ve sağ (B) ana bordür bölümünden detay. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Ana bordür motifleri üzerindeki bir takım detaylar incelendiğinde ise dokumacıların halıya başladıktan sonra bir takım renk denemeleri yaptıklarını göstermektedir. Alt ana bordür incelendiğinde bordürü oluşturan birim motifin içindeki sekiz kollu yıldız rengi mavi ve kontur rengi kahverengidir. Ancak, yan bordürlerde aynı bu düzende devam etmesi beklenen renk kombinasyonu değişmiş; yan bordürdeki ilk sırada sekiz kollu yıldız rengi bordo olurken, kontur rengi mavi olmuş, ayrıca içine kırmızı konturlu, içi sarı renkli eşkenar dörtgen bir motif eklenmiştir. Eşkenar dörtgenin içinde ise kahverengi tek bir düğüm vardır. (Foto.: 32A, B) Yan bordürün ikinci sırasında ise ana bordür motifinin içindeki yıldız rengi kombinasyonu ilk sıradakinden yine farklıdır. Burada dokumacı sağ ve sol bordürlerde iki farklı kombinasyon denemiştir. Sol bordürde yıldız içi rengi lacivert,

dış konturu kahverengi olmuş, alt sırada kullanılan kırmızı konturlu sarı renkli eşkenar dörtgen ise aynen kullanılmıştır. (Foto.: 32A) Sağ bordürde ise yıldız içi rengi lacivert, dış konturu kahverengi olarak kullanılırken içte bulunan eşkenar dörtgen detayı atılmıştır. (Foto.: 32B) Yan bordürlerde üçüncü sıradan itibaren ana motif içinde kahverengi konturlu içi boş lacivert sekizgen yıldızlar kullanılmaya devam edilmiştir. Zeminde kullanılan soğuk mavi tonlarına karşı ana bordür zemininde bordo, motiflerde kırmızı renk tercih edilmiştir.

Halıda ana bordür ile zemin deseni hem şekil hem de boyut olarak neredeyse aynıdır. Yalnızca ana bordür motiflerinde kontur kullanılması ve motiflerin kollarında bulunan rumî ve palmet motiflerinin iriliği bordür desenini daha gösterişli kılmaktadır. Ana bordürün iki yanında sarı renkli iki ince bordür kullanılması bordür bölümünün zemine oranla daha fazla öne çıkmasını sağlarken, içte bulunan içi boş kırmızı bordür hem paspartu etkisi yapmakta hem de bordür alanını genişletmektedir. Bu arada bordürler arasında kullanılan mavi renkli çubuklar zeminde kullanılan mavi renkle birlikte halının bütününde renk dengesi kurmaya yardımcı olmaktadır.

2.1.5. 688 Env. Numaralı Halı

Halı parçası, neredeyse bütüne yakın ele geçen örneklerden birisidir. Halıda, enine kesilmiş bir biçimde dokuma yönüne göre üst bölümlünde ve sağ bordür bölümünde eksik vardır. Bu durum diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halıları ile karşılaştırma yapılmadan halının orijinal boyutlarını bulmayı güçleştirmektedir. (Foto.: 33)

Foto.: 33 688 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseninin, mor zemin üzerinde, geometrik şekilde stilize edilmiş içinde sivastika (Gamalı haç) motifinin bulunduğu kırmızı çiçek şeklinde bir bulut motifinin yarım kaydırmalı tekrarından oluştuğu söylenebilir. Bu motif, Çin'de Yuan Hanedanı devrinde (1279-1368) üretilmiş ipekli bir kumaşta kullanılan Çin buluttan geliştirilmiş bir motife çok benzemektedir.³² (Foto.: 34)

Foto.: 34 Detail of silk brocade, China, circa 1300. Metropolitan Museum of Art, no.46.156.20 **Kaynak:** Gerard Paquin, **Silk and Wool: Ottoman Textile Designs in Turkish Rugs**, <http://www.tcoletribalrugs.com/article59Silk&Wool.html>, Posted December 18, 2006

Bu halının zemin deseninin bir benzeri 15. yy.'a ait bir İspanyol halısında görülmektedir (Foto.: 35). İspanyol düğümü ile dokunmuş bu örnekte görülen benzer desenin Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının bir etkisi olduğu belirtilmektedir.³³ Yine benzer bir başka örnek ise 16. yüzyılın ilk yarısında Uşak'ta üretildiği söylenen halıdır.³⁴ (Foto.: 36)

³² Oktay Aslanapa, **Türk halı Sanatının Bin Yılı**, 35. s.

³³ **y.a.g.e.**, 35 s.

Bkz. Elvan Özkavruk-F. Dilek Er, "İspanyol halıları: İspanyol Halıcılığına Farklı Kültürlerin Etkisi", **Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Etkinlikleri** (5-10 Mayıs 2008, Antalya) **Sempozyum Bildirileri**, Sarıyıldız Ofset Matbaası, Antalya 2008, 343-348 s.

³⁴ Oktay Aslanapa, **y.a.g.e.**, 36. s.

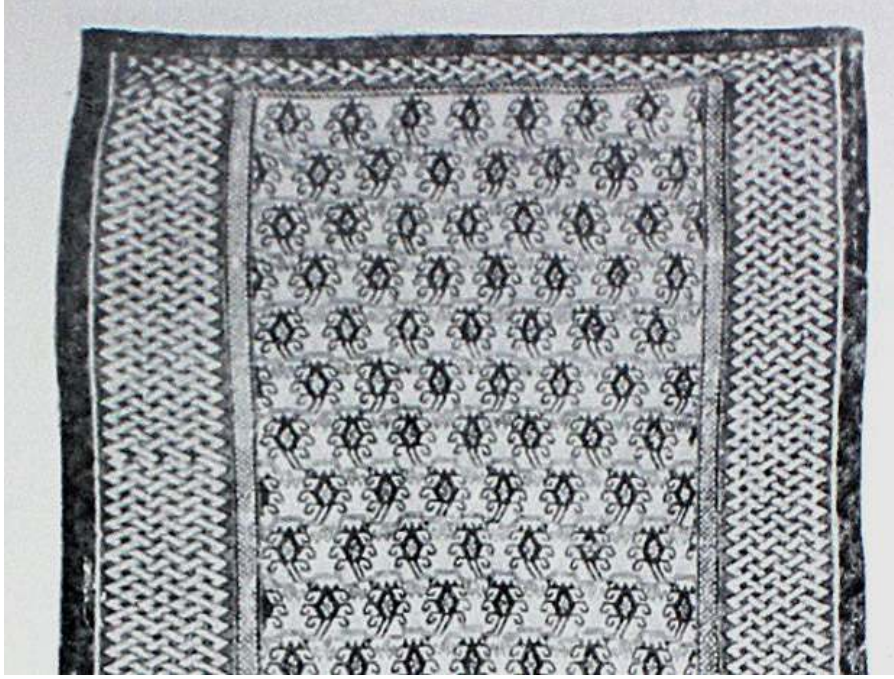

Foto.: 35 İspanyol halısı, 15. yy., Washington Tekstil Müzesi, Dumbarton Oaks Koleksiyonu. **Kaynak:** Oktay Aslanapa, **Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı**, 36 s.

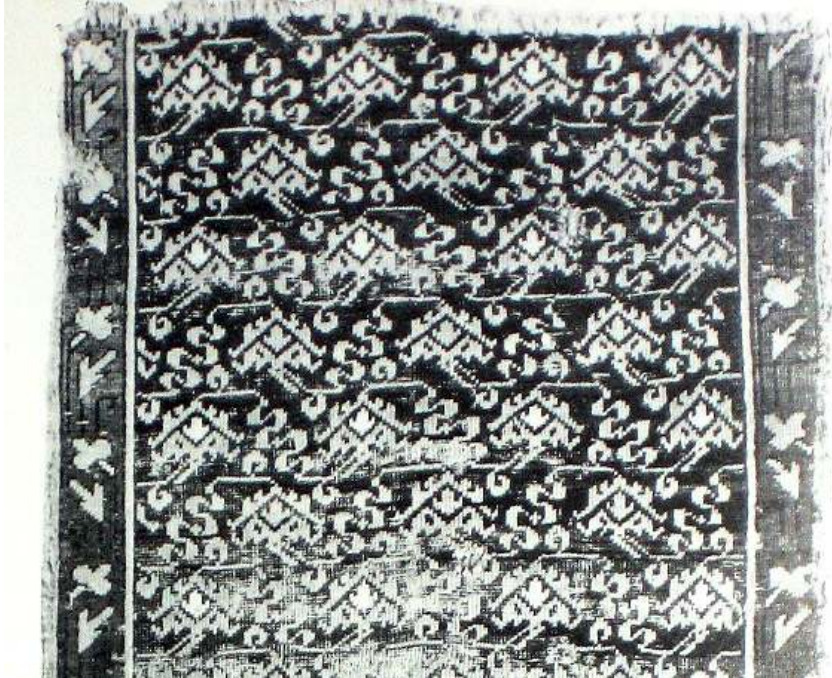

Foto.: 36 İnce uzun yolluk halı, 16. yy., Berlin, Museum für Islamische Kunst. Env.: 185.985 **Kaynak:** Oktay Aslanapa, **Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı**, 36 s.

Halıda motif sıraları ve motif detayları dikkatle incelendiğinde zemin desenini oluşturan motifin ve motifin yerleştirilme düzeninin halının dokunduğu süreç içerisinde metamorfoz geçirdiği izlenimi uyandırmaktadır. Dokuma yönüne göre birinci sıradaki bulut motifleri bozuk görünümüleriyle gözü rahatsız etmektedir. Bu sırada bulutların iki yanda bulunan uzantıları yukarı doğru kancalar şeklinde kıvrılmakta, en tepede küçük bir “V” şekli ile bitmektedir. Bulut içindeki sivastika motifini algılamak, kontursuz bir biçimde dört tane “L” şeklinde çizgiden oluştuğu için oldukça zor olmaktadır. Motiflerin altındaki uzun dal biçimli hareket veya rüzgar etkisi veren uzantılar ise sağ yöne doğru uzanmaktadır. (Foto.: 37) İkinci sırada, ilk sıradakiyle benzer olmakla birlikte daha kesin çizgilerle biçimlendirilmiş daha düzgün bir motif sırası ile karşılaşmaktadır. Bu sıradaki motifin iki yanda çengel şeklinde kıvrılan uzantıları ilk sıradakinden farklı olarak aşağıya doğru kıvrılırken alt sıradakinden çok daha düzgündür. Motiflerin tepesi bu sırada ucu sivri bir çıkıntı ile sonlandırılmıştır. Motiflerin içindeki sivastika motifi ise konturları belli olacak şekilde yapılmış, böylece daha belirgin hale getirilmiştir. İkinci sıradaki motiflerin alt tarafındaki uzantıları ilk sıradaki gibi sağa doğrudur. Üçüncü sıra motifleri ikinci sıra motiflerinden yalnızca çengel şeklinde kıvrımların motiften çok az uzaklaştırılmasıyla ayrılır. Bu çengel şeklinde kıvrımlar daha sonraki sıralarda bu şekilde kullanılmaya devam etmiştir.

Foto.: 37 688 Env. Nolu halının zemin deseninin ilk üç sıra motifleri. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Dördüncü sıra motiflerinin, üçüncü sıra motiflerinden farkı, üstteki tepe noktalarının sivri şekilde bitmesi yerine, motifin altındaki uzantı üstünde bulunan ucu yukarı

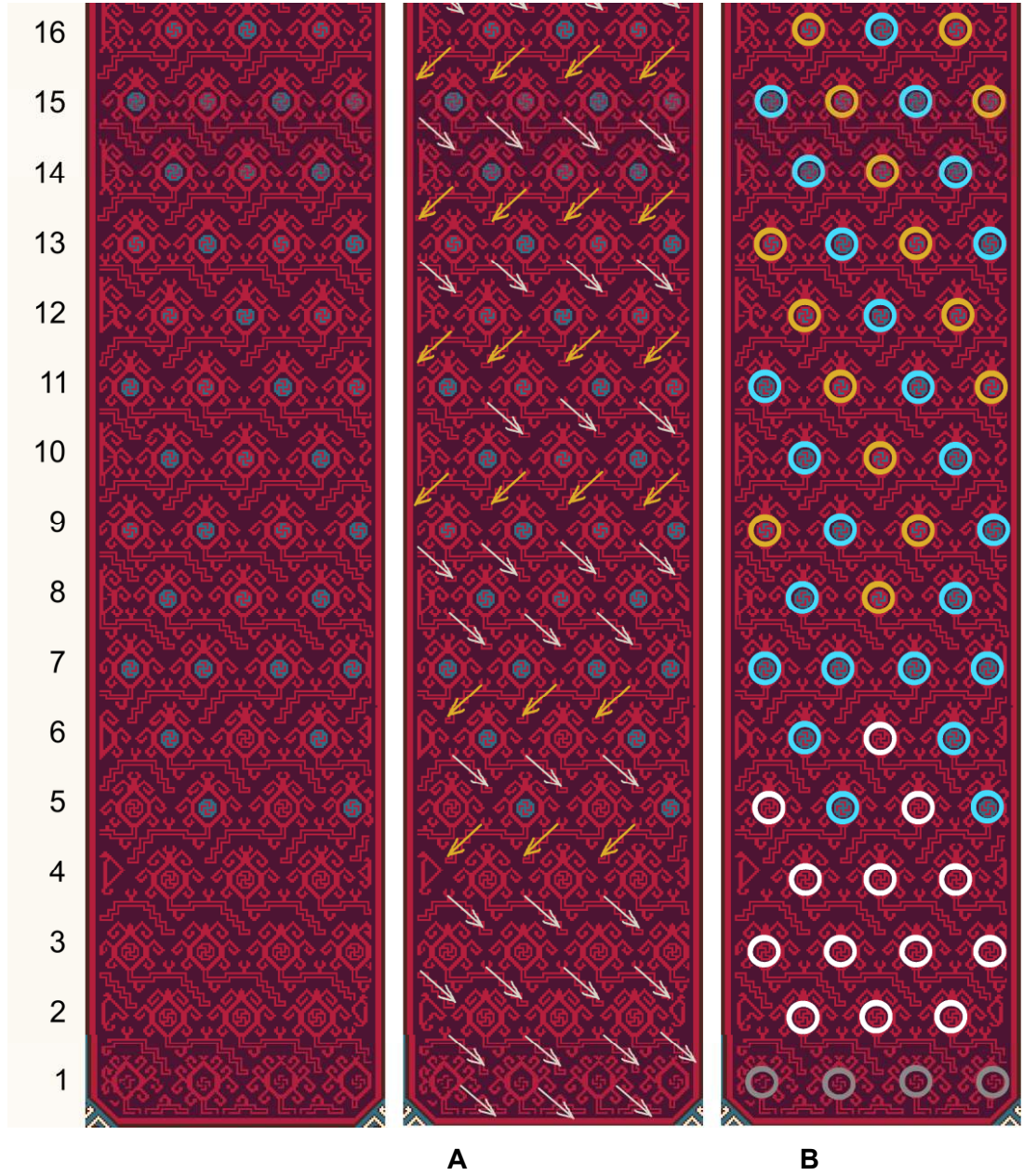
doğru açık “U” Şeklindeki bir detayın buraya da eklenmesidir. Beşinci sira ya geldiğimizde motif formu alt sıradaki gibi devamlılığını sürdürürken, motiflerin üstteki bitim yerinde alttaki gibi “U” Şeklinde bir motif değil, ucu yukarı doğru açık geometrik hilal Şeklinde bir motif kullanılmıştır. Bu sırada daha öncesinde zeminde hiç kullanılmayan mavi rengin bulut içindeki sivastika motiflerinin konturlarında birer atlamalı olarak kullanıldığı, mavi konturların içinde ise kırmızının tercih edildiği görülmektedir. Beşinci sırada bir başka fark ise motifin altındaki uzantı yönünün öncekilerden farlı olarak sola doğru olmasındır. Bu sıradan sonra dokuzuncu sıra hariç motiflerin altındaki uzantılar her sırada bir sağa, bir sola Şeklinde sıralanmıŐlardır. Altıncı sırada motif formu aynı kalmakla birlikte tepe noktası dördüncü sıradakiyle aynı Şekilde “U” Şeklindeki motifle bitirilmıŐtir ve bundan sonraki tüm sıralarda bu detay aynen kullanılmıştır. Bu sırada bulunan üç adet motifin iki tanesinin içindeki sivastika motiflerinin içi kırmızı konturu mavidir. Diğerinin içi büyük bir deliğe denk geldiği için bilinmemektedir. (Foto.: 38)

Foto.: 38 688 Env. Nolu halının zemin deseninin 4.,5.,6.,7. sıra motifleri (Foto.:Bahadır ztrk)

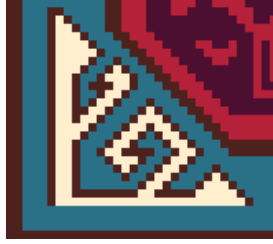
Yedinci sırada ise tüm sivastika motiflerinin içi kırmızı konturları mavi renklidir. Sekizinci sira ya geldiğimizde  sivastika motifinden yanlardaki iki tanesi alt sıradaki gibi renklendirilirken ortadaki tam tersi Şekilde içi mavi konturu kırmızı Şekilde renklendirilmıŐtir. 9. sırada eksik ve ilmeleri aŐınmıŐ alanlar olduğu için ritim tam olarak tespit edilememiŐtir. Ancak onuncu sıradan itibaren sivastika motifleri, her

sırada birer atlamalı ve üst sıralarda verev çizgi oluşturacak şekilde içi kırmızı dışı mavi ve dışı mavi içi kırmızı şekilde sıralanmıştır. Şöyle söylenebilir ki halının zemin deseni ancak onuncu sıradan sonra metamorfozunu tamamlamış ve ritmini bulmuştur. (Şekil: 15) Zemindeki patlıcan moru renk, halıda başka hiçbir yerde kullanılmamıştır. Başlarda zemin deseninde kırmızıdan başka bir renk kullanılmamışken, bir süre sonra mavi renk dengeleyici ve hareket verici unsur olarak zemin deseni içinde yerini almıştır.

Şekil: 15 688 Env. Numaralı halının zemin motifinin dal şeklindeki uzantı yönü (A) ve sivastika motiflerindeki renk düzeni (B). (Çizim: Bahadır Öztürk)

Halının bordür bölümünde en içte diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarında görülen boş bir ince bordür bulunmaktadır. Mavi renkli bu bordürün diğer örneklerden farkı, tam köşelerine yerleştirilmiş, muhtemelen bir rumî düzenlemenin geometrik şekilde stilize edilmiş hali ile süslenmiş olmasıdır. (Şekil: 16) Bu ve buna benzer üçgen formlu motifler genellikle halılarda köşelerde oluşan boşlukları doldurmak amacıyla kullanılmaktadır. (Foto.: 39, 40) 683A ve 692-693 Env. Numaralı halıların üst ve alt ana bordürlerinde de benzer bir motif küfi yazı karakterli motiflerle birlikte kullanılmıştır.(Foto.: 54, 56)

Şekil: 16 688 Env. Numaralı halı ince bordür detayı Çizim: Bahadır Öztürk)

Foto.: 39 Batı Anadolu halısı (Bergama) 17. yy. sonu, 212x157 cm, Şeyh Baba Yusuf Camisi, Sivrihisar- Eskişehir, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. (Foto.: Bahadır Öztürk)

Foto.: 40 Anadolu halısı, 15. yy., Emil Sigerus Koleksiyonu, Macaristan Uygulamalı Sanatlar Müzesi, Budapeşte. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Bu bordürden sonra iki yanındaki ince bordürlerle ana bordür gelmektedir. İnce bordürler kırmızı zeminlidir ve beyaz renkli muhtemelen rumî kaynaklı geometrik “S” şeklinde motiflerden oluşmaktadır. Burada alt ve yan ince bordürde kullanılan motifler aynı gibi görünse de boyut olarak farklıdır. (Şekil: 17) Aynı motifin bu şekilde kullanıldığı başka bir örnek ise Anadolu Selçukluları tarafından üretildiği söylenen Cagan Eski Hayvanlı halısıdır. (Foto.: 11)

A

B

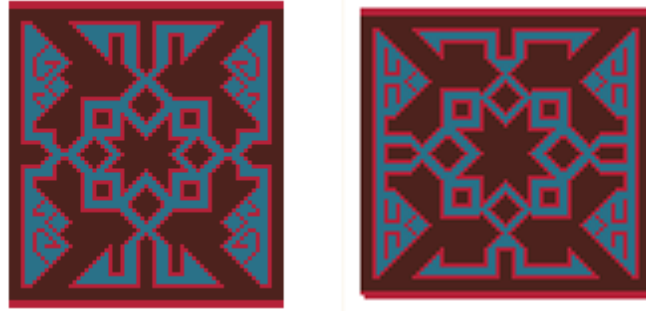
Şekil: 17 688 Env. Numaralı halının alt (A) ve yan (B) ince bordür motifleri

Ana bordür diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının bazılarında (Bkz. 685, 1034 Env. Numaralı halılar) gördüğümüz geometrik geçme sekizgen yıldız motifi ve bu motifin boyuna ve enine uçlarından simetrik çıkan palmet ve rumî motifleriyle süslüdür. Ana bordür zemin rengi kahverengi, motifler mavi, konturları kırmızı renktedir. Ana bordürde dikkat edilmesi gereken birkaç nokta daha bulunmaktadır. İlki alt bordürde, bordür motifinden dikey ekseninde rumî motifi, yatay ekseninde de palmet motifi çıkmıştır. Yan bordürde ilk sırada bu düzen devam etmiş, ikinci sırada rumî motifleri yatay ekseninde, palmet motifleri dikey ekseninde olacak şekilde değiştirilmiştir. (Foto.: 41)

Foto.: 41 688 Env. Numaralı halının anabordür motifi yönleri

Dikkat edilmesi gereken ikinci nokta ise ana bordür motifi kolları üzerinde bulunan palmet motifinin şeklidir. Palmet motifinin kolları diğer halılarda iki yana doğru simetrik bir şekilde yapılmışken, bu halının alt ana bordür motifleri ve yan ana bordür birinci sıra motifinde palmet motifi biraz deforme olmuş bir görünümde dir. (Şekil:18A) Yan bordürün ikinci sırasından sonra bu durum değiştirilmiş ve deforme görünen palmet motifi yerine kolları simetrik olan palmet motifi kullanılmıştır. (Şekil:18B) Rumî motif ise yan bordür ikinci sırasından itibaren küçülmüştür.

A

B

Şekil: 18 688 Env. Numaralı halının alt ana bordür (A) ve ikinci sıra yan ana bordür (90° çevrilmiş şekilde) (B) motifleri. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Palmet motifinde görülen bu deformasyon durumunun dokumacının yaptığı bir hatadan çok halının dokunduğu dönemde kullanılan ana bordür motifleri arasında yapılan bir seçimden kaynaklandığı düşünülmektedir. Öyle ki daha sonraki dönemlerde görülen bazı halıların zemin desenlerinde palmet motifinin buna benzer şekilde kullanıldığı görülmektedir. (Foto.: 42)

Foto.: 42 16. yy. Anadolu halısı, Berlin İslam Eserleri Müzesi.

Kaynak: Susan Day, a.g.e., 71 s.

Halı zemininde küçük boyutlu, kontursuz motifler, kırmızı ve patlıcan moru renk ağırlıklı olarak tercih edilirken, ana bordürde iri ve konturlu motifler ile genel renk kullanımına göre daha dikkat çekici mavi renk hâkimiyeti vardır. Ana bordürün iki yanındaki ince bordürlerdeki beyaz rengin vurgulayıcı etkisi ana bordürün sınırlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Mavi renkli içi boş ince bordür hem bir paspartu görevini görmekte hem de bordür alanını genişleterek aynı renkli ana bordür motiflerinin etkisini arttırmaktadır.

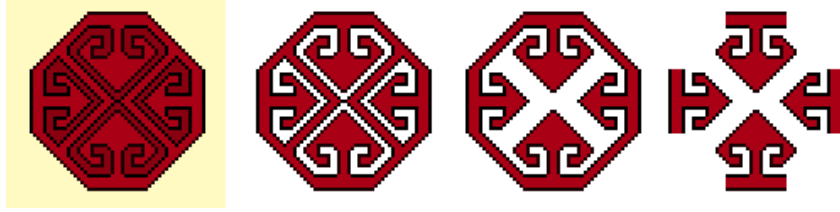
2.1.6. 689 ENV. Numaralı Halı

Halı, Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından ele geçen ve Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen en büyük boyutlara sahip halıdır ve bütüne yakın ele geçen örneklerden birisidir. Halının, sağ ve sol bordür bölümlerinin tamamı ile alt ve üst bordür bölümlerinin bir kısmı eksiktir. (Foto.: 43)

Foto.: 43 689 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseni, açık saman sarısı zemin rengi üzerine sekizgen bir motifin yarım kaydırmalı birim tekrarından oluşmaktadır. Zeminde kullanılan birim motif, sekizgeni oluşturan kırmızı çerçeve ve bu çerçevenin yatay ve dikey eksenlerinden çıkan ok ucuna benzer kaynaklarda elibelinde veya koçboynuzu olarak da tanımlanan şekillerden meydana gelmektedir. Motif boşlukları koyu kırmızı renktedir. (Şekil: 19)

Şekil: 19 689 Env. Numaralı halının zemin motifi (Çizim: Bahadır Öztürk)

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde ahşap malzeme üzerindeki başta olmak üzere taş malzemelerde de geometrik geçme süslemelerin boşluklarının rumî düzenlemelerle süslendiği birçok örnek bulunmaktadır. Boşlukları dolduran bu motiflerin en basit şekillerinden birisi Divriği Ulucami pencere kepenginde görülmektedir. (Foto.: 44) Bu palmet motifinin şekli halının zemininde kullanılan elibelinde veya koçboynuzu ile büyük benzerlik taşımaktadır. Yine geometrik bir şeklin içini doldurması da bu ilişkiyi pekiştirmektedir. (Şekil: 20) Özkent'te Celaledin Hüseyin'in Türbe portalinde görülen geometrik geçme kompozisyon içinde kullanılan rumî düzenleme ise halı zemininde kullanılan motifin çok benzeridir. (Foto.: 45) Bu halının zemin motifinin benzerine (Bkz. Şekil: 19'daki çizimler) daha sonraki dönemlere ait halılarda rastlamak mümkündür. (Foto.: 46, 47)

Şekil: 20 Divriği Ulu Cami pencere kepenginde kullanılan palmet motifi ve 689 Env. numaralı halının zemin motifinde bulunan palmet motifinin çizimi. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Foto.: 44 Divriği Ulu Cami pencere kepenklerinden detay **Kaynak:** Selçuk Mülayim, **a.g.e.**,188 s.

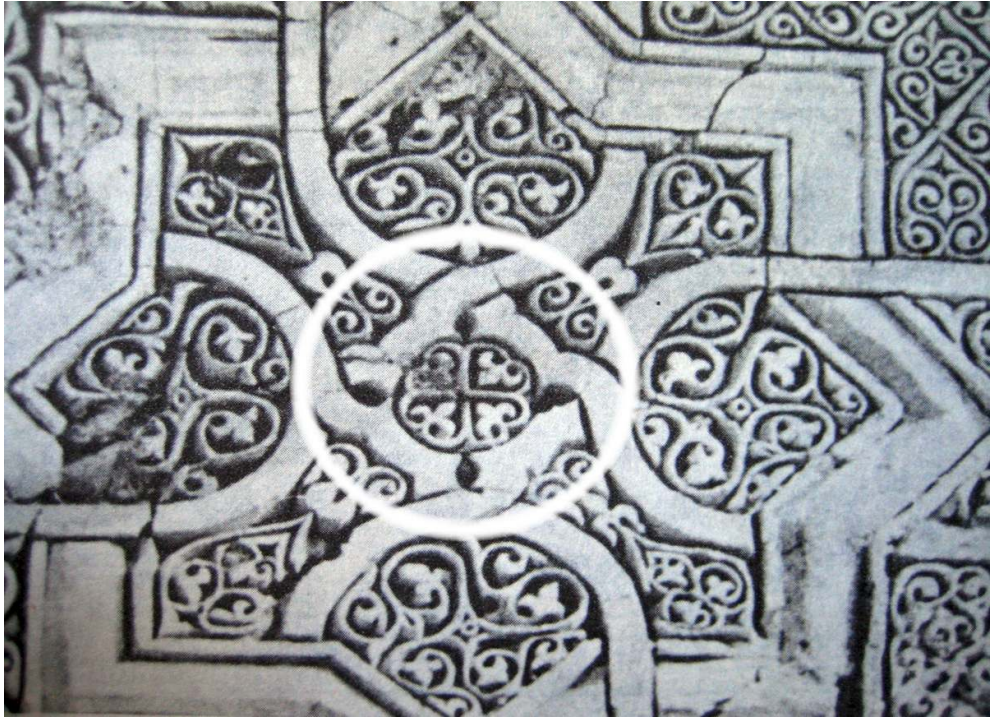

Foto.: 45 Özkent'te Celaleddin Hüseyin'in Türbe portalinde kemer iç yüzeyinin tezyinat detayı. **Kaynak:** Selçuk Mülayim, **a.g.e.**, 348 s.

Foto.: 46 A.74 Env. Numaralı halı, Orta Anadolu, 16. yy., Sivas-Divriği Ulu Camisi, 178 cm x 158 cm, İstanbul Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi (Foto.:Bahadır Öztürk)

Foto.: 47 19. yy. halısı, Hakkari, Vakıflar Halı ve Kilim Deposu, Ankara, 22Hx32V, 108 cm x 170 cm. **Kaynak:** Turkish Handwoven Carpets, Catalog No: 4, İstanbul 1990, Code: 0425

Halının zemin desenine bakıldığında başlangıç yönündeki zemin motiflerin halının ortasında bulunanlardan daha basık olduğunu görülmektedir. Başlangıç ve orta bölümündeki motifler hem sayı hem de düğüm sıklığı olarak birbirinden farklıdır. Başlangıç bölümündeki zemin motifi ende 52 düğüm, boyda 51 düğüm ve 22x36 düğüm/dm² düğüm sıklığından oluşurken (Foto.: 48 A); halının orta bölgesindeki zemin motifi ende 51 düğüm, boyda 61 düğüm ve 22x25 düğüm/dm² düğüm sıklığından oluşmaktadır. (Foto.: 48 B)

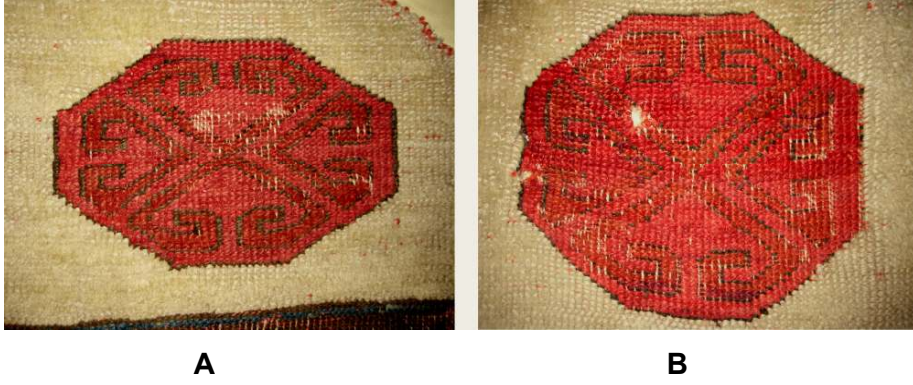
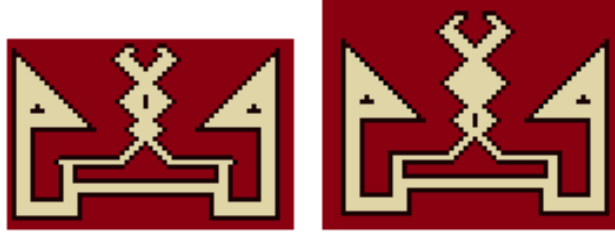

Foto.: 48 689 Env. Numaralı halının başlangıç (A) ve orta bölümünden (B) zemin motifleri. (Foto.:Bahadır Öztürk)

Dokumacılar halının üretim aşamasında başlangıçta olan motif deformasyonunu gidermek için hem motifte hem de düğüm sıklığında değişiklik yapma ihtiyacı duymuş ve bunu gerçekleştirmişlerdir. Motifler zemin alanının sınırlarında yarım bitirilmemiş, yarım kesilmesi gereken motifler yapılmayarak bu alanlar boş bırakılmıştır.

Halının bordür alanında bir ana bordür ve onun iki yanında boş iki ince bordür bulunmaktadır. Ana bordürde alt ve üst bordürlerden kalan parçalarda küfi bordür karakterli bir motif dizisi görülmektedir. Bu bordür motifi diğer küfi bordürlere göre daha ince hatlara ve daha az detaya sahiptir. Bordür zemini kırmızı, motifler sarı, konturları kahverengidir. Alt ve üst ana bordürler karşılaştırıldığında birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Üst ana bordür alttakinden daha geniş ve motifleri biraz daha büyüktür. (Şekil: 21)

A

B

Şekil: 21 689 Env. Numaralı halının alt (A) ve üst (B) ana bordür motifleri

Halının yan ana bordürleri eksiktir. Ancak halının sol yan bordüründen kalan küçük bir detay, yan bordürlerin de alt ve üst bordürlerle aynı desene sahip olduğuna işaret etmektedir. İnce bordürler ise içi boş bir şekilde kahverengi zemin rengiyle dolguludur. İnce bordürlerde dikkat çeken renk, çubuklarda kullanılan mavi renktir ki bu renk halıda başka hiçbir yerde kullanılmamıştır.

Halının başlangıç bölümüne bakıldığında bordür alanının diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından farklı bir biçimde çok ince ve basık olduğu görülmektedir. Buradaki basıklığa dokumacının/dokumacıların ilk başta düğüm sıklığını oturtamaması ve motif büyüklüğü neden olmuştur. Üst bordür incelendiğinde zemin deseni ile olan dengenin kurulduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından farklı olarak bu halıda zemin rengi olarak sarı renk seçilmiştir. Zemin rengi üzerinde kırmızı motifler iri puanlı bir etki bırakmaktadır. Dokumacı kırmızı renkli bir bordür kullanarak zemindeki puanlı etkiyi sınırlamıştır. Kahverengi ince bordürler ana bordür çevresini koyu ve kalın bir hatla sararken, mavi renkli çubuklar dikkat çekici ve farklı bir renk katmaktadır. Halının başlangıç bölümünde en dışta kırmızı renkli bir etlik³⁵ bulunmaktadır. Bu bölümün kalınlığı kalan parçada en az beş sıra olarak görülmektedir ancak daha kalın olma ihtimali de vardır. Bu etlik de hem renk hem de kalınlık olarak ince olan bordür alanına destek sağlamaktadır.

³⁵ Etlik: Bordür bölümünün en dışında bulunan ve halıyı çerçeve gibi saran desensiz ince bordür.

2.1.7. 692-693 ENV. Numaralı Halı

Halı parçaları, bir halının dokuma yönüne göre başlangıç tarafından kalmıştır. Alt bordür kısmı eksiktir. Ancak yan iki bordürlerden halının bordür motiflerini rahatlıkla çözecek kadar bölüm kalmıştır. 683-A envanter numaralı halının bir benzeridir. (Foto.: 48)

Foto.: 48 692-693 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseninin birim motifini bulmak ilk bakışta oldukça zordur. Lacivert olan ve genellikle kuşa benzetilen şekil mi, yoksa bu şekli saran ve mavi renkli kompozisyonu oluşturan ince dallar mı birim motiftir? Birim motifin bulunmasını güçleştiren nedenler arasında zeminde çok az renk kullanılması, konturlarla motif detaylarının ayrılmaması ve motifin zaman içinde veya dokuma tekniği gereği değişime uğraması sayılabilir. Halının zemin desenine dikkatlice baktığımızda, diğer halılarda da görüldüğü için anlamlı gelen ve ne olduğu bilinen tek şeklin kanca şeklindeki detay olduğu söylenebilir. (Foto.: 49)

Foto.: 49 692-693 Env. Numaralı halı zemin deseni detayı

Buna göre, zemin desenini mavi şekillerin oluşturduğu düşünülmektedir. Bu varsayımdan yola çıkılarak yapılan çözülemeye göre zemin desenin orijinali ortasında bir eşkenar dörtgen olan, sağ ve solundan koç boynuzu şekillerin çıktığı bir motiftir. (Şekil:22) Bu zemin motifinin orijinaline benzeyen bir zemin deseni Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunmuş Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilen 862 Env numaralı halıda görülmektedir. (Foto.:1) Benzer motiflerle düz dokumalarda ve başka halılarda da karşılaşmaktadır. (Foto.: 50) Yine benzer bir motif Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen Cagan Eski Hayvanlısında hayvan figürünün kuyruğunda görülmektedir. (Foto.: 11)

Şekil: 22 692-693 Env. Numaralı halının zemin motifinin çözümlenmesi
(Çizim: Bahadır Öztürk)

Ancak bu motif, Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının diğer örneklerinde de gördüğümüz yarım kaydırmalı birim tekrar düzende yerleştirildiğinde altta bulunan kancalar uçlarını kaybetmek durumunda kalmıştır. Ayrıca motife, kompozisyonda görsel olarak katkıda bulunacak bazı yeni unsurlar eklenmiş, bazı detaylar da değişikliğe uğramıştır. (Şekil: 23)

1

2

3

4

5

6

Şekil: 23 692-693 Env. Numaralı halının zemin deseni çözümlemesi aşamaları
(Çizim: Bahadır Öztürk)

Foto.: 50 2627-16-00 Env. Numaralı Kilim-cicim-sumak, Batı Anadolu, 71 cm x 306 cm, yün ve pamuk, Josephine Powell Koleksiyonu, (Foto.:Bahadır Öztürk, Josephine Powell Koleksiyonu Kilim Sergisi, Yıldız Sarayı, 20 Nisan 2007)

Halının zemin desenine bakıldığında, dokumacının (veya dokumacıların) halının başlangıç yönünde birtakım değişikliklere gittiği gözlenmektedir. İlk sırada raport desen lacivertken zemin rengi olarak mavi kullanılmıştır. İkinci sıranın ortasına kadar bu düzen böyle devam etmiş, buradan itibaren zemin deseninde mavi, boşluklarında lacivert renk tercih edilmiştir. İlk ve ikinci sırada hemen göze çarpan bir detay da raport deseni oluşturan motifin içindeki baklava şeklinin kırmızı renkte renklendirilmesi ve ikinci sıradan sonra zeminde kırmızı renge bir daha yer verilmemesidir. Bu kırmızı eşkenar dörtgenlere yakından bakıldığında, alt sıradakilerin kimilerinde kontur kullanılmadığı, kimilerinde ise mavi veya kahverengi kontur kullanıldığı görülmekte; ikinci sıradakilerde ise yalnızca kahverengi kontur dikkat çekmektedir. (Foto.: 51)

Foto.: 51 692-693 Env. Numaralı halının başlangıç bölümü zemin deseninden detay (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının bordür kısmı üç bordürden oluşmaktadır. En içte motifsiz sarı renkli bir ince bordür vardır. Ortada Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının diğer örneklerinde de gördüğümüz küfi yazıya benzediği için küfi bordür olarak adlandırılan, oldukça iri ve kalın hatlara sahip bir ana bordür görülmektedir. Bordür zemini açık kırmızı, küfi bordür geneli kırmızı renktedir. Motif detaylarında mavi-kırmızı, sarı-kırmızı, lacivert-kırmızı renkte şeritler ve elibeline benzeri motifin tepesindeki geometrik hilal şekilli motifin içinde mavi renk kullanılmıştır.

Halının ana bordür kısmında yalnızca yan bordürler bulunduğu için alt ana bordür hakkında tam olarak bir şey söylemek güçtür. Ancak, alt ana bordürden kalan küçük bir motif parçası (Foto.: 52) alt bordürün yine küfi bordür karakterinde olmakla birlikte yan bordürlerden tamamen farklı bir düzende olduğunu göstermektedir.

Foto.: 52 692-693 Env. Numaralı halının alt ana bordür bölümünden detay

Bu üçgen formlu motifin aynısı bu halının benzeri olan 683a env numaralı (Foto.: 54) halıda da aynen görülmektedir. Bu üçgen formlu motif halılarda motiflerin köşesinde kalan üçgen boşlukları doldurmakta kullanılan motiflere benzemektedir. (Foto.: 39, 40) Bu motif muhtemelen geometrik şekilde stilize edilmiş bir rumî düzenlemedir. Rumî düzenlemeler Anadolu Selçuklu Dönemi'nde gerek geometrik motiflerin boşluklarını doldurmakta, gerekse yazı süslemelerinde çok kullanılmıştır. Bu halılarda da yine küfi yazı formlu bir süsleme ile birlikte kullanılmıştır. Üçgen formlu benzer bir rumî motif 688 Env. numaralı halının içte bulunan ince bordürünün köşesini süslemektedir.

Halının en dışında diğer halıdan farklı olarak lacivert ve mavi renklerde, tek yöne doğru dalga şeklinde ilerleyen bir motif sırasıyla bezenmiş, ince bir bordür bulunmaktadır.

Halının zemininde ince ve ana bordüre göre küçük, kontursuz motifler kullanılmıştır. Zeminde kullanılan renkler lacivert ve mavidir. Zeminde kullanılan mavi renk abraj yapıp solduğu için bu bölümler sarı renkte görülmektedir. Soğuk renklerden oluşan zemin bölümüne zıt şekilde, ana bordürde ağırlıklı olarak sıcak kırmızı tonları kullanılmıştır, motifler çok iri ve konturludur. Bu da ilgiyi zeminden çok bordür alanına çekmektedir. Ana bordür zemini kırmızı, iri küfi bordür motifleri de koyu kırmızıdır, lacivert, mavi, sarı renkler motif detaylarında küçük alanlarda az miktarda yer almıştır. Mavi tonlarına sahip zemin alanını kırmızı renkli kalın ana bordürden dikkat çekici bir şekilde sarı renkli içi boş ince bir bordür ayırmaktadır. En dışta bulunan ince bordür yine mavi tonlarına sahiptir ve zemin rengini en dışarı taşıyarak genel bir renk dengesi oluşmasına yardımcı olmaktadır.

2.1.8. 683A ENV. Numaralı Halı

Halı parça halinde olup bir halının bitim yönünden kalmıştır. Ayrıca Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde 692-693 Envanter numaralarıyla kayda girmiş, aynı motiflerin kullanıldığı ve yaklaşık aynı büyüklüğe sahip olan halının benzeridir. (Foto.: 53)

Foto.: 53 683A Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının zemin deseni, ortasında bir eşkenar dörtgen olan, sağ ve solundan koç boynuzu şekillerin çıktığı bir motiftir. (Şekil: 22) Ancak bu motif, Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının diğer örneklerinde de gördüğümüz kaydırmalı raport düzende yerleştirildiğinde altta bulunan kancaların uçlarını kaybetmek durumunda kalmıştır. Ayrıca motife, kompozisyonda görsel olarak katkıda bulunacak bazı yeni unsurlar eklenmiş, bazı detaylar da değişikliğe uğramıştır. (Şekil: 23) Bu zemin motifinin orijinaline benzeyen bir zemin deseni Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunmuş Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlendirilen 862 Env numaralı halıda görülmektedir. (Foto.: 1)

Halının bordür kısmı üç bordürden oluşmaktadır. En içte motifsiz sarı renkli bir ince bordür vardır. Ortada Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının diğer örneklerinde de gördüğümüz küfi yazı ya benzediği için küfi bordür olarak adlandırılan, oldukça iri ve kalın hatlara sahip bir ana bordür görülmektedir. Bordür zemini açık kırmızı, küfi bordür geneli kırmızı renktedir. Motif detaylarında mavi-kırmızı, lacivert-kırmızı ve 692-693 Env numaralı halıdan farklı olarak yeşil-kırmızı renkte şeritler ve elibelinde motifinin tepesindeki geometrik hilal şekilli motifin içinde yine diğer halıdan farklı olarak yeşil renk kullanılmıştır.

Halının ana bordür kısmında yalnızca yan bordürler bulunduğu için üst ana bordür hakkında tam olarak bir şey söylemek güçtür. Ancak, üst ana bordürden kalan çok az bir bordür parçası (Foto.: 54) üst bordürün yine küfi bordür karakterinde olmakla birlikte yan bordürlere tamamen farklı bir düzende olduğunu göstermektedir.

Foto.: 54 683 A Env. Numaralı halının üst ana bordür bölümü

Bu detayın aynısı 683 env. numaralı halının benzeri olan 692-693 Env. numaralı (Foto.: 52) halıda da aynen görülmektedir. Bu iki halıda bulunan alt ve üst bordürlerdeki küfi bordürler diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından kalan örneklerden farklıdır.

Halının en dışında az miktarda parçası kalmış yeşil bir ince bordür parçası bulunmaktadır. Muhtemelen bu halının dış ince bordürü de diğer halı ile aynı ve tek yöne doğru, dalga şeklinde ilerleyen bir motif sırasıyla bezenmiş olmalıdır. Zemin tarafının rengi yeşildir ve diğer renk lacivert olabilir.

Halının zemininde ince ve ana bordüre göre küçük, kontursuz motifler kullanılmıştır. Zeminde kullanılan renkler lacivert ve mavidir. Zeminde kullanılan mavi renk abraj yapıp solduğu için bu bölümler sarı renkte görülmektedir. Ana bordürde soğuk renklerden oluşan zemin rengine zıt şekilde ağırlıklı olarak sıcak, kırmızı tonları kullanılmıştır, motifler çok iri ve konturludur. Bu da ilgiyi zeminden çok bordür alanına çekmektedir. Ana bordür zemini kırmızı, iri küfi bordür motifleri koyu

kırmızı renktedir, lacivert, mavi, sarı ve yeşil renkler motif detaylarında küçük alanlarda az miktarda yer almıştır. Mavi tonlarına sahip zemin alanını kırmızı renkli kalın ana bordürden dikkat çekici bir şekilde sarı renkli içi boş ince bir bordür ayırmaktadır. En dışta bulunan ince bordürde kullanılan yeşil renk yalnızca ana bordürde kullanılan yeşilin halı genelindeki oranının artmasına yardımcı olmaktadır. Muhtemelen lacivert olan diğer yarısı zemin rengini en dışarı taşıyarak genel bir renk dengesi oluşmasını sağlamaktadır.

2.1.9. 299 ENV. Numaralı Halı

299 Env. numaralı halı T.İ.E.M.'de sergilenen ve Anadolu Selçuklu Dönemi'ne tarihlendirilen en küçük boyutlu halıdır. Halı, eksik kısımları bulunsa da neredeyse bütün olarak ele geçen örneklerden birisidir. (Foto.: 55)

Foto.: 55 299 Env. Numaralı halı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halı hem boyut olarak hem de kompozisyon ve motif düzeni olarak diğer halılardan ayrılmaktadır. Dokuma yönüne göre bakıldığında halının zemin deseni, kahverengi zemin rengi üstüne alttan düz bir şekilde birleştirilmiş beyaz zeminli üç ince bordür arasında zemin boyunca uzanan iki boşluğu, etrafı kırmızı renkli kıvrım kancalarla süslü lacivert renkli altıgen bir motifin sıralı ve birbiri ile bağlantı bir şekilde doldurmasından oluşmaktadır. Ancak bu alttan birleşik üç ince bordür ve arasındaki boşluklar dokuma yönünün tersinden bakıldığında üç sütundan oluşan iki mihraplı bir zemin kompozisyonu şekline dönüşmektedir.³⁶ Bu da her ne kadar bazı motifler dokuma yönüne göre doğru, mihraba göre ters olsa da aslında mihraplı bir halı olduğuna işaret etmektedir. Mihraba göre ters motifler ana bordür motifi ve sütunların bitim yerlerinde bulunan “V” şeklinde detaylardır. Mihrap içindeki boşlukları (nişleri) dolduran altıgen şekilli motiflerin bir benzeri 16. yy. saf seccade halısında kandil şeklinde görülmektedir. (Foto.: 56) Benzeri zemin kompozisyonu Balıkesir’de bulunmuş bir halıda da vardır. (Foto.: 57)

Foto.: 56 772 Env. Numaralı halı, 16. yy. sonu, TİEM, Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camisi’nden getirilmiştir. (Foto.:Bahadır Öztürk)

³⁶ Oktay Aslanapa’nın Türk Halı Sanatı’nın Bin Yılı adlı kitabında, “... kahverengi tabii yünden bir zemine yukarıdan aşağıya uzanan üç marpuç (şerit) arasında birbiri üzerine üç altıgenden ibaret dolgular, mihrap kompozisyonunu meydana getirmektedir.”(145. s.) denilmektedir.

Foto.: 57 Bergama Halısı?, Balıkesir’de bulunmuştur. Şefik Fenmen Koleksiyonundadır. 62 cm x 95 cm. **Kaynak:** Şefik Fenmen; “Erken Dönem Tasarımlı Bir Batı Anadolu Seccadesi Üzerine Düşünceler”, **Arış**, Yıl:1, Sayı:1, Mart 1997, 80 s.

Mihrabı oluşturan sütunların içleri birbirinin ardı sıra gelen aşağı bakan ucunda eşkenar dörtgen şekilde bir çıkıntısı olan ve üste bakan tarafında ise yine dörtgen şekilde bir girintisi olan geometrik motiflerle doldurulmuştur. Bu motifin ve 299 Env. Numaralı halıda kullanılan kandil motifli kompozisyonun farklı şekliyle başka bir halıda karşılaşılmaktadır. (Foto.: 58) 299 Env. Numaralı halıda mihrabı oluşturan sütunların içinde bulunan motiflerin benzerlerine Anadolu’da farklı dönemlerde yapılmış camilerin mihrap süslemelerinde rastlanmaktadır. Bu motifler palmet motifleridir ve halıdaki gibi birbiri ardı sıra gelmektedir. (Foto.: 59) Sütunun zemin rengi beyazdır ve içindeki motiflerde halıda kullanılan diğer renkler atlamalı olarak kullanılmıştır. Palmet kompozisyonların halıdaki gibi geometrik şekilde olanları mimaride görülmektedir. (Foto.: 60)

Foto.: 58 Çanakkale Ezine, 19. yy., Konya Müzesi, 80 cm x 100 cm, 22Hx30V/dm
Kaynak: Turkish Handwoven Carpets, Catalog No:5, Plate: 415

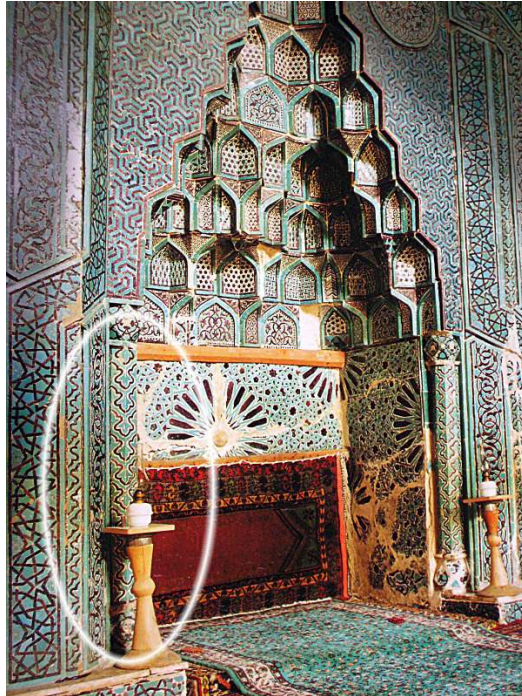

Foto.: 59 Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey camisi (1297) mihrap detayı.
Kaynak: Sitki Fırat, a.g.e.

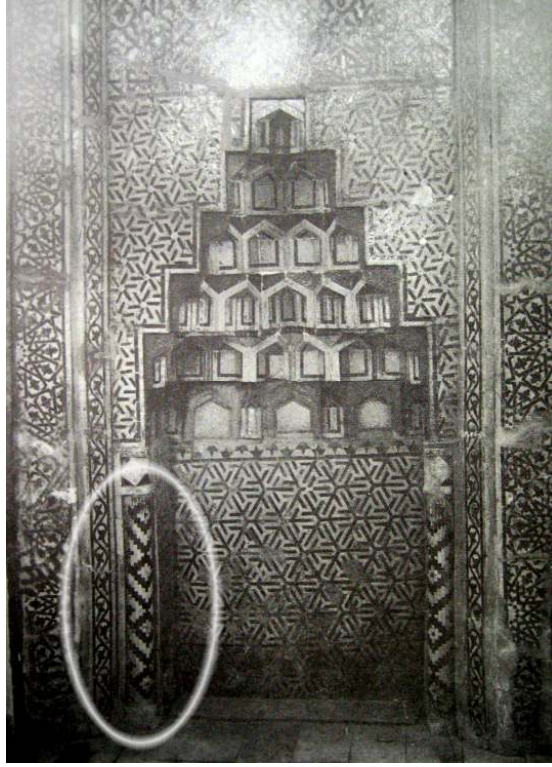

Foto.: 60 Konya Şeyh Sadrettin Konevi Camisi mihrabı (Selçuk Mülayim: Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler- Selçuklu Çağı, Ankara,Aralık 1982, 246.s.)

Dokumacı halıda zemindeki lacivert renkli altıgen kandil motiflerine başlarken bu motifin zemin rengi olarak mavi rengi seçmiş, ancak ikinci sıradan sonra bu renkten vazgeçerek lacivert iplik kullanmaya karar vermiştir. (Foto.: 61)

Foto.: 61 299 Env. Numaralı halının zemin detayı (Foto.:Bahadır Öztürk)

Halının bordür bölümü üç sıra bordürden oluşmaktadır. En içte zikzak çizgilerle ayrılmış bir tarafı lacivert diğer tarafı kırmızıdan oluşan ince bir bordür vardır. İkinci sırada genellikle büyük halıların ince bordürlerinde görülen küfi yazı karakterli bir motifle süslenmiş ana bordür bulunmaktadır. Ana bordür zemin rengi sarı, içindeki motifler mavi renktedir. En dışta kırmızı zemin renginde içinde beyaz “S”ler bulunan çok ince bir bordür yer almaktadır. Ana bordür motifi Foto.: 62’de görülen halıların mihrap şekillerine çok benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikten dolayı 299 Env. numaralı halının ana bordür motifine mihrap formunun çok küçültülmüş hali denilebilir. Ancak tam tersi şekilde bu halıların mihrabı küfi yazı karakterinde yapılmış mihrap formu da olabilir.

Foto.: 62 Küfi yazı karakterine sahip mihraplı halılar ve 299 Env. Numaralı halının ana bordür motifi

Bu halıda diğer Anadolu Selçuklu Dönemi halılarında görülmeyen iki detay daha dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki halıda bordürleri ayıran çubukların kahverengi ve beyazla birer atlamalı olarak süslenmesidir. Diğeri ise halının bitim kısmında gördüğümüz, muhtemelen başlangıç tarafında da olan ek bordürdür. Bu bordür, kırmızı zemin rengine sahiptir ve içinde “V” şeklinde mavi renkli motifler ile bunların aralarına yerleştirilmiş lacivert noktalar bulunmaktadır.

Halının zemininde kullanılan motifler bordürlerde kullanılan motiflerden daha iri ve gösterişlidir. Bununla birlikte özellikle zemindeki büyük altıgen motiflerin renk seçimi nedeniyle çok fazla ön plana çıkması engellendiği için halının bütününde motif ve renk dengesi sağlandığı görülmektedir. Halıda kahverengi zemin rengi fonu oluştururken, mihrabı oluşturan beyaz zeminli ince sütunlar ile sarı zeminli bordür ön plana çıkmaktadır. Mihrabı oluşturan ince sütunlar içindeki motiflerde atlamalı bir şekilde kırmızı, mavi, sarı, lacivert ve mor renklerin coşkulu bir şekilde kullanılması mihraba olan odaklanmayı arttırmaktadır. Halının bir camide bulunması, boyutunun diğer halılara göre çok küçük olması, kandil motifleri ve mihrap şekli halının namaz kılmak için üretildiğini göstermektedir.

2.2. DEĞERLENDİRME

İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halıları, yaklaşık 700–800 yıllık halılar olması nedeniyle çok eski ve yıpranmış halılardır. Müzede olan halılar içinde bütüne yakın olan örnekler çok azdır, diğerleri ise yıpranmış küçük parçalar şeklindedir.

Bu halıların çoğunun orijinal boyutlarına halıları tek başına değerlendirerek ulaşmak çok zordur. Müzede bulunan örnekleri düğüm sıklığı ve kullanılan benzer motiflerden yola çıkarak ve halıların boyutlarını oranlayarak yapılan restitüsyon çalışmalarıyla muhtemel boyut ölçülerini bulmaya çalışmanın doğru bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Halıların ilk dokundukları zamanki muhtemel boyutlarını bulmaya yönelik çalışmanın tekniği ve sonuçları “3. Bölüm Restitüsyon Çalışmaları” başlığı altında verilmektedir.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının hepsinde Türk Düğümü veya Gördes Düğümü olarak adlandırılan düğüm kullanılmıştır. Halıların düğüm sıklıkları incelendiğinde, günümüz düğüm sıklığı kalite sınıflandırmasına göre 299 Envanter numaralı halı (orta kalite) hariç halıların hepsi kaba kalite sınıfına girmektedir.³⁷ El halılarında düğüm sıklığı halının her yerinde aynı değildir ve çalışma konusu olan halılar eski ve yıpranmış oldukları için ilk hallerine göre düğüm sıklıklarında değişme olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada halılar, daha iyi analiz edilebilmek için tez çalışmasında tespit edilen düğüm sıklıklarına göre kendi aralarında gruplandırıldığında Tablo: 15 ortaya çıkmaktadır. Bu tablodaki düğüm sıklıkları bir halıdan elde edilen yaklaşık ortalama değerlerdir. Bu değerlendirmede gruplar belirlenirken 10 cm ende bulunan düğüm sayısı ile 10 cm boyda bulunan düğüm sayısı arasındaki farklara bakılmış bununla birlikte 1dm² de toplam düğüm sayısı 100 düğüme kadar birbirine yakın halılar aynı grup içinde değerlendirilmiştir. Öyle ki, yaklaşık 25x25 düğüm/dm² sıklığa sahip bir halının benzeri el üretimi olduğu için 26x24- 24x27- 26x27 düğüm/dm² gibi sıklıklarda olabilmektedir. Bu durum ende ve/veya boyda 2 düğümlük artış veya azalma ile 1dm² deki toplam düğüm sayısındaki farkın yaklaşık olarak 100 düğüme kadar çıkabileceği anlamına gelmektedir. Nitekim Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından 683A ve 692-693 envanter numaralı

³⁷ El halılarında kalite sınıflandırması için Bkz. Ali Özel: Halıcılık- El Halısı Dokumacılığı, Ankara 1989, Başbakanlık Basımevi, 71 s. Devlet Bakanlığı Yayınları No: 44, MK. No: 1989 AD 4111, 17–19. s.

birbirinin benzeri halılar 26x25 ve 24x27 düğüm/dm² düğüm sıklıklarındadırlar. Bu örnekte toplam düğüm sayısı çok değişmese de 10 cm endeki ve boydaki düğüm sayıları arasında farklılık gözlenmektedir. Halıların düğüm sıklıkları arasında yapılan gruplama A,B,C şeklinde yapılmış ve halılar günümüzde kabul edilen düğüm sıklığı kalite sınıflandırmasına göre değil, kendi içinde değerlendirilmiştir.

Tablo: 15 T.İ.E.M.'de bulunan Selçuklu dönemi halılarının düğüm sıklığı kalitelerine göre kendi içinde gruplandırılması.

Grup	Düğüm sıklığı (düğüm/dm ²)	Envanter No	Foto No:
A (Kaba kalite)	19x20 (380 düğüm)	681	23
B (Orta kalite)	25x24 (600 düğüm)	684	27
	23x26 (598 düğüm)	688	34
	26x25 (650 düğüm)	683A	55
	25x27 (675 düğüm)	692-693	50
	22x27 (594 düğüm)	689	44
B-C (Orta –İnce kalite)	26x28 (728 düğüm)	685	29
	29x26 (754 düğüm)	678	17
C (İnce kalite)	26x34 (884 düğüm)	299	57

A Grubu, halılar içinde en kaba düğüm sıklığı kalitesine sahip halıları içermektedir ve burada yalnızca 19x20 düğüm/dm² (380 düğüm) ile 681 Envanter numaralı halı bulunmaktadır. B Grubunda orta düğüm sıklığı kalitesine sahip halılar bulunmaktadır. Bu grupta 684, 688, 683A, 692-693 ve 689 envanter numaralarıyla beş halı vardır ve 1dm² deki toplam düğüm sayıları ortalama 600 civarındadır. B-C Grubunda 1dm² de 750 toplam düğüm sayısı ile orta ve ince kalite arasında iki halı bulunmaktadır. C Grubunda bulunan tek halı, halılar içinde en yüksek düğüm sıklığı kalitesine sahip olandır ve 26x34 düğüm/dm² ile 884 düğüm sayısına sahiptir.

Halılarda düğüm sıklığının motife olan etkisine göre bir tablo yapıldığında ise Tablo: 16 oluşmaktadır.

Tablo: 16 T.İ.E.M.'de bulunan Selçuklu dönemi halılarının düğüm sıklığı kalitelerinin motif üzerindeki etkisine göre gruplandırılması.

Grup	Düğüm sıklığı (düğüm/dm ²)	Envanter No	Foto No:
1 (yaklaşık kare kalite ³⁸)	19x20 (380 düğüm)	681	23
	25x24 (600 düğüm)	684	27
	23x26 (598 düğüm)	688	34
	26x25 (650 düğüm)	683A	55
	25x27 (675 düğüm)	692-693	50
	26x28 (728 düğüm)	685	29
2 (boydaki düğüm sayısı yüksek)	22x27 (594 düğüm)	689	44
	26x34 (884 düğüm)	299	57
3 (endeki düğüm sayısı yüksek)	29x26 (754 düğüm)	678	17

Bu tablo incelendiğinde, 1. Grupta bulunan halıların, yani incelemeye alınan dokuz halıdan altısının kareye yakın düğüm sıklığı kalitelerine sahip olduğu görülmektedir. Bu da en ve boyda eşit düğüm sayısına sahip kare şeklinde bir motifin, halı üzerindeki en ve boy uzunluklarının yaklaşık olarak eşit olmasını sağlamakta ve motiflerin deformasyonunu azaltmaktadır. Bunun bir diğer avantajı da dikey kullanılan motiflerin yatay olarak da deforme olmadan kullanılabilmesine olanak sağlamasıdır.

2. Grupta bulunan 689 ve 299 Env. numaralı halılar 10 cm ende, boydakinden daha az düğüm sayısına sahiptir. Böyle bir düğüm sıklığı, en ve boyda eşit düğüm sayısına sahip kare şeklinde bir motifin halıda enine dikdörtgen yani basık görünmesine neden olmaktadır.

3. Grupta bulunan halının 10 cm endeki düğüm sayısı boydaki düğüm sayısından fazladır. Böyle bir düğüm sıklığı, en ve boyda eşit düğüm sayısına sahip kare şeklinde bir motifin halıda boyuna dikdörtgen yani uzamış görünmesine neden olmaktadır. Halı incelendiğinde bir halının bitim yönünden kalma çok küçük bir parça

³⁸ Kare kalite: Halıda 10 cm ende ve boyda eşit düğüm sayısı bulunan düğüm sıklığı tanımlaması.

olduğu ve çok yıprandığı görülmektedir. Dokumacılar dokuma sırasında düğüm sıklığıyla ilgili oynamaları zgler sabit kaldığı için ancak kirit vuruşları ve atkı sıra sayılarında yaptıkları değişikliklerle yapabilmektedirler. Bu da Tablo: 15'te B-C Grubunda bulunan 678 envanter numaralı halının 10 cm endeki düğüm sayısının (29 düğüm) aşağı yukarı sabit olduğunu, 10 cm boydaki düğüm sayısının ise halının eksik bölümlerinde aşağı veya yukarı oynayabileceğini göstermektedir. Bu haliyle halının motiflerinde uzama vardır. Halının eksik bölümünde, 10 cm boyda endekine yakın veya ondan bir iki fazla düğümün bulunduğu tahmin edilmektedir. Bu da halının düğüm sıklığının diğer halılar içinde en az 810-840 düğüm/dm² gibi bir değerle İnce Kaliteli halılar grubuna çıkmasını sağlayacaktır.

Anadolu Selçuklu Dönemi Halılarında düğüm sıklıkları konusunda dikkat edilmesi gereken bir detay da dokumacıların halı üzerinde yaptıkları düğüm sıklığı değişiklikleridir. El halılarında düğüm sıklığının her yerde aynı olması düşünülemez, kirit vuruşu, iplik kalınlıklarının değişmesi, vb. nedenlerden halının çeşitli yerlerinden farklı düğüm sıklıkları ölçülebilir. Ancak, 689 Env. Numaralı halıda, halının başlangıç tarafında motifler çok basık görülmektedir. Başlangıç bölümünde 22x36 düğüm/dm² düğüm sıklığı sayılırken, halının orta bölgesinde 22x25 düğüm/dm² sayılmaktadır. Dokumacılar dokuma yönünde düğüm sıra sayısını azaltarak motiflerdeki basıklığı gidermeye çalışmışlardır. Ayrıca aynı halıda motif deformasyonunu engellemek için motiflerde de oynama yapılmıştır.

Halıların zglerinde genellikle beyaz renkli 1S2Z yn iplik kullanılırken, 678, 684 ve 299 Env. Numaralı halılarda beyaz zg ipliklerinden başka bir katı beyaz diğer kahverengi 1S2Z yn ipliğin kullanıldığı da tespit edilmiştir. İncelenen tüm halıların atkılarında kırmızı renkli 1Z bükümlü yn iplikler görülürken, 299 Env. Numaralı halının atkılarında kırmızı renkli ipliklerin haricinde kahverengi 1Z bükümlü yn iplikler de görülmektedir. Ayrıca bu halının atkı sıralarının bazılarında mavi renkli kalın ilme ipliğinin atkı olarak kullanıldığı yerlere rastlanmaktadır.

Halıların zemin kompozisyonları incelendiğinde 299 Env. Numaralı halı hariç zemin kompozisyonlarının bir birim motifin yarım kaydırmalı olarak dört yönde sonsuza kadar ilerleyebilecek düzende tekrarından oluştuğu görülmektedir. Bir motifin yarım kaydırmalı bir düzende tekrar etmesiyle tam tekrar eden bir kompozisyona göre daha hareketli ve karmaşık bir kompozisyon elde edilebilmektedir. Benzer kompozisyon düzenleri Anadolu Selçuklu Dönemi

süslemelerinde çokça karşımıza çıkmaktadır. (Foto.: 18, 19, 24) Bu halılarda zemin kompozisyonunu oluşturan birim motiflerden bir kısmı $\frac{1}{4}$ simetrik motiflerden oluşurken bir kısmı da $\frac{1}{2}$ simetrik ve yön bildiren motiflerden oluşmaktadır. Zemin deseni $\frac{1}{4}$ simetrik motife sahip olan halılar 678, 685 ve 689 envanter numaralı halılardır. Bu halıların zemin motifleri hangi yönden bakılırsa bakılsın aynı görülmektedir. $\frac{1}{2}$ simetrik birim motife sahip 681, 684, 688 envanter numaralı halılar da ise motifler yönlü olduğu için bitim yönünden bakıldığında motifler ters görülmektedir. 692-693 ve 683A env. Numaralı halılarda birim motif yarım kaydırmalı düzende değişime uğradığı için yönlü görülmektedir. 299 Envanter numaralı halının zemin kompozisyonu ise mihraplı olduğu için yön bildirmektedir. Normalde genel kullanım için üretilen halıların zemin kompozisyonlarının her yönden aynı, simetrik ve dengeli görünmesi beklenir, çünkü halı bir yer yaygısıdır. Kurt Erdman'ın dediği gibi *“Viyana av halısı gibi bir şaheser karşısında hayranlığını kim saklayabilir? Fakat bu avcı ve hayvan kalabalığının halı ortasında işi nedir?... Resim ve zemin örtüsü ayrı kanunlara tabidirler ve birbiriyle birleşemezler.”*³⁹ Klasik resim genellikle yerçekimi kanunları göz önüne alınarak tasarlanırken, yere serilmek için üretilen halılarda bu kural genellikle geçerli değildir. Ancak tek mihraplı halılar bu genellemeyi tamamen bozar. Tek mihraplı halılar namaz kılmak için üretilen halılardır. Mihrap kompozisyonu camide olduğu gibi halıda da bir mekan duygusu oluşturur. Bu düşünceyle tek mihraplı bir halı, günde beş vakit namaz kılması gereken bir Müslüman'ın yanında taşıyabileceği, her nerede olursa olsun yere serdiğinde kendini içinde hissedebileceği camisidir. Hatta camiye gönderme yaptığı için kutsal sayılır ve genel amaçla kullanılmaz. Bununla birlikte Anadolu Türk halılarında oldukça çok gördüğümüz çift mihraplı halılar yerçekimine dayalı mekân duygusunu kırdığı için genel kullanım amacıyla üretilmişlerdir.

Yarım kaydırmalı birim tekrardan oluşmuş zemin kompozisyonları incelendiğinde, kompozisyonu oluşturan birim elemanlarından bazılarının birbirine bağlı karmaşık bir yapı oluşturduğu, bazılarının da bağlantısız olarak kullanıldığı görülmektedir. Birbiriyle bağlantılı şekilde olan birim motiflerden oluşan zemin kompozisyonuna sahip halılarda, birim tekrar motif bir iskelet sistemi oluşturmaktadır. Bu iskelet sistemi 681, 683A ve 692-693 Env. numaralı halılarda eşkenar dörtgen şekillerin birleşiminden oluşmaktadır. 678 Env. numaralı halıda ise

³⁹ İsmail ÖZTÜRK; “Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi”, 3- Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri 5. cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, 313.-314. s.

sekizgen şekillerin kesişiminden meydana gelmektedir. 685 Envanter numaralı halıda ise ana bordüründe kullanılan orijinali geometrik geçmelerden oluşan sekizgen yıldız motifinin yatay ve dikey eksenlerinden çıkan kolların diğer birim motif ile birleşmesinden oluşan bir sistem bulunmaktadır.

Halıların zeminlerini süsleyen birim motifler, geometrik motifler ile geometrik şekilde stilize edilmiş motiflerden oluşmaktadır. Halı dokuma tekniğinin getirdiği teknik zorlamalar, stilizasyonlar, sadeleştirmeler, motiflerin süreç içerisinde değişim geçirmesi ve benzeri motif şeklini etkileyen nedenlerden dolayı motiflerin kaynağını yalnızca halılara bakarak algılamak ve çözmek oldukça zordur. Ancak, motifi oluşturan elemanları saptamak ve yaklaşık aynı dönemlerde kullanılan benzer şekildeki motiflerle karşılaştırmalara gitmek yoluyla tanımlamalarını yapmak en doğru yöntem olarak düşünülmektedir.

678 Env. Numaralı halının zemin deseni geometrik çokgenlerin birbiri üzerine binecek şekilde kaydırmalı tekrarından oluşmaktadır ve bu düzenlemeler, geometrik geçme yıldız kompozisyonlar şeklinde Anadolu Selçuklu Dönemi taş, ahşap, çini gibi malzemeler üzerindeki süslemelerde görülmektedir. Halıda bu kompozisyonun içinde yer alan “S”ler ve etrafı kancalı eşkenar dörtgen şekiller ise daha çok halı ve düz dokumalarda karşılaşılan motiflerdir.

681 Env. Numaralı halının zemin deseninde ise yine Anadolu Selçuklu Dönemi süslemelerinde görülen, yarım kaydırmalı birim tekrar düzende rumî ve bitkisel motiflerinden oluşan kompozisyonun, aşırı derecede geometrik şekilde stilize edilmiş ve küçüldüğü için bazı detaylarını kaybetmiş bir benzeri kullanılmıştır.

683A ve 692–693 Env. Numaralı halılarda zemin deseninin çözümlenmesine göre birim tekrar motif bir eşkenar dörtgenin iki yanından çıkan koçboynuzu benzeri kancalardan oluşmaktadır. Ancak yarım kaydırmalı tekrar düzende kullanılan motif bazı detaylarını kaybetmiş, bununla birlikte birtakım eklemeler de almıştır. Birim motif Konya Mevlana Müzesinde sergilenen yine Anadolu Selçuklu Dönemi 862 Env. numaralı halıda da görüldüğü gibi daha çok halı ve düz dokumalarda karşılaşılan motiflerden birisidir.

685 Env. Numaralı halının zemin deseni orijinali geometrik geçme olan sekizgen bir yıldız motifi ile bu yıldız motifinin yatay ve dikey eksenlerinden çıkan kollarında simetrik şekilde çıkan palmet ve rumî motiflerinin geometrik şekilde stilize

edilmiş şekillerinden oluşmaktadır. Bu motif aynı zamanda aynı halının ana bordüründe de görülmektedir. Bu şekildeki süslemeler Anadolu Selçuklu dönemindeki örgülü veya düğümlü küfi yazıların üstünde geometrik geçmeler şeklinde stilize edilmiş süslemelerde kullanılmıştır.⁴⁰ Benzeri bir zemin ve ana bordür motifi Anadolu Selçuklu Dönemi halılarından Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenen 1034 Env. Numaralı halıda da vardır. 688 Env. Numaralı halıda ise aynı motif ana bordür motifi olarak görülmektedir. Ancak, Bu motifin 14. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar Orta ve Batı Anadolu bölgesine ait halılarda karşılaşılan örnekleri bu halının zemin deseninden daha karmaşık düzenlemeler göstermektedir. (Foto.: 42) Bu örneklerde motif, zeminde büyük dikdörtgen veya sekizgen bir çerçeveye için dolduracak şekilde birbirine bağlı kollar ve yıldızlar şeklinde kompleks bir halde görülmektedir. (Foto.: 63) Bu motif, sanat tarihi gruplandırmaları içinde Holbein'in resimlerinde görüldüğü için Holbein halıları olarak adlandırılan halı tiplerinden dikdörtgen ve sekizgen büyük madalyonlu halıların ana zemin motifini oluşturmaktadır. Bu motifin, bordürde bulunan farklı örneklerinde ise örgülü küfi yazılarında yazıdan bağımsız Rumî ve palmetlerden oluşan geçme süslemeler gibi, yan yana bağlantılı şekilde farklı geometrik geçmelerle birlikte kullanıldığı da görülmektedir. (Foto.: 64)

684 ve 688 Env. Numaralı halılarda ise Çin bulutundan geliştirilmiş çiçek benzeri motifler halı zeminini yarım kaydırmalı tekrar ederek doldurmaktadır. Özellikle 688 Env. Numaralı halının zemin deseni 14. yüzyıla ait ipekli bir Çin kumaşına oldukça benzemektedir ve bu nedenden dolayı bu halının 14. yüzyıla tarihlendirilmesi gerektiğine ilişkin tartışmalar bulunmaktadır. Bu motifin ortasında, çok geniş bir coğrafyada karşılaşılan ve en eski örneklerine Mezopotamya da rastlanan sivastika motifi görülmektedir.⁴¹ 684 env. Numaralı halıda kullanılan bulut motifi ise altında hareket veya rüzgar etkisi veren uzantı bulunmadan kullanılmıştır. Halının ortasında ise "S" şeklinde halı ve düz dokumalarda çok karşılaşılan bir motif yer almaktadır.

⁴⁰ Ömür BAKIRER; "Küfi Yazıda Geometrik Yorumlar Üzerine Bir Deneme", Arkeoloji ve Sanat tarihi Dergisi I, İzmir 1982, 20.s.

⁴¹ Pieter de SWART: "Svastika", Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 3. Cilt, Hürriyet Ofset, İstanbul 1997, 1717. s.

Foto.: 63 700 Env. Numaralı halı (Büyük madalyonlu Holbein Tipi) , 16. yy. başı, Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camisi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi. (Foto.: Bahadır Öztürk)

Foto.: 64 A-344 Env. Numaralı halıdan bordür detayı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi, 13. yy., 236cmx396cm, Divriği Ulu Cami, Sivas.(Foto.: Bahadır Öztürk)

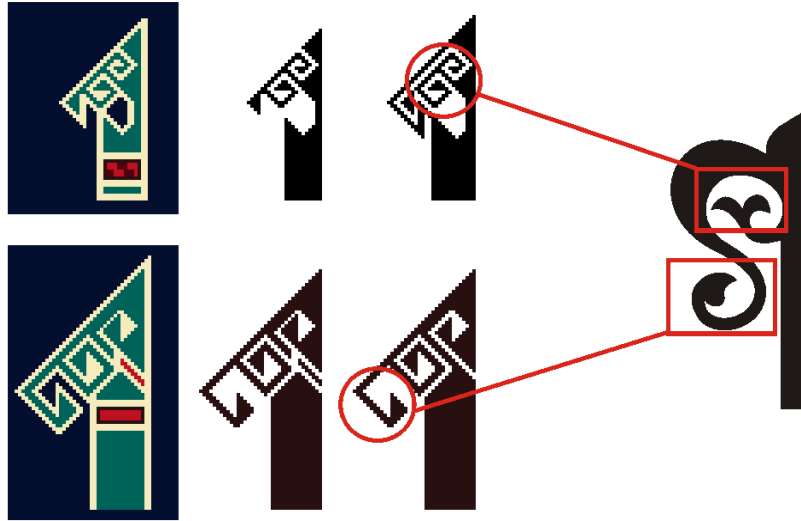
689 Env. Numaralı halının zemin deseninde birim motif olarak bir sekizgen motif kullanılmıştır. Sekizgenin içinde iç çeperlere yatay ve dikey eksenlerden bağlı ve uçları ortaya doğru uzanan dört elibelinde veya koç boynuzu benzeri motif bulunmaktadır. Bu motif, Anadolu Selçuklu dönemi geometrik geçme yıldız süslemelerinin içini süsleyen rumî süslemelerde görülen palmet motifinin geometrik şekilde stilize edilmiş şeklidir. Bu motifin benzerleriyle daha sonraki dönemlere ait halılarda karşılaşılmaktadır.

299 Env. Numaralı halının zemini müzede sergilenen diğer Anadolu Selçuklu dönemi halılarından tamamen farklı bir kompozisyona sahiptir. Diğer halılara göre çok küçük boyutlu olan halının zemininde mimari unsurlar olan iki nişli bir mihrap ve bu nişlerin içinden sıralı sarkan altıgen kandil motifleri bulunmaktadır. Mihrap sütunlarını süsleyen motif, yine aynı döneme ait camilerin mihrap sütunlarında görülmektedir. Bu motif arka arkaya sıralanmış palmet motifleridir. Bu halının zemininde kullanılan motiflere başka halılarda da rastlanmaktadır.

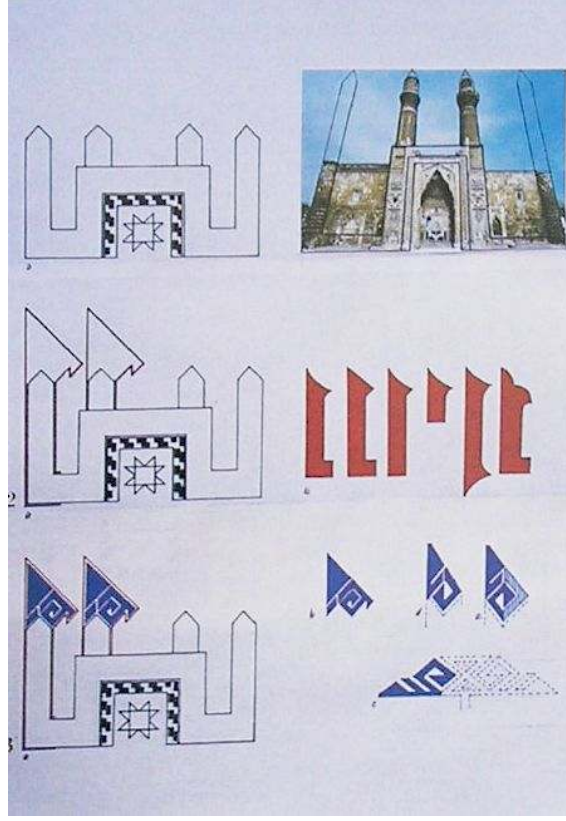
Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait dokuz halının bordür bölümleri incelendiğinde 681 ve 299 Env. Numaralı halılar hariç, bordür ile zemin bölümü arasında, içinde motif olmayan ince bir bordür bulunmaktadır. Bu bordürler zemin ve bordür bölümü arasında hem bir paspartu görevi görmekte hem de bordür ve zemin bölümleri arasında renk dengesi sağlama, bordür alanını genişletme gibi görevler üstlenmektedir.

Halıların ana bordürlerinde genellikle zemin motiflerine göre çok iri motifler kullanılmıştır. Bu motiflerin, genellikle Küfi yazıya benzetildiği için küfi bordür motifi olarak tanımlanan motifler ile geometrik geçme sekizgen yıldız motifleri olduğu görülmektedir. Referans yayınlarda geometrik geçme yıldız motifleri bazen küfi yazıları süslemek için de kullanıldığından bu motifler de küfi bordür motifi olarak anılmaktadır. 678, 681, 684, 683A, 692–693 Env. Numaralı halılarda benzer, küfi yazı şeklinde, zemin motiflerine göre oldukça iri ve kalın hatlara sahip motifler vardır. (Şekil: 26) Bu motiflerin uçlarında bulunan üçgen şeklinde sivri detaylar incelendiğinde bazı küfi yazıların uçlarındaki rumî süslemelere çok benzediği görülmektedir. Ancak, halılardaki motifler çok stilize olmuş ve geometrikleşmiştir. (Şekil: 24) Küfi yazı karakterine sahip fakat okunamayan bu iri motiflerin yazıdan başka bir kaynağı olabileceğine dair bir yorum M. Önder ÇOKAY'IN Selçuklu

Dönemi halı bordürlerini çözümlenmeye yönelik çalışmasında görülmektedir. (Şekil: 25) Bu çözümlenmeye göre bu motifler, dış cephe medrese mimarisi, yazı formu ve yazı formunun içini süsleyen kuş motifinden oluşmaktadır. Bu yorumun benzeri şekilde, bazı seccadelerde bulunan mihrap formu ile bu küfi karakterli bordür motiflerinin benzerliği de dikkat çekicidir. (Foto.: 65) Öyle ki 299 Envanter numaralı mihraplı halının ana bordüründe kullanılan küfi karakterli bordür motifi ile bu mihrap şekilleri birbirine çok benzemektedir. (Foto.: 62) Bu benzerlikte karar verilmesi gereken “bordür motifleri mi mihrap çıkışıdır, yoksa mihrap şekli mi küfi yazı formundadır?” sorusudur. Muhtemelen bu şekildeki mihrap formları küfi yazı formunda yapılmışlardır ve bu form bazı halılarda çok küçültülerek 299 env. numaralı halıda olduğu gibi bordür motifi olarak kullanılmıştır. 689 Env. Numaralı halının ana bordüründe yine kufi yazı benzeri, fakat daha ince hatlara sahip bir motif yer almaktadır.

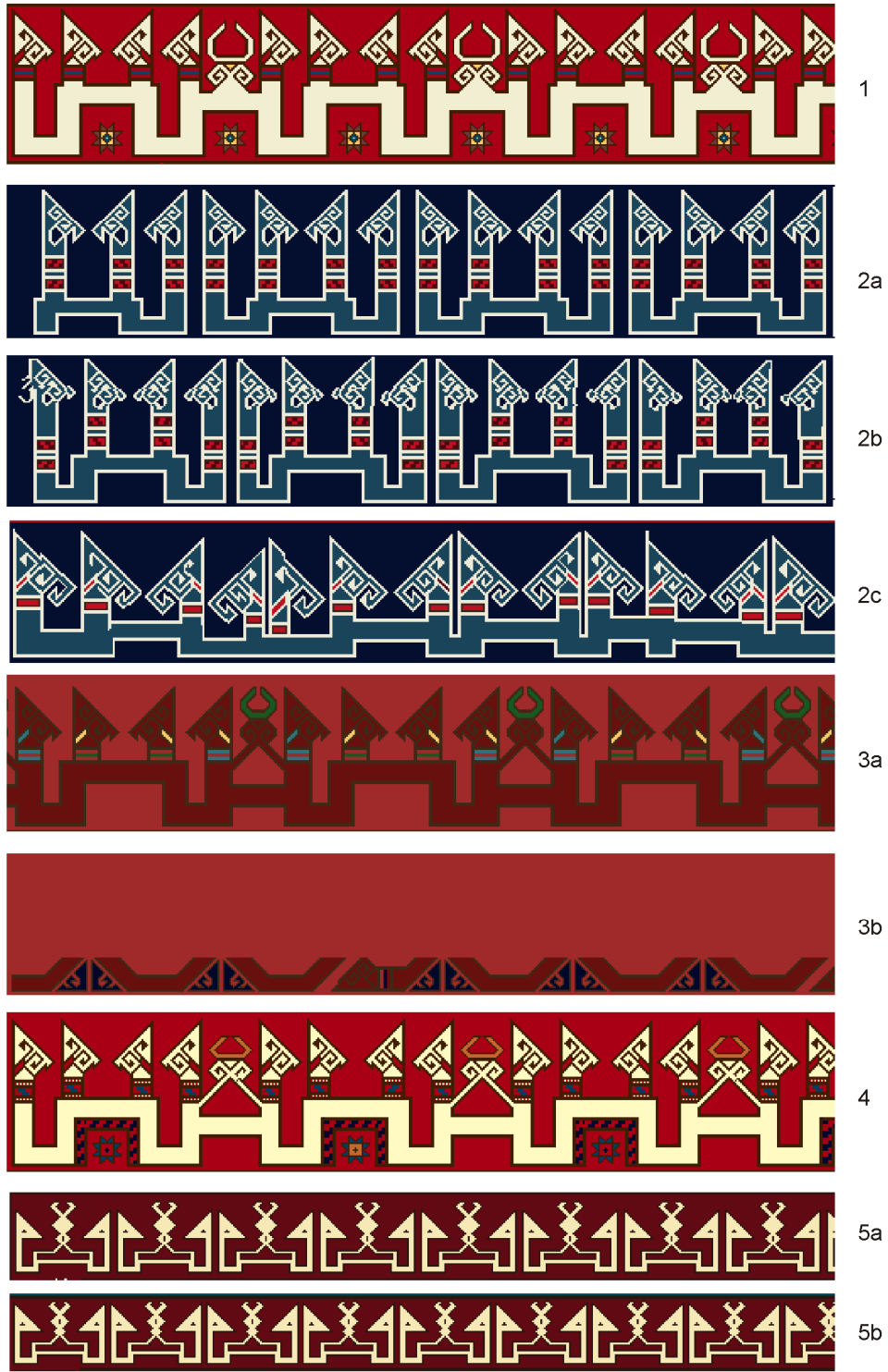
Şekil: 24 681 Env. Numaralı halının alt ve yan bordür motifleri ve Karatay Medresesi kubbesinde bulunan düğümlü küfi yazısından rumî süslemeli bir harfin uç kısmının çizimi. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Şekil: 25 Anadolu Selçuklu Dönemi Halı bordür motifi çözümü **Kaynak:** M. Önder Çokay, "13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halı Bordürleri - Çözümlemeye Yönelik Yorumlar 1", **Antik Dekor**, sayı: 51, Şubat-Mart 1999. 96 s.

Foto.: 65 Küfi yazı karakterli bordür motifleri ve küfi yazı karakterli mihraplı halılar

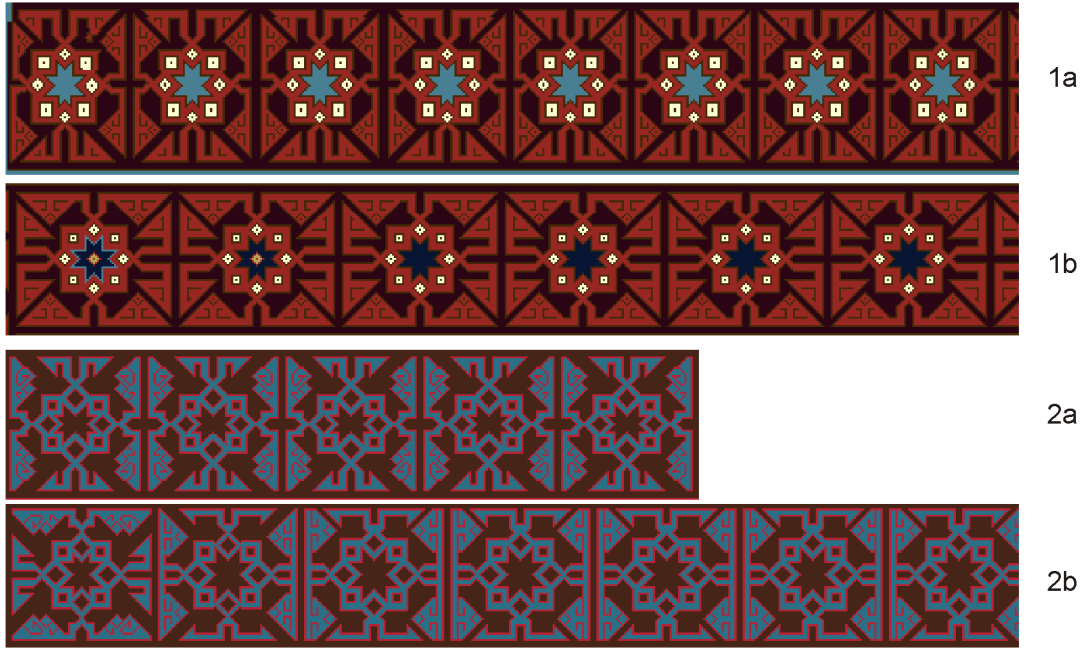

Şekil: 26 Küfi yazı karakterli ana bordür motifleri **1)** 678 Env. No. yan bordür, **2a)** 681 Env. alt Bordür, **2b)** Üst bordür, **2c)** Yan bordür, **3a)** 683a, 692-693 Env. No. yan bordür, **3b)** Alt ve üst bordür, **4)** 684 Env. No. üst bordür, **5a)** 689 Env. No. Üst bordür, **5b)** Alt bordür (Çizim: Bahadır Öztürk)

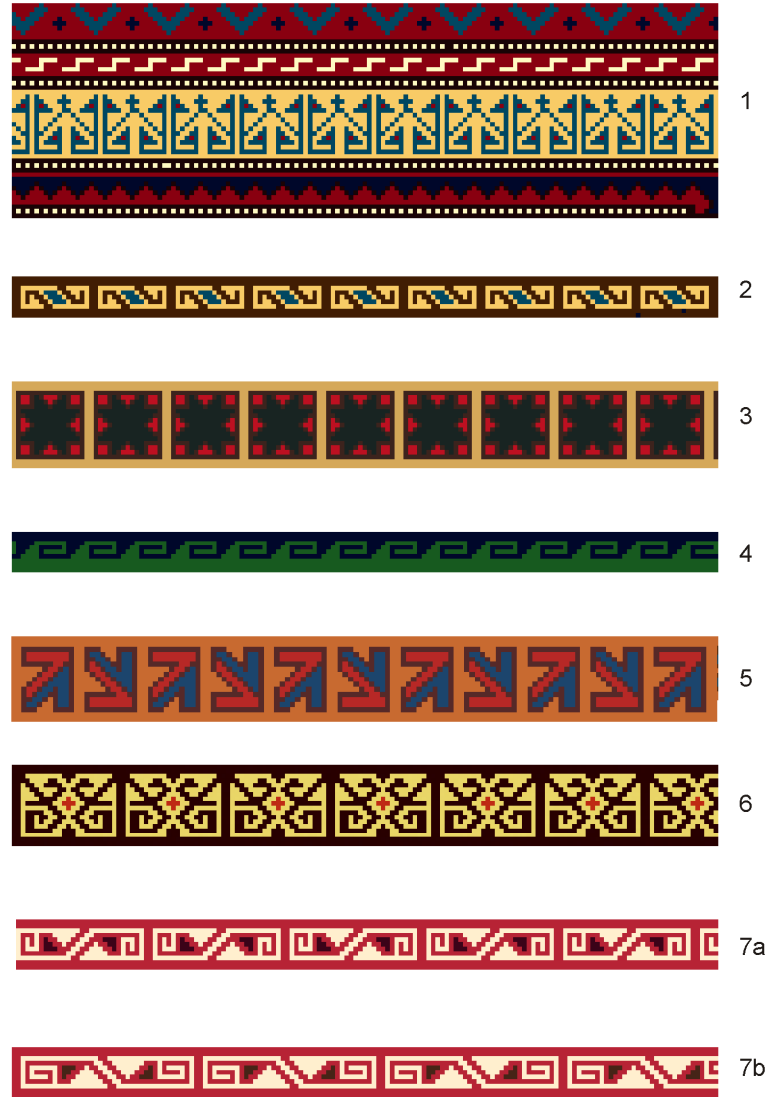
Anadolu Selçuklu döneminde yazı, camilerde, medreselerde, türbelerde ve günlük yaşamın hemen her etkinliğinde fiziksel çevrenin en önemli belirleyici öğelerinden birisidir. Ayrıca kaligrafi figüratif sanat üretiminin, resmin ve heykelin yerini almaktadır. Yazı, sanatta olan bu estetik boşluğu doldurmakla kalmaz, aynı zamanda okuma yazma bilmeyen büyük kalabalıklar için girdiği her yere sihirli bir kutsallık katar. Çünkü, büyük yazıtların başlıca konusu Kur-an'dan parçalardır. Halk her yazıya aynı içerikteymiş gibi bakar, yazının dinselliğine inanmışlardır. Bu yazıların birçoğu öyle girift bir hal almıştır ki okumak çok zordur. Özellikle geometrik dizilime uygun karakteriyle bir küfi yazıtın bazen bir bilmeceyi andıran istifini okumak bir uzmanlık işidir.⁴² Bununla birlikte küfi yazıların üst kısmını süsleyen geometrik geçme düğümler ve yıldız şekiller, bazen küfi yazı karakterine bürünmüş rumî motifleri küfi yazı ile birlikte veya yazısız dekorasyon unsuru olarak mimaride yer almışlardır. Küfi yazıya benzeyen bu süslemeler buldukları yüzeye sanki dini bir yazı varmış gibi kutsal bir ifade katabilmektedir. Anadolu Selçuklu Dönemi halılarında heybetli şekilde kullanılan bu küfi yazı karakterli motifler, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Selçuklu halılarının en karakteristik özelliğidir. 685 ve 688 Env. Numaralı halılar da ise geometrik geçme sekizgen yıldız motifleri ve bu motifin dikey ve yatay uçlarından çıkan kollarda yer alan rumî ve palmet motiflerinden oluşan bir motif kullanılmıştır.(Şekil: 27)

Tüm halıların ince bordürlerinde ise rumî kaynaklı "S" şeklinde motifler, sekizgen yıldızlar, orijinali muhtemelen geometrik bir süsleme (triskeles) olan alternatif sıralı ok ucu veya yaprak benzeri motifler, çok küçük geometrik şekilde stilize edilmiş rumî veya küfi yazı karakterli motifler ile dalga şeklinde sıralı motifler görülmektedir. (Şekil: 28)

⁴² Doğan KUBAN; Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, Promat A.Ş., İstanbul Ekim 2002, 345.-347. s.

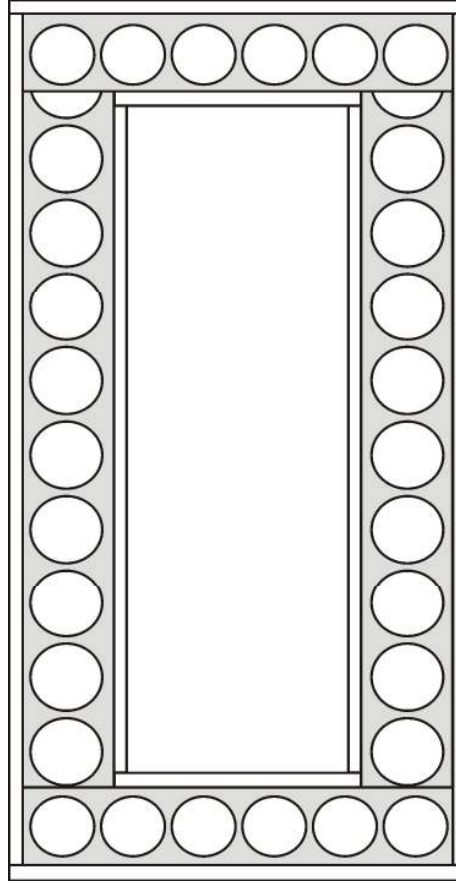
Şekil: 27 Geometrik geçme sekizgen yıldızlı ana bordür motifleri **1a)** 685 Env. No. alt bordür, **1b)** yanbordür, **2a)** 688 Env. No alt bordür, **2b)** yan bordür (Çizim: Bahadır Öztürk)

Şekil: 28 İnce bordür motifleri **1)** 299 Env. No. Ana ve ince bordür motifleri, **2)** 678 Env. No. üst ince bordür, **3)** 681 Env. No. ince bordür, **4)** 683A,692-693 Env. No. yan ince bordür, **5)** 684 Env. No. yan ince bordür, **6)** 685 Env. No. alt ince bordür, **7a)** 688 Env. No. alt ince bordür, **7b)** Yan ince bordür. (Çizim: Bahadır Öztürk)

Bordür köşeleri görülebilen halılar (Örn. Bkz. 681, 683A, 685, 688, 692-693, 299 Env. Numaralı halılar) incelendiğinde, köşe dönüşlerinin düzgün dönülmediği, bordürlerin kesikli şekilde devam ettirildiği dikkati çekmektedir. Halılarda alt bordürler bordür alanını tam dolduracak şekilde sıralanmakta, sonra yan bordürler onun üzerine bindirilerek devam etmektedir. Zemin deseni bitirildiğinde ise yan bordür kesilmekte ve üst bordürler bordür alanını dolduracak şekilde yerleştirilmektedir.

(Şekil: 29) Bu ve buna benzer bordür yerleştirme şekilleri, özellikle birim tekrar eden zemin desenli halılarda istenilen boyutta halı üretmeyi kolaylaştırmaktadır.⁴³ Bordürlerde alt ve üst bordürler ile yan bordür motifleri arasında bir takım farklılıklar gözlenmektedir. Örneğin alt ve üst bordürde bağlantısız sıralanan küfi yazı karakterli kalın bordür motifleri yan bordürde bağlantılı ve farklı detaylara sahip şekilde kullanılmıştır. (Örn: 681, 683A, 692-693 Env. Numaralı halılar) Bağlantısız şekilde yerleştirilen bordür motifleri dokumacılara motif arası boşluklarda rahatlıkla oynama imkanı vermektedir. Dokumacılar motif arası boşluklarda oynama yaparak bordür genişliğine motifleri kolayca sığdırabilmektedirler. Bunun haricinde motiflerin sığdırılabilmesi için motifi deforme ederek kendi içinde sıkıştırma da yapabilmektedirler. (Örn. 681 ve 685 Env. Numaralı halılar)

Şekil: 29 Halıların bordür düzenlemesi (Çizim: Bahadır Öztürk)

⁴³ Elvan Özkavruk ADANIR (Anmaç), Bahadır ÖZTÜRK; "Anadolu'da Halı Tasarımında Gelenekselden Moderne Değişim Süreci", (Poster Bildiri), 13th European Textile Network (ETN) Conference, 15th-17th September 2005, İzmir / TURKEY.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının motif ve renk dengesi incelendiğinde halıların bazı kriterlere göre dokunduğu görülmektedir. Zemin deseninde genellikle ana bordür motiflerine göre küçük, yarım kaydırmalı birim tekrar motifler kullanılmıştır. 299 Env. Numaralı halı hariç ana bordürlerde genellikle zemin motiflerine göre kalın hatlara sahip, oldukça iri ve gösterişli motifler bulunmaktadır. Bu da ilgi merkezini zemin bölümünden çok bordüre taşımaktadır. Halılarda kullanılan renkler bordo, kırmızı, açık kırmızı, patlıcan moru, lacivert, koyu mavi, mavi, açık mavi, yeşil, sarı, turuncu, beyaz, kahverengi, eflatun (grimsi açık mor) renkleridir. Zemin bölümünde bir rengin iki tonu biri zemin rengi diğeri motif rengi olarak kullanılmıştır. Üçüncü bir renk kullanılmışsa bu renk genellikle bordürde kullanılan renklerden birisidir ve zemin desenine hareket vermek ve bordür bölümü ile renk dengesi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Zeminde mavi ve tonları gibi soğuk renkler kullanılmışsa ana bordürde sıcak renkler olan kırmızı ve tonları görülmektedir. Tam tersi şekilde zeminde sıcak renkler varsa, bordürde soğuk renkler tercih edilmiştir. İnce bordürlerde genellikle zeminde kullanılan renkler ve bordür bölümü kalınlığına göre belirlenen, bordür alanını genişletici, bordüre olan ilgiyi arttırıcı, zemin ve bordür bölümü dahil tüm halıda renk dengesi sağlayıcı görevler yapabilecek şekilde çeşitli renkler kullanılmıştır. Halıların zemin motiflerinde genellikle kontur kullanılmadığı (Bkz. 678, 684, 685, 688, 683A, 692-693 Env. Numaralı halılar) görülmektedir. Bu da zeminde yüzeysel bir etki yaratmaktadır. Ana bordür motifleri ise kontur kullanımı ve kontur rengiyle veya zemin ve motif rengi arasındaki kontrastlıkla kendilerini göstermektedir. Bu da ilgiyi zeminden bordüre çeken başka bir nedendir.

299 Env. Numaralı halıda diğeri halılara göre farklı bir durum söz konusudur. Burada ilgi merkezi zeminde ve mihrap şeklindedir. Bordür bölümünde küçük ve tek renkli motifler kullanılırken, zeminde büyük motiflere yer verilmiştir. Ayrıca mihrap şeklini ortaya çıkarıcı şekilde renklerin coşkulu bir şekilde kullanılması dikkat çekicidir.

İncelenen halılardan bazıları, dokumacıların renk-motif dengesini oluştururken düşündükleri bazı detaylar ve motif seçimleri hakkında ipuçları vermektedir. Dokumacılar bazen bir halıya başladıktan sonra motif boyutu, rengi, detayı gibi hususlarda değişiklikler denemekte ve karar verilen değişikliği halı bitene kadar kullanmaktadırlar. 285 Env. Numaralı halıda alt ana bordürde kullanılan geometrik geçme sekizgen yıldız motifi, halı genelinde ince bir bordür oluşturduğu

için yan bordüre geçildiğinde büyütülmüştür. Ayrıca alt ana bordür içinde bulunan açık mavi renkli sekizgen yıldız motifi yan bordürün ilk sırasında bordo olmuş, açık mavi konturla çevrelenmiş ve içine açık kırmızı konturlu ve içi sarı renkli eşkenar dörtgen bir motif eklenmiştir. Sol yan bordür ikinci sıra motifinde yıldızın rengi lacivert olurken konturu kahverengi olmuştur. Yıldızın içinde bulunan eşkenar dörtgen ise bir alt motifle aynıdır. Bununla birlikte sağ yan bordür ikinci sıra motifinin içinde bulunan yıldız motifinin konturu kahverengi, içi laciverttir ve içinde hiçbir motif bulunmamaktadır. Halıda daha sonraki sıralarda hep bu düzen kullanılmıştır. Alt ana bordürde açık mavi renk çok öne çıkmakta ve bordür bütünlüğünü bozmaktadır. Bununla birlikte yan ana bordür ilk sırasında halının diğer bölümlerinde görülmeyen bir detay fazlalığı ve zeminde görülen lacivert rengin başka bir yerde kullanılmamasından kaynaklanan renk dengesizliği söz konusudur. Nitekim yan bordür ikinci sırasında geometrik geçme yıldız motifinin içindeki sekizgen yıldızda lacivert kullanılarak hem zeminle bordür arasında bir renk dengesi oluşturulmuş, hem de gereksiz detaylar atılarak halı genelinde detay bütünlüğü elde edilmiştir.

688 Envanter numaralı halının alt ana bordüründe kullanılan motif yan bordür ilk sırasında aynen ve aynı yönde kullanılmıştır. Yan bordür ikinci sırasında itibaren alt ana bordür motifinin aynısının farklı detaylara sahip bir şekli 90° döndürülmüş olarak kullanılmıştır. Burada dokumacıların aynı bordürü yan çevirerek boyutunu değiştirmek yerine hazırda yan döndürülmüş ve aynı ende benzer bir motifi kullanmayı daha pratik buldukları düşünülmektedir. Bu şekilde alt bordürdeki sıralı düzen yan bordürde kurulmuştur. Asıl renk ve motif denemeleri halının zemin deseninde görülmektedir. (Detaylı anlatım için Bkz. 75.-76. s.) Bir halıda belli bir motiften oluşan sıralarda görülen bir tip metamorfoz olarak tanımlanabilecek bir değişimi açıklamak oldukça güçtür. İlk sıra motiflerin benzer şekilde motifleri olan bir halıdan bakılarak yapıldığı ve sonra bu motiflerin ilerleyen sıralarda düzeltilerek dokunduğu veya örneği bulunan Çin ipekli kumaşından bakılarak yapılan ilk örneklerden biri olabileceği türünden varsayımlarda bulunulabilir. Motif haricinde motif içinde bulunan sivastika motifinin renginde de değişiklikler yapıldığı, sonuçta sivastika motiflerinde bordür rengini zemine taşıyarak zeminde hareket sağlayıcı, dengeleyici bir çözüme ulaşıldığı ve bunun kullanıldığı görülmektedir.

692-693 Env. Numaralı halının zemin bölümünün başlangıcına bakıldığında zemin ve motif renginin yer değiştirdiği ve motif içinde bulunan kırmızı eşkenar dörtgen renginin zeminle aynı renge dönüştüğü görülmektedir. Eşkenar dörtgende

deneme yapılan kontur renkleri ise kaldırılmıştır. Başlangıçta zemin rengi açık mavi, motif rengi lacivettir. Zemin rengi motiflerden daha fazla alana sahip olduğu için açık mavi renk baskın şekilde öne çıkmaktadır. Zemin ve motif rengi yer değiştirilerek lacivert renk ağırlıklı bir zemin elde edilmiştir. Bu da açık maviye göre bordürle daha iyi bir kombinasyon sağlamıştır.

689 Envanter numaralı halının başlangıç tarafında hem motif hem de düğüm sıklığı kaynaklı bir basıklık görülmektedir. Dokumacılar bu deformasyonu rahatsız edici bulmuş ve gidermek için hem sıklıkta hem de motif düğüm sayılarında değişim yapmışlardır. Ayrıca zemin ve bordür motifi arasındaki boyut dengesizliğinin giderildiği üst bordürde yapılan değişiklikten anlaşılmaktadır.

299 Envanter numaralı halıda zemin bölümünün başlangıcında, mihrap nişinin içinde bulunan altıgen biçimli kandil motiflerine mavi renkle başlanmış, iki sıradan sonra bu renk yerine lacivert kullanılmaya karar verilmiştir. Bu şekilde kandil motiflerinin öne çıkması engellenmiş, ilgi merkezi mihraba çevrilmiştir.

Dokumacılar motifler üzerinde yaptıkları renk değişimleriyle incelenen halıların haricinde Anadolu Selçuklu döneminde üretilmiş halılar hakkında da farklı birtakım ipuçları vermektedirler. İncelenen halılar renkleri genel olarak değerlendirildiğinde 299 Env. Numaralı halı hariç çok renkli ve detaylı değillerdir. Halılar mümkün olduğu kadar sade yapılmışlardır. Ancak 685 Env. Numaralı halının yan ana bordür motifinde yapılan renk değişimleri bu motifin kullanıldığı dönem halılarında, 299 Env. Numaralı halıda olduğu gibi çok renkli, detaylı ve renklerin coşkulu bir şekilde kullanıldığı halılar da dokunmuş olabileceğine işaret etmektedir.

3. BÖLÜM

RESTİTÜSYON ÇALIŞMALARI

3.1. Teknik Çözümleme

Restitüsyon, genel olarak yeniden kurma, canlandırma ya da eşitleme olarak tanımlanmaktadır.⁴⁴ Uygulama alanı olarak daha çok mimariyi görmemizden dolayı genel anlamda fikir vermesi için şu tanımlamayı da verebiliriz: Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların ve ya yerleşmelerin, ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapı, yerleşmeye ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanarak plan, kesit, görünüşü aksonometrik çizimlerle ya da maketlerle anlatımına restitüsyon denir.⁴⁵ Benzer şekilde bir çalışma orijinal halini görebilmek için, çok yıpranmış, parçalara ayrılmış, eksik parçaları bulunan tekstil malzemeler için de yapılabilmektedir. Halının mevcut durumu hakkında da bilgi veren bu çalışmalar, aynı zamanda onun yeniden üretilebilirliğini de sağlamakta ve bütünü hakkında bilgi de vermektedir. Aşağıda Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu dönemine tarihlendirilen dokuz halının restitüsyon çalışmasının nasıl yapıldığına dair bilgiler yer almaktadır.

Halı restitüsyonunda, halı parçasının boyutları, dokuma yönü, düğüm türü, düğüm sıklığı bilgileri en önemli bilgilerdir. Bu bilgiler alınırken sayfa 30 ve 58 de yer alan kriterler göz önüne alınmıştır.

Halıların restitüsyonları birebir halılar üzerinden motifleri oluşturan düğümleri sayarak değil, tez çalışması içerisinde yapılan fotoğraf çekimlerinden elde edilen yüksek çözünürlüklü fotoğraflar üzerinden düğümler sayılarak gerçekleştirilmiştir. Bunun için halıların bütün halinde ve detay fotoğrafları tripod ve flaş kullanılarak RAW formatında çekilmiştir. Öncelikle mekânın dar ve halıların birçoğunun büyük olması nedeniyle geniş açı objektif kullanmaktan kaynaklanan deformasyonlar bilgisayarda düzeltilmiş ve halıların hepsi elde bulunan boyutlarına göre bilgisayar ortamında Corel Draw programında ölçeklendirilmiştir. (Bkz. EK: 1)

⁴⁴ Üstün ALSAÇ, **Türkiye' de Restorasyon**, İstanbul, 1995, İletişim Yayları, 37. s.

⁴⁵ Zeynep AHUNBAY, **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, İstanbul, Nisan 1996, Yapı-Endüstri Merkezi Yayını, 81. s.

Restitüsyon çalışmaları bilgisayar ortamında, her düğüm bir piksele karşılık gelecek şekilde MS Paint ve Adobe Photoshop programları kullanılarak çizilmiş, renklendirilmiş ve elde bulunan halı parçalarına göre boyutları oranlanmıştır. Çalışmalarda halıların elde bulunan kısımları orijinal renklerinde, eksik kısımları %35 beyaz renk eklenerek gösterilmiştir.

Halıların ilk dokundukları zamanki muhtemel boyutlarını bulmak için yapılan çalışma aşamaları gerçekleştirilmiştir. Öncelikle halıların boyutları oranlanırken, Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde yeteri kadar bütüne yakın ve muhtemel boyutları bulunabilecek örnek olmadığı için, kaynaklarda yer alan bilgilerden yararlanarak Konya Mevlana Müzesi'nde Sergilenen 862 Env. Numaralı halı (Foto.: 1) ile Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı da (Foto.: 3) çalışmaya dahil edilmiştir. Ancak, yeni keşfedilen halıların kompozisyon özellikleri benzemediği için, 13. yüzyıla yeniden tarihlenen bir grup halı ise durumlarının hala kesinlik kazanmamasından dolayı bu değerlendirilmeye alınmamıştır. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunanlar ile diğer iki halının dahil olduğu halıların hepsinin günümüzdeki durumuna ölçekli şekilde baktığımızda EK:1 deki durumla karşılaşılmaktadır. Bu halılar içinden tam boyutu tespit edilebilen ve referans olarak kullanılacak halılar Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen 681, 689 Env. numaralı halılar ile Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenen 862 Env. numaralı halı ve Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde buluna üçüncü halıdır. Muhtemel boyutu hesaplanabilen halıların fotoğrafları bilgisayara aktarılıp ölçeklendirilmiş, halının bölümlerini ve sınırları çizilmiş sonuç olarak orijinal boyutlarına en yakın ölçülere ilk aşamada ulaşılabilmektedir. Tamamına yakını mevcut halılar içinde bu değerlendirme sonucunda ulaşılan muhtemel boyut değerleri Tablo: 17 deki gibidir.

Tablo: 17 İlk aşamada muhtemel orijinal boyutu hesaplanabilen halılar

Env No	Halıların mevcut boyutu	Hesaplanan muhtemel boyutlar	
		En	Boy
681	284 cm x 511 cm	284 cm	520 cm
689	259 cm x 603 cm	324 cm	605 cm
862	90 cm x 292 cm	170 cm	340 cm
299	88 cm x 120 cm	89 cm	124 cm
Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı	Üst parça 180 cm x 207 cm Alt parça 187 cm 302 cm İki parça birleşik 187 cm x 497 cm	250 cm	555 cm

Orijinal boyutları tespit edilemeyen halılar 678, 684, 685, 688, 683A ve 692-693 Envanter numaralı halılardır. Bu halıların görülen kısımlarından tamamlanarak şablonları çizildiğinde, ulaşılabilen muhtemel boyut bilgileri Tablo: 18'de verilmektedir.

Tablo 18: İkinci aşamaya kalan ve bazı boyutlarına ulaşılabilen halılar

Env. No	Halıların mevcut boyutu	Hesaplanan muhtemel boyutlar	
		En	Boy
678	16,5 cm x 71 cm		
684	67 cm x 93 cm		
685	235 cm x 328 cm	235 cm	
688	118 cm x 234 cm	152 cm	
683A	220 cm x 132 cm	~281 cm	
692-693	280 cm x 137 cm	281 cm	

Tablo incelendiğinde, şablon çizimi çalışması sonucunda yalnızca üç halinin muhtemel boyut ölçüsü tahmin edilebilmiştir. Bunlar, 285, 288 ve 692-693 Env. numaralı halılardır. 683A Env. numaralı halı 692-693 Env. Numaralı halinin benzeri olduğu için en ölçüsünün bu halı ile yaklaşık olarak aynı olduğu düşünülmektedir.

Bu tabloda yer alan bilgilerle tamamına yakını günümüze gelen halıların hesaplanan boyut bilgileri karşılaştırıldığında, çok az farkla bazı halıların en ölçülerinin benzer oldukları görülmektedir. 681 Env. Numaralı halı ile 683A ve 692-693 Env. Numaralı halılar, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı ile 285 Env. Numaralı halı, 862 Env. Numaralı halı ile 688 Env. Numaralı halı birbirine çok yakın en ölçülerine sahiptir. Bu halıların boyutları karşılaştırıldığında Tablo:19 oluşmaktadır.

Tablo: 19 Üçüncü aşamada en veya boy değerleri birbirine yakın halıların gruplanması

Env. No	Hesaplanan muhtemel boyutlar	
	En	Boy
681	284 cm	520 cm
683A	~281 cm	
692-693	281 cm	
Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı	250 cm	555 cm
285	235 cm	
862	170 cm	340 cm
688	152 cm	

Aynı amaç için satın alınmış veya üretilmiş, benzer en ölçülerine sahip aynı dönem halılarının birbirine yakın boy ölçülerine sahip olabileceği varsayımından hareket edildiğinde, 683a ve 692-693 Env. numaralı halıların 681 Env. Numaralı halı, 285 Env. Numaralı halının Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı, 688 Env. Numaralı halının da 862 Env. Numaralı halı ile birbirine yakın boy ölçülerine sahip olması çok mümkündür. Bu halıların muhtemel boyutları ile oranlanmış karşılaştırmalı restitüsyonları EK:2'de gösterilmektedir. Bu oranlamaya göre yapılan restitüsyon çalışması sonunda ulaşılan muhtemel boyutlar Tablo:20'de verilmiştir.

Tablo: 20 Dördüncü aşama Restitüsyon çalışması sonucunda halıların muhtemel boyutları

Env. No	Hesaplanan muhtemel boyutlar	
	En	Boy
681	284 cm	520 cm
683A	~297 cm	~511 cm
692-693	281 cm	~518 cm
Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunan üçüncü halı	250 cm	555 cm
285	235 cm	~528 cm
862	170 cm	340 cm
688	152 cm	~334 cm

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen ve çok küçük parça halinde oldukları için yukarıda yapılan değerlendirmeye alınamayan 678 ve 684 Envanter numaralı iki halının orijinal boyutlarını tahmin edebilmek oldukça zordur. Bu halılardan 678 Env. Numaralı halı Konya Mevlana Müzesi'nde sergilenen 862 env. Numaralı halı ile benzer bordür deseni ve düğüm sıklığına sahiptir. Bu halıların birbirine yakın boyutlara sahip olabilecekleri varsayımı yapmak mümkündür. Bu varsayıma göre hazırlanan restitüsyon çalışmasına göre halının muhtemel boyut ve görünümü EK:2'de görülmektedir. 684 Envanter numaralı halının ise 25x24 düğüm/dm² kare yakın bir düğüm sıklığı değerine sahiptir. Bu durumda halılar düğüm sıklığı kalitesi gruplamasında yer alan B Grubu içine girmektedir ve bu halılar içinde 692-693 ve 683A Envanter numaralı halılarda benzer ana bordür motifleri bulunmaktadır. Bu halılar yaklaşık 285 cm x 510 cm boyutlara sahiptir. Bu bilgiler ışığında halı üzerinde bulunan motiflerden yararlanılarak yapılan restitüsyon çalışması ve restitüsyonun halı parçası ile oranlanması sonucunda ortaya çıkan muhtemel görünümü EK:2'de görülmektedir. 678 ve 684 Env. numaralı halılar için restitüsyon çalışması sonucunda elde edilen boyutlar Tablo:21 de verilmiştir. Tüm halılar, incelemeler sonucunda ulaşılan, ilk hallerine ait muhtemel boyut değerlerine göre Tablo: 22 de gruplanmıştır. Tüm halıların restitüsyon çalışması sonucundaki boyutlarına göre oranlı görünümü EK: 2 de gösterilmektedir.

Tablo: 21 Beşinci aşamaya kalan halıların önerilen muhtemel boyutları

Env. No	Önerilen Muhtemel Orijinal Boyutlar	
	En	Boy
678	~148 cm	~357 cm
684	~277 cm	~531 cm

Tablo 22: Tüm halıların ulaşılabilen ve muhtemel boyut değerlerine göre gruplanması

Grup	Env. No	Muhtemel Orijinal Boyutlar	
		En	Boy
1	299	89 cm	124 cm
2	678	~148 cm	~357 cm
	688	152 cm	~334 cm
	862	170 cm	340 cm
3	685	235 cm	~528 cm
	Beyşehir Camisi'nde üçüncü halı	Eşrefoğlu bulunan 250 cm	555 cm
4	681	284 cm	520 cm
	683A	~297 cm	~511 cm
	692-693	281 cm	~518 cm
	684	~277 cm	~531 cm
5	689	324 cm	605 cm

Restitüsyon çizimi sırasında birtakım zorluklarla karşılaşılmıştır. Bunlardan biri, 692-693 ve 683A Env. Numaralı halıların birbirinin benzeri olmasına karşın her ikisinin de başlangıç ve bitiş ana bordür motiflerinin üst kısımlarının bulunmamasıdır. Bu bordürler küfi bordür karakterli olmalarına rağmen bordürde görülen üçgen formu motifler nedeniyle onlardan tamamen farklıdır. Bu şekildeki bir bordür dizilimine başka hiçbir Anadolu Selçuklu süslemesinde rastlanılmamıştır. Ancak, ana bordürden kalan küçük detaylarda, yan bordürlerde bulunan küfi karakterli motif detayları bulunduğu için, restitüsyon çalışmasında alt ve üst ana bordür motiflerinin üst kısımlarına yan bordürlerden alınan parçalar eklenerek tamamlanmıştır.

678 ve 684 Env. Numaralı halı parçaları ise çok küçük parçalardır ve bordür motifinin karakteri belli olsa da eksik kısımları çoktur. 678 Env. Numaralı halı parçası üst ana bordürden parçalar içerirken, eksik kısımlar benzer ana bordür örneklerine bakılarak tamamlanmıştır. Yan bordürlerde elde elden üst bordür kullanılmıştır. 684 Env. Numaralı halı parçasında, yan ana bordürden yeterli motif detayı bulunmaktadır, ancak halının alt ve üst bordürleri eksiktir. Yan ana bordürlerde elde bulunan örneklere göre genellikle bağlantılı olarak kullanılan küfi karakterli bordür motifleri, alt ve üst bordürlerde genellikle bağlantısız kullanılmaktadır. Bu halının restitüsyonunda alt ve üst ana bordürlerde yan bordür motifleri bağlantısız duruma getirilerek kullanılmıştır.

3.1. Restitüsyon Çalışmaları

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi 'ne ait dokuz halının restitüsyon çalışmaları aşağıda sunulmaktadır. Buradaki çalışmalar ölçeksiz şekilde A4 sayfaya yerleştirilmiştir. (Ölçekli görünüm için Bkz. EK:2) Çalışmaların büyük çıktıları halıların boyutuna göre 1/2, 1/4, 1/6 ölçekte küçültülmüş olarak basılmıştır.

3.2.1. 678 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 30

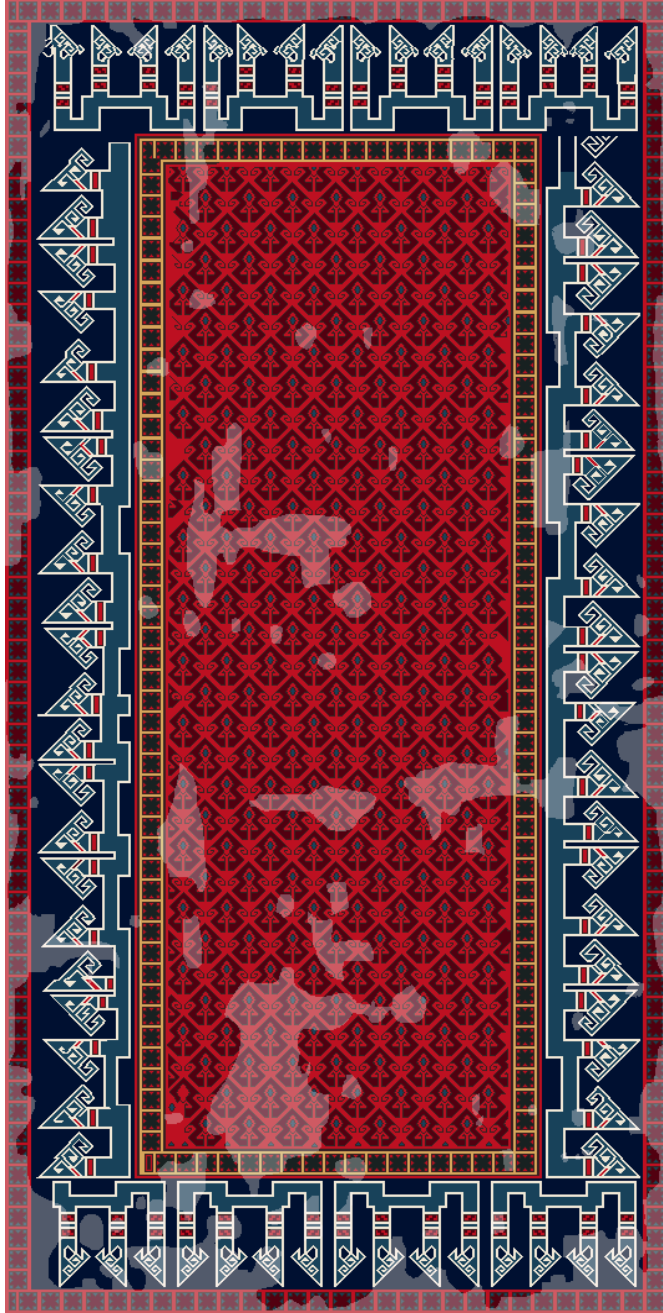
Halı foto no: 17

Eldeki parça boyutu: 16.5 cm x 71 cm

Restitüsyon sonucu boyut: ~148 cm x ~357 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.2. 681 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 31

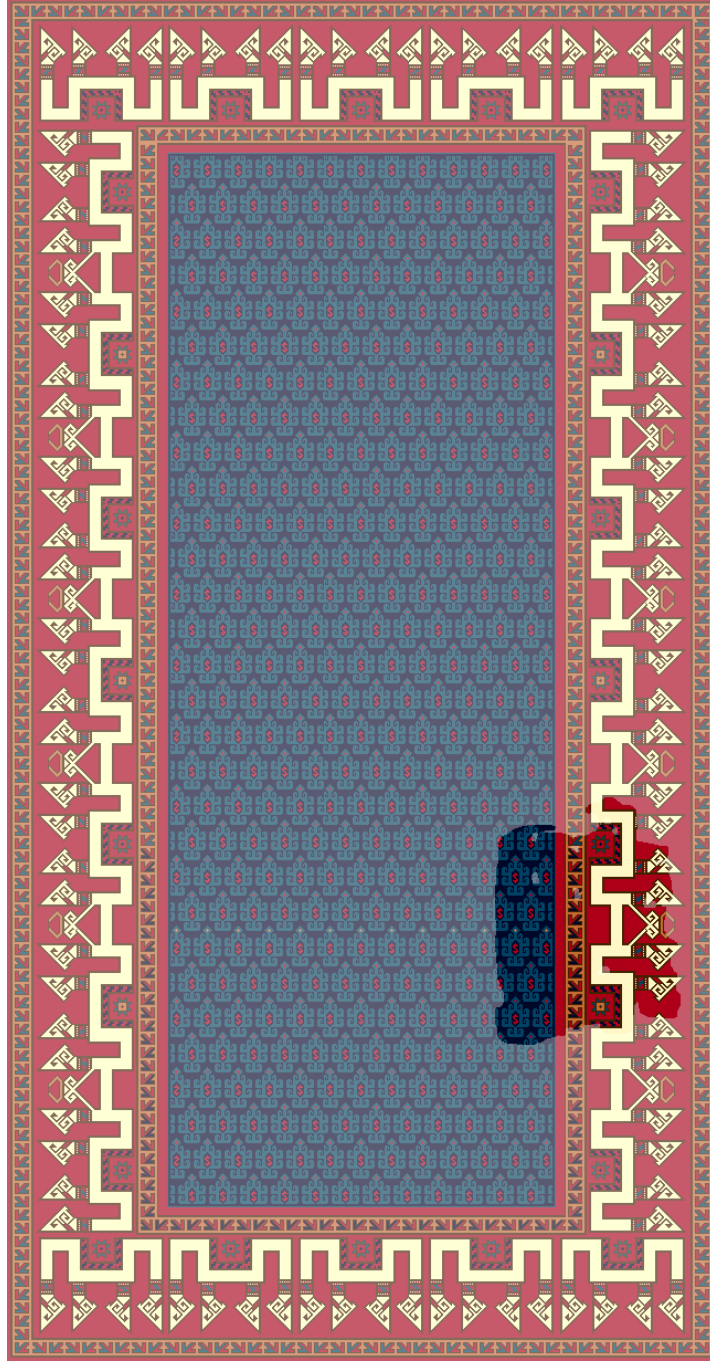
Halı foto no: 23

Eldeki parça boyutu: 284 cm x 511 cm

Restitüsyon sonucu boyut: 284 cm x 520 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.3. 684 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 32

Halı foto no: 27

Eldeki parça boyutu: 67 cm x 93 cm

Restitüsyon sonucu boyut: ~277 cm x ~531 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.4. 685 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 33

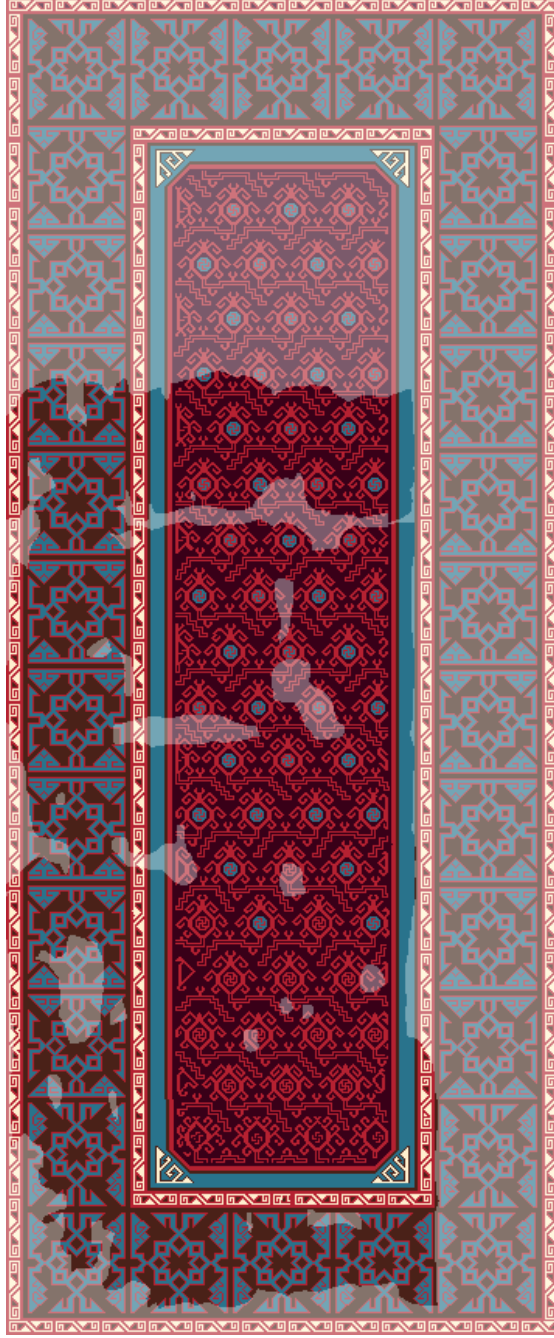
Halı foto no: 29

Eldeki parça boyutu: 235 cm x 328 cm

Restitüsyon sonucu boyut: 235 cm x ~528 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.5. 688 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 34

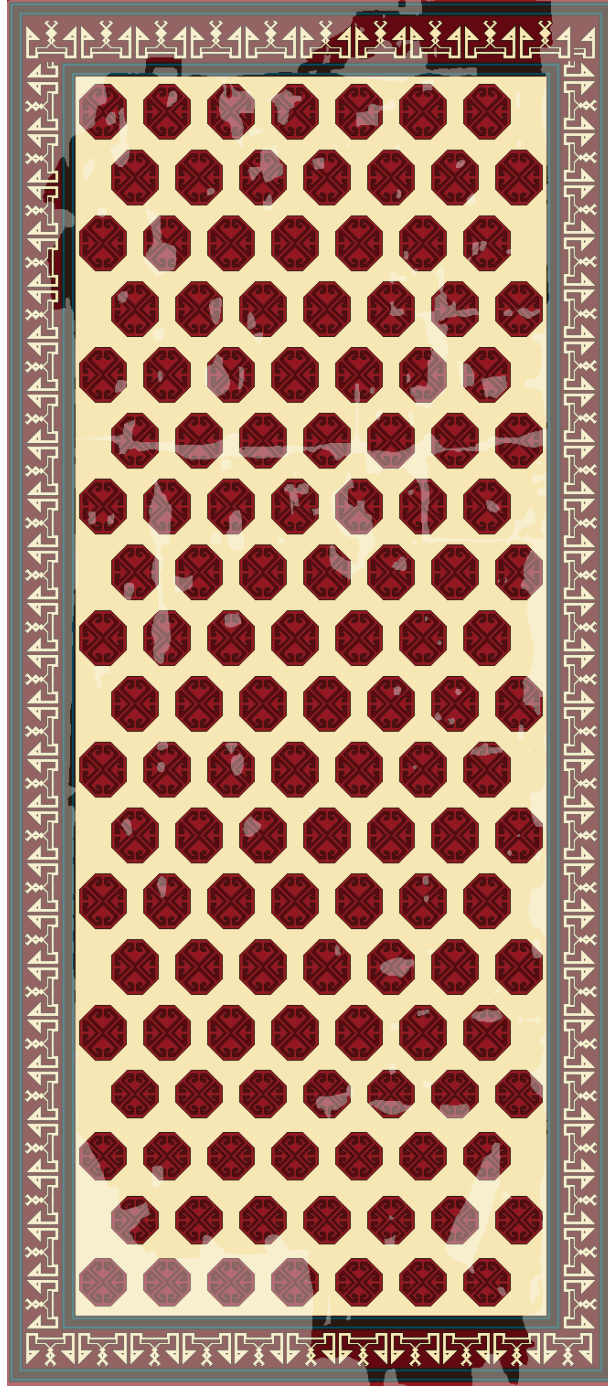
Halı foto no: 33

Eldeki parça boyutu: 118 cm x 235 cm

Restitüsyon sonucu boyut: 152 cm x ~334 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.6. 689 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 35

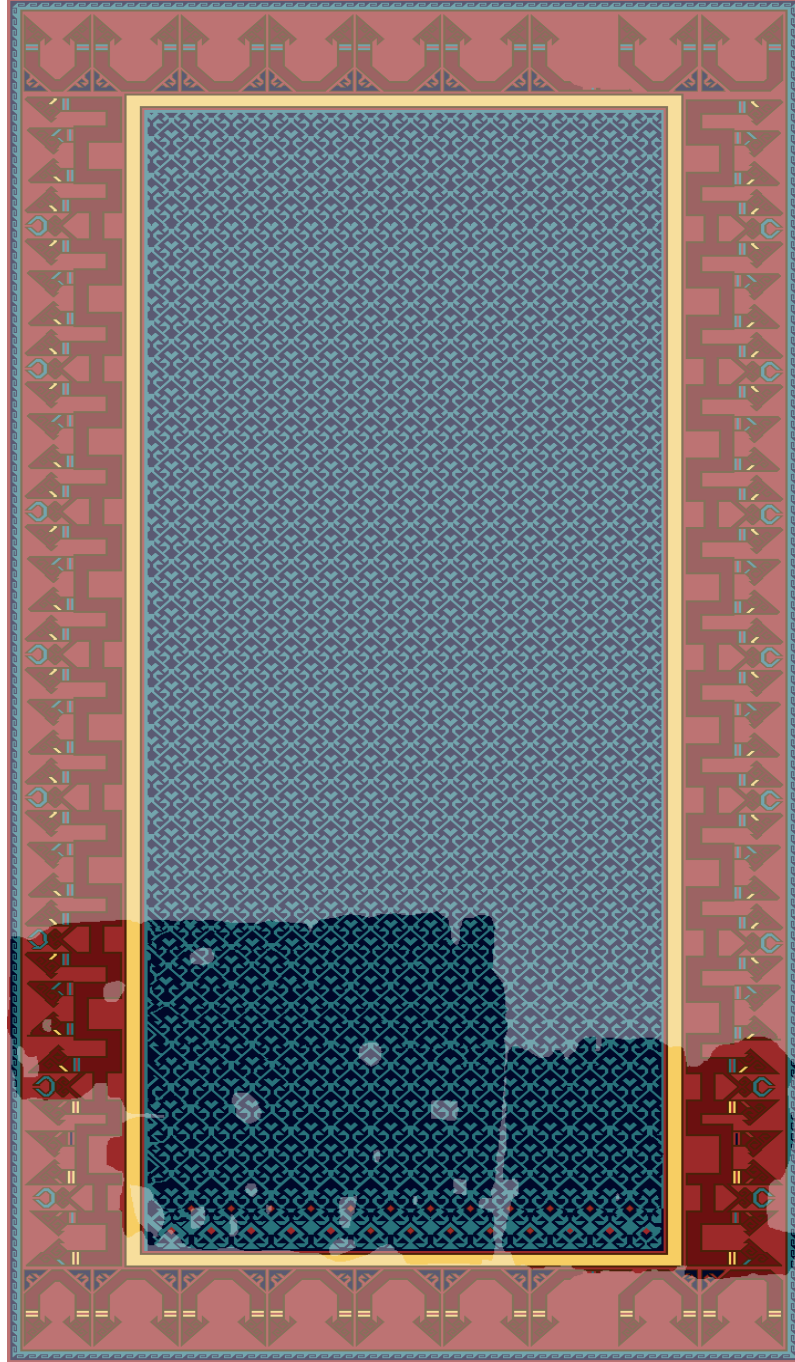
Halı foto no: 43

Eldeki parça boyutu: 259 cm x 603 cm

Restitüsyon sonucu boyut: 324 cm x 605 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.7. 692-693 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 36

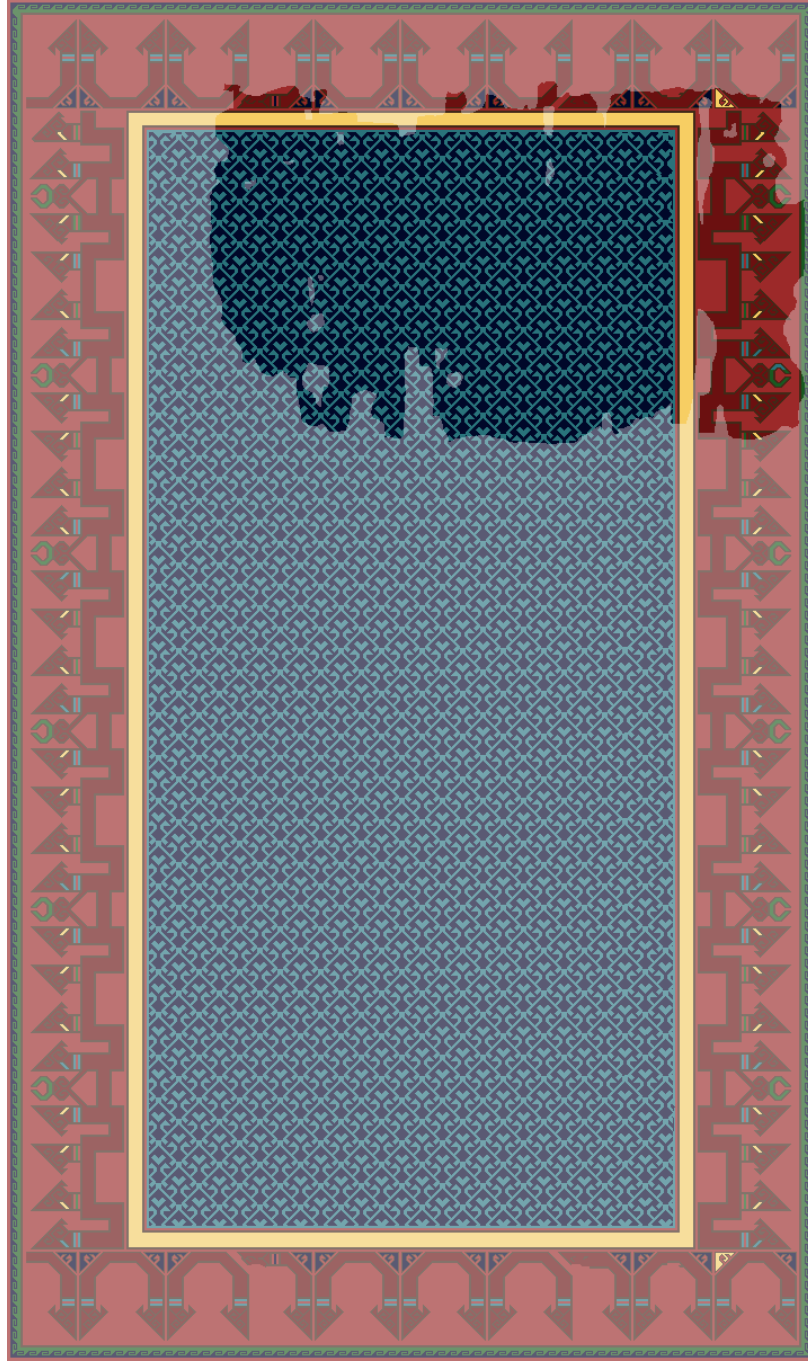
Halı foto no: 48

Eldeki parça boyutu: 280 cm x 137 cm

Restitüsyon sonucu boyut: 281 cm x ~518 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.8. 683A Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 37

Halı foto no: 53

Eldeki parça boyutu: 220 cm x 132 cm

Restitüsyon sonucu boyut: ~297 cm x ~511 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

3.2.9. 299 Env. Numaralı Halının Restitüsyonu

Şekil: 38

Halı foto no: 55

Eldeki parça boyutu: 88 cm x 120 cm

Restitüsyon sonucu boyut: 89 cm x 124 cm

Çizen: Bahadır Öztürk

SONUÇ

Günümüzde Anadolu coğrafyasında, kırsal kesimde yerleşik veya konargöçer halk tarafından halılar üretilmektedir. Bu halılar Karakeçili, Karakoyunlu, Yüncü Yörük, vb. dokumaları gibi aşiret adıyla ya da Milas, Uşak, Bergama, Sivas, Hakkâri, Kars, vb. halıları gibi yöre belirten adlarla anılmaktadır. Halı üretilen yöreler başta Batı ve İç Anadolu bölgesi olmak üzere Anadolu'nun her bölgesine yayılmıştır. Her bölgenin kendine has motif, kompozisyon ve renk karakteri bulunmaktadır.

Anadolu halıcılık tarihine ışık tutan halı örneklerini göz önüne alarak tarihsel süreç içerisinde geriye doğru gidildiğinde, bazı yöresel örneklerin azaldığı, 18. yüzyıldan öncesine ait örneğe rastlanılmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak bu yörelerde halı üretiminin ticaret için değil, halkın kendi ihtiyacını karşılamak için yapılması ve süreç içerisinde eskiyen halıların atılarak yerine yeni halıların serilmesi gösterilebilir.⁴⁶ Bununla birlikte gerek yazılı kaynaklarda gerek çeşitli müze ve koleksiyonlarda bulunan örnekleriyle bazı yöre halılarının ise zaman içinde birtakım motif ve kompozisyon değişimleri geçirseler de daha erken yüzyıllardan itibaren sürekli gündemde oldukları bilinmektedir. Uşak ve çevresinde üretilen Batı Anadolu halıları olarak adlandırılabilen halılar ile Konya halıları bu grupta değerlendirilebilir. Batı Anadolu'ya ait halı örnekleri 15. yüzyıl sonundan itibaren görülebilirken⁴⁷, ele geçen en eski örnekler Anadolu Selçuklu Dönemine (13. yüzyıl) tarihlenen Konya halılarına aittir. Bu halılardan, dokuz tanesi Anadolu Selçuklu Başkenti Konya'da I. Alâeddin Keykubat tarafından tamamlanan Alâeddin Keykubat Camisi'nde (1220-1237); üç tanesi ise aynı dönemde egemenlik süren Eşrefoğulları'na ait Beyşehir'de Seyfeddin Süleyman Bey tarafından inşa ettirilen Eşrefoğlu Camisi'nde (1296-1299) bulunmuştur. Konya Alâeddin Camisi'nde bulunan halılar İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde, Beyşehir Eşrefoğlu Camisi'nde bulunanlardan iki tanesi Konya Mevlana Müzesi, bir tanesi ise yurt dışında iki parça halinde iki ayrı koleksiyonda sergilenmektedir. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen dokuz halıdan 299 Env. numaralı halı, Alâeddin Keykubat Camisi'nden diğer halılarla birlikte geldiği için bir komisyon tarafından bu gruba daha sonra dahil edilmiştir. Yine Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen 688 Env. Numaralı halının ise zemin deseni 14. yy.

⁴⁶ İsmail Öztürk, "Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açısından İncelenmesi", **3- Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri** 5. cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, s., 315. s.

⁴⁷ Walter B. Denny, **a.g.e.**, 39. s.

Çin ipekli kumaşına benzediği için bu tarihe ait olması gerektiğine dair tartışmalar bulunmaktadır. Bu halılar haricinde Anadolu'da bulunmuş ve sonradan 13. yüzyıla tarihlenen halılar da vardır.

Türk düğümü ile dokunan halıların 299 Env. Numaralı halı hariç düğüm sıklıkları günümüz standartlarına göre kaba kalite sınıfına girmektedir. 299 Env. Numaralı halı orta düğüm sıklığı kalitesindedir. Halıların tüm ipliklerinde yün kullanılmıştır. Çözümler, tek katlı Z bükümlü iki ipliğin S bükümlü katlanmasından oluşmaktadır. Bu iplikler genellikle beyazdır. Ancak, bazı çözümlerde beyaz ve kahverengi Z bükümlü tek kat ipliklerin S bükümle katlanmış şekli görülmektedir. Atkılarda genellikle kırmızı renkli, tek katlı, Z yönlü, az bükümlü iplikler kullanılmıştır. Bir halıda (299 Env. No) kahverengi 1Z az bükümlü iplik ile az sırada mavi renkli 1S2Z bükümlü kalın ilme ipliğinin atkı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. İlme iplikleri, Z bükümlü tek katlı iki ipliğin S bükümlü birleşmesinden meydana gelen, az bükümlü kalın ipliklerden oluşmaktadır.

Restitüsyon çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Tablo: 22 incelendiğinde, boyut oranlamasına giren halıların içinde birbirine yakın boyutlu olanları grupladığımızda beş grup halı karşımıza çıkmaktadır. Birinci grupta 89 cm x 124 cm ile en küçük boyutlu (yaklaşık seccade boyutlarında) bir halı görülmektedir. İkinci grupta ortalama 156 cm x 343 cm boyutlara sahip halılar, üçüncü grupta ortalama 238 cm x 533 cm boyutlara sahip halılar bulunmaktadır. Dördüncü grupta 284 cm x 520 cm boyutlara sahip halılar yer almakla birlikte, bu halı grubu üçüncü grup halılarıyla yakın boy ölçüsüne sahiptir ancak en olarak daha geniştir. Beşinci grupta 324 cm x 605 cm boyutlarla incelenen ve ele geçen halılar arasında en büyük ölçülere sahip bir halı yer almaktadır. 22x27 düğüm/dm² düğüm sıklığına sahip bu halı, günde ortalama 8000 ile 12000⁴⁸ arasında düğüm atan iki dokumacı tarafından üretiliyse yaklaşık 48 ile 72 gün arasında dokunmuş olmalıdır; üç dokumacı ise bu halıyı 32 ile 48 gün arasında tamamlayacaktır.

Tez konusu olan halıların zemin desenleri 299 Env. numaralı halı dışında yarım kaydırmalı birim motif tekrarından oluşmaktadır. Yarım kaydırmalı birim motif tekrar kompozisyon düzenlemesine, Anadolu Selçuklu Dönemine ait taş, ahşap, çini, metal gibi malzemeler üzerinde bulunan süslemelerde oldukça çok rastlanmaktadır.

⁴⁸ Güngör IŞIKSAÇAN; Batı Anadolu'nun Başlıca Üretim Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerine Araştırmalar, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1964, 24. s.

Bu tip kompozisyonlar, motifler her yöne tekrarlar ile ilerleyebildikleri için istenilen büyüklükte halı dokumayı da kolaylaştırmaktadır. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan örneklerde zemin desenini oluşturan birim motif, geometrik şekilde stilize edilmiş motifler ile geometrik motiflerden oluşmaktadır. Motiflerin halı dokuma tekniğinin etkisi ile geometrikleşmesi, stilizasyonlar, sadeleştirmeler, zamanla motiflerin değişmesi, deformasyonlar nedeniyle ve yarım kaydırmalı birim tekrar içinde birbirine bağlanmasıyla tanımlanması zorlaşmıştır. Bu motiflerin, çizimlerle ve karşılaştırmalarla yapılan incelemeleri sonucunda, halı motiflerinde kaynak olarak Anadolu Selçuklu dönemi mimarisinde, taş, çini, metal, ahşap süslemelerinde görülen rumî kompozisyonları, örgü veya düğümlü küfi yazıları süsleyen geometrik geçme süslemeler, mimari form ve elemanların kullanıldığı görülmektedir. Bunlarla birlikte tekstil ürünlerde karşılaştığımız bulut motifleri ile etrafı kancalarla süslü geometrik şekiller ve "S" motifleri içine alan ve günümüzdeki dokumalarda görülen anlamını kaybetmiş, yeni anlamlar veya isimler yakıştırılmış, muhtemelen geçmişte Anadolu Selçuklularından çok daha eskiye dayanan köklü motiflerde kullanılmıştır. Genel olarak bakıldığında Anadolu Selçuklu döneminde halı dokumacıları halı desenlerini oluşturmak için, her gün camide, medresede, türbede, kandilde, kapısındaki oymada, çinide, tabağında, giydiği elbisede, kısacası çevresinde rastladığı, beraber yaşadığı, oluşumu ve gelişimi yüzyıllar almış motiflerden yararlanmışlardır. Bu ürünleri üreten zanaatkarlar da yine çevresinde aynı kaynaklardan beslenen kişilerdir.

İçinde geometrik geçmelerin, yıldız ve çokgen biçimlerinde bulunduğu geometrik süslemeler, Anadolu Selçuklu Dönemi süsleme repertuarında en çok kullanılan öğelerin başında gelmektedir.⁴⁹ Bu tip motifleri tekniğe uygunluğundan dolayı halılarda da görmek doğaldır. Nitekim halıların gerek zemin gerek bordür motiflerinde daha sade ve stilize şekilde bu motiflerle karşılaşmaktadır. 685 Env. Numaralı halının zemini ve bordüründe, 688 Env. Numaralı halının bordüründe, 678 Env. numaralı halının zemininde geometrik geçme yıldız motiflerinin halıya uyarlanmış şekilleri karşımıza çıkmaktadır. 13. yüzyıla yeniden tarihlenen A-217 (Foto.: 16) ve A344 (Foto.: 15) Env. Numaralı halılar ve o dönemde üretilen türevleri muhtemelen Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen geometrik geçme yıldız

⁴⁹ Geniş bilgi için bkz. Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler- Selçuklu Çağı**, Aralık 1982, Ankara.

motifli halıların farklı tipleriydi. Bu motiflere sahip halılar daha sonraki dönemde Batı Anadolu'da üretilmiş ve ihracatı yapılmıştır.

Rumî motifi de Anadolu Selçuklu döneminde çok kullanılan motiflerden birisidir. Bazen bir alanın içini kıvrım dallarla dolduran serbest kompozisyonlar şeklinde, bazen birim motif tekrar düzende kompozisyon oluşturularak yüzey süslemek amacıyla, bazen de geometrik biçimlere bürünerek küfi yazılarla kullanılmıştır.⁵⁰ Bu motifi 681 Env. Numaralı halının zemin deseninde birim motif tekrar düzende bitkisel süslemelerle birlikte palmet motifi kullanılan bir kompozisyon görülmektedir.

14. yüzyıla tarihlendirilmesi gerektiğine dair tartışmalar bulunan 688 Env. numaralı halının zemin deseninde bulunan bulut motifi, 14. yüzyıla ait bir Çin ipekli kumaşında kullanılan bulut motifine benzemektedir. Bu motif veya benzeri Çin'de daha önceki bir tarihte üretilmiş olabilir. Muhtemelen benzeri bir desene ait kumaş Anadolu'daki halı dokumacıların eline geçmiş ve motifi halıya dokumak istemiş olabilirler. İpek ve ipekli dokumalar, bu halıların üretildiği dönemden çok daha eski dönemlerden beri üretilen, ticareti yapılan, uğruna savaşlara girilen, zaman zaman paradan daha değerli sayılan, itibar ve prestij sağlayan ürünler olmuşlardır.⁵¹ Günümüzde de üreticiler, ticaretlerini garantiye almak için moda olanı, en çok beğenileni ve satan ürünü üretmeye meyillidirler. Benzeri tarz, renk veya desene sahip süslemeleri farklı materyaller üzerinde görmek günümüzde olduğu kadar geçmişe ait ürünlerde de görmek doğal sayılmalıdır. 688 Env. Numaralı halıda kullanılan bulut motifinden başka 684 Env. Numaralı halıda farklı bir bulut motifinin görülmesi, bu dönemde Çin veya Orta Asya kaynaklı motiflerin de beğenilerek halılarda dokunduğunu göstermektedir.

Halıların zemin desenlerinde mimaride pek örneğine rastlamadığımız, benzer örneklerini yine halı veya düz dokuma yaygılarda gördüğümüz, eşkenar dörtgen biçimli iki yanından koçboynuzu şeklinde kancalar çıkan motifler, yine eşkenar şekilli etrafı kancalı motifler, "S" şeklinde motifler kullanılmıştır. Bu motifler muhtemelen göçebe Türkmenlerin çok daha önceden beri dokumalarında kullandıkları motiflerden olmalıdır.

⁵⁰ Selçuk Mülayim, **Değişimin Tanıkları- Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi**, Ocak 1999, İstanbul, Kaktüs Yayınları:33, 267 s. 97.s.

⁵¹ Geniş bilgi için bkz. Ali Rıza Bekin, **İpek yolu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1981, 100 s.

Halılarda kullanılan motiflerin günümüze gelen süreç içerisinde kaynağı unutulmuş, şekilleri insanlarla ve çevreyle birlikte çok değişmiş, yeni anlamlar kazanmış, yeni adlar almışlardır. Sanat Tarihi veya geometri terimleriyle tanımladığımız bu motiflerin o dönemde nasıl adlandırıldıkları veya ifade ettikleri anlamları bu gün bilemiyoruz. Bunlarla ilgili sanat tarihçileri çeşitli varsayımlar üretmektedirler.⁵² Halıyı inceleyen bilim adamları ve uzmanlar, onu çoğu zaman sanat tarihi ve kültürel açıdan ele almışlardır. Aslında halı, tekstil ürünü olarak ele alınıp, tekstil ölçülerine göre değerlendirilmelidir. Çünkü halı, üretim tekniği ve hammaddesiyle tamamen bir tekstil ürünüdür. Tekstil içinde değerlendirilmesi de halıyı ekonomik mal olarak görmeyi zorunlu kılar.⁵³

Bu bağlamda bilinen bir şey vardır ki o da Anadolu Selçuklu döneminde bu halıların çok üretildiği ve ihraç edildiğidir. Anadolu Selçuklu döneminde Konya civarında Aksaray ve Lâdik'te halı dokunduğuna ve ihraç edildiğine dair tarihi kayıtlar bulunmaktadır. Mısır Fustat'da yapılan kazılarda çıkarılan bir takım halı parçalarının içinde Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının benzeri iplik, dokuma tekniği ve motif karakterine sahip halı örneklerinin bulunması; ayrıca yakın dönemde Tibet'te Anadolu Selçuklularına mal edilen halıların keşfi, 12.-13. yüzyıl Anadolu'sunda Konya halıcılığının gelişmişliğine ve sahip olduğu pazarın büyüklüğüne işaret etmektedir.

Halıların çoğunun büyük boyutlu olması, göçebe üretiminden çok bir atölye üretimine işaret etmektedir. Bilindiği üzere göçebeler yanlarında taşıyabilecekleri büyüklükte tezgâhlar kullanmaktadır. Halı üretiminin ve ihracatın varlığı üretimin çokluğu düzenli üretim yapılabilecek atölyelerin varlığı hakkında ipucu vermektedir. İncelenen halıların zemin desenlerinin birim motif tekrarı olması ve bordürlerin köşelerde kesilerek birbiri üzerine binecek düzende olması, bu dönemde bu tip halıların istenilen ebatta, motifler deforme olmadan, sıkışmadan, gereksiz boşluklar oluşmadan üretilmesini sağlamaktadır. İstanbul Vakıflar Halı Müzesi'nde sergilenen 13. yüzyıla ait olduğu ileri sürülen A-344 (Foto.: 15) ve A-217 (Foto.: 16) Env.

⁵² Geniş bilgi için bkz. Doğan Kuban, **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Promat A.Ş., İstanbul Ekim 2002, 460 s.

Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler- Selçuklu Çağı**, Aralık 1982, Ankara, 405 s.

Selçuk Mülayim, **Değişimin Tanıkları- Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi**, Ocak 1999, İstanbul, Kaktüs Yayınları:33, 267 s.

⁵³ İsmail Öztürk; "Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açısından İncelenmesi", 313 s.

numaralı halıların köşeleri incelendiğinde, bordürlerin düzgün bir şekilde dönmesi için ayrıca köşe motifleri kullanıldığı, yani bu dönemde de köşe dönüşlerinin düzgün yapılması gerektiği kaygısının güdüldüğü görülmektedir. Benzer şekilde bordürlerin kesilerek düzenlendiği, birim motif tekrarlı zemin desenli ve çeşitli boyda örnekleri bulunan, yine çok üretilen ve ihraç edilen ticari halılara, Batı Anadolu'da üretilen Lotto, Holbein tipi olarak adlandırılan halılar ile Uşak'ta üretilen yıldız desenli ve madalyonlu ve kuşlu (geometrik çiçek desenli) halılar örnek gösterebilir.⁵⁴

Bu halıların atölye üretimi olduğunu gösteren başka bir neden de dokumacıların renkleri halı genelinde sıcaklık-soğukluk, koyuluk-açıklık ve zıtlık dengeleriyle birlikte ve motiflerin büyüklüklerine göre kullanabilme becerilerinin yüksekliğidir. Bazı halılardan tespit edilen başka bir durum da dokumacıların halıya başlarken yaptıkları hatalı renk seçimlerini düzeltmek ve renk açısından dengeli bir kompozisyon oluşturmak için, başlangıçta kullandıkları renkleri değiştirerek bir takım renk denemeleri yapmaları ve uygun olan rengi ve kombinasyonu bulduktan sonra bunu halının geri kalanında uygulamalarıdır.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan Anadolu Selçuklu Dönemi halılarının birçoğunda ilgi merkezi gerek motif büyüklüğü, gerek seçilen renkler nedeniyle bordür bölümü üzerindedir. Bordür bölümünde çoğu halıda iri küfi yazı karakterli motiflerin olması yazıya yani Kur-an'a atıf yapıyor olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda iri küfi bordürlü halıların o dönemde camiler için üretilmiş veya üretiliyor olduğu düşünülebilir. Nitekim 299 Env. numaralı halının zemininde renklerle mihraba vurgu yapılması da kutsallığı arttıracak olan öğeleri ön plana çıkarmak için renklerin özenle kullanıldığını göstermektedir.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen Anadolu'da bulunmuş Selçuklu Dönemi halıları, 13. yüzyıl Anadolu'sunda üretilen halılardan günümüze ulaşan çok az sayıda örneği oluşturmaktadır. Müzede dokuz örneği bulunan bu halılar, motifleri, kompozisyonu ve dokuma tekniği ile döneminde yapılan halıcılık, desen hazırlama, renk ve motif kurgusu ve hatta bu dönemde üretilebileceği varsayılan başka halılar hakkında ipuçları vermektedir. Türklerin Anadolu'ya gelmesinden sonra Anadolu'da ürettikleri halılardan küçük bir tarihsel kesite atfedilen bu halılar ve benzerleri

⁵⁴ Elvan Özkavruk ADANIR (Anmaç), Bahadır ÖZTÜRK; "Anadolu'da Halı Tasarımında Gelenekselden Moderne Değişim Süreci", (Poster Bildiri), 13th European Textile Network (ETN) Conference, 15th-17th September 2005, İzmir / TURKEY.

muhtemelen çok önceki tarihlerden beri üretilmekteydi. Bununla birlikte, elde bulunan örnekler ve belgeler bu halılarda kullanılan motiflerin daha sonraki dönemlerde hatta bu gün bile kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu tez kapsamında detaylı olarak ele alınmayan hayvan motifli Anadolu Selçuklu Dönemi halıları ile sonradan 13. yüzyıla tarihlenen halılar, Anadolu Selçuklu halılarının farklı bir grubunu teşkil etmektedir ve tez konusu halılarda olduğu gibi üretimleri daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bu tezde, halıların teknik ve tasarım özelliklerinin anlatılmasından başka halılarda kullanılan ve kaynağı çözülemeyen birçok motife açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu motif çözümlenmeleri tartışmaya açıktır. Ancak kabul edilebilen motif çözümlenmeleri daha sonraki dönemlere ait benzer motiflerin kullanıldığı halıların motif ve kompozisyonlarının tanımlanmasında yardımcı olacaktır.

EKLER

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ACAR, (Balpınar) Belkıs; **Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Galerisi**, Ongun Kardeşler Ofset Tipo Matbaası, Ankara 1973, 32 s.

AHUNBAY, Zeynep; **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, İstanbul, Nisan 1996, Yapı-Endüstri Merkezi Yayını, 173 s.

ALSAÇ, Üstün; **Türkiye' de Restorasyon**, İstanbul 1995, İletişim Yayları, 118 s.

ARIK, Rüçhan; **Kubad Abad**, Mas Matbaacılık A.Ş., İstanbul 2000, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 227 s.

ASLANAPA, Oktay; **Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı**, İstanbul 1987, Çeltüt Matbaacılık, "Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti", 235 s.

ASLANAPA, Oktay; **Türk Sanatı**, 2. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1989, 454 s.

ASLANAPA, Oktay; **Türk Sanatı El Kitabı** (İslam Öncesi Sanat-Mimari – Halı - Kumaş-Çini-Keramik-Minyatür). Anka Ofset A.Ş., İstanbul 1993, 255 s.

ASLANAPA, Oktay- Yusuf DURUL; **Selçuklu Halıları** (Başlangıçtan 16. yy. Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı.) İstanbul 1973. Apa Ofset Basımevi, "Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:2" 93 s.

BEKİN, Ali Rıza; **İpek yolu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1981, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları: 308, 100 s.

DENİZ, Bekir; **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayımlar**, Ankara, 2000, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. 284 s.

DENNY, Walter B.; **The Classical Traditional in Anatolian Carpets**, Scala Publishers, 2002 London. 128 s.

FIRAT, Sıtkı; **Selçuklu Sanatı**, Sistem Ofset, Ankara, Aralık 1996, Kültür Bakanlığı Yayınları:1844, Yayınlar Daire Başkanlığı Sanat Eserleri Dizisi:124, s.y.

IŞIKSAÇAN, Güngör; **Batı Anadolu'nun Başlıca Üretim Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerine Araştırmalar**, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1964, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayını. 24. s.

KUBAN, Doğan; **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, Promat A.Ş., İstanbul Ekim 2002, Yapı Kredi Yayınları, 476 s.

MÜLAYİM, Selçuk; **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler- Selçuklu Çağı**, Hacettepe Sosyal ve İdari Bilimler fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, Aralık 1982, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 405 s.

MÜLAYİM, Selçuk; **Değişimin Tanıkları- Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi**, Ocak 1999, İstanbul, Kaktüs Yayınları:33, 267 s.

ÖGEL, Semra; **Anadolu'nun Selçuklu Çehresi**, Tayf Basın, İstanbul 1994, Akbank yayınları Kültür sanat Kitapları: No: 58, 135 s.

ÖLÇER, Nazan; **Türk ve İslam Eserleri Müzesi**, Mas Matbaacılık A.Ş., 2002, "Akbank Kültür ve Sanat Dizisi: 70", 383 s.

ÖNEY, Gönül; **İslam Mimarisinde Çini**, Aksoy Matbaacılık A.Ş., İstanbul 1987, Ada Yayınları, 160 s.

ÖNEY, Gönül; **Türk Çini sanatı-Turkish Tile Art**, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul 1976, Binbirdirek Matbaacılık Sanayi A.Ş. Yayınları, 160 s.

ÖZEL, Ali; **Halıcılık- El Halısı Dokumacılığı**, Ankara 1989, Başbakanlık Basımevi, Devlet Bakanlığı Yayınları No: 44, MK. No: 1989 AD 4111, 71 s.

Turkish Carpets From The 13 th-18 th Centuries; (Nazan ÖLÇER, Valkmar ENDERLEIN, Ferenc BATARI, John MILLS), (Yay: Ahmet ERTUĞ), Milan 1996, Tekstilbank Yayınları. 235 s.

Turkish Handvoven Carpets Catalogue No:1; Hazl.: Güran Erbek. Ankara Ekim 1987. Ünal Ofset, 2.Baskı, Mayıs 1992. Sevinç Matb. (s.y.)

"T.C.Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü "

Turkish Handvoven Carpets Catalogue No:2; Hazl.: Güran Erbek. Ankara Ocak 1988. Ünal Ofset, 2.Baskı, Haziran 1992. Sevinç Matb. (s.y.)

"T.C.Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü "

Turkish Handvoven Carpets Catalogue No:3; Hazl.: Güran Erbek. Ankara Şubat 1990. Ana Basım A.Ş., 2.Baskı, Mayıs 1992. Sevinç Matb. (s.y.)

"T.C.Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü "

Turkish Handwoven Carpets Catalogue No:4; İstanbul Haziran 1990. Ana Basım A.Ş., (s.y.)

"T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü"

Turkish Handwoven Carpets Catalogue No:5; Ankara Ocak 1995. Pelin Ofset Ltd. Şti. (s.y.) (Güran Erbek Anısına)

"T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü"

TÜRKMENOĞLU, Hüseyin; **Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1966, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VI. Seri, 189 s.

YETKİN, Şerare; **Türk Halı Sanatı**, 2. Basım, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1991, "Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: 150, Sanat Serisi:20", 225 s.

MAKALE VE BİLDİRİLER

ACAR, Belkıs; "Divriği Ulu Camii'ndeki Halı ve Kilimler", **Divriği Ulu Camii ve Darü's-şifası**, Ankara 1978, 159.-228.s.

ADANIR, Elvan Özkavruk (Anmaç), Bahadır ÖZTÜRK; "Anadolu'da Halı Tasarımında Gelenekselden Moderne Değişim Süreci", (Poster Bildiri), 13th European Textile Network (ETN) Conference, 15th-17th September 2005, İzmir / TURKEY.

ASLANAPA, Oktay; "Türk Halı Sanatı", **Türk Dünyası El Kitabı**- Dil, Kültür, Sanat, Ankara 1992, Seri:1, Sayı: A-23, 401-421. s.

ASLANAPA, Oktay; "Konya Selçuklu Halılarının Menşei ve Gelişmesi", **Türk Edebiyatı**, Sayı: 132, 10/1984, 15.-16. s.

ASLANAPA, Prof. Dr. Oktay; "Türk Halı Sanatında Yeni Keşifler." **Arış**, yıl:1, Sayı: 2, Ağustos 1997, 10.-17.s.

ASLANAPA, Oktay; "Türk Halı Sanatında Yeni Gelişmeler", **Sanatsal Mozaik**, Yıl:2, Sayı: 19, Mart 1997, 54.-57. s.

ASLANAPA, Prof. Oktay; "Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi.", **Arış**, Yıl:1, Sayı:3, Aralık 1997, 18.-25.S.

BAKIRER, Ömür; "Küfi Yazıda Geometrik Yorumlar Üzerine Bir Deneme", **Arkeoloji ve Sanat tarihi Dergisi I**, İzmir 1982, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1.-20. s.

BAYRAKTAROĞLU, Suzan; " 75. Yıl Halı ve Kilim Sergisi", **Vakıf ve Kültür**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı: 3, Kasım 1998, 15-18.s.

BAYRAKTAROĞLU, Suzan; "Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı-Kilim Koleksiyonu", **Arış**, yıl:1, Sayı:3. Aralık 1997, 88.-103.s.

BAYRAM, Sadi; "Vakıflar Genel Müdürlüğü Halı Müzesinde Bulunan Hayvan Figürlü Halılar", **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**. (27-31 Mayıs 1996 Kayseri), Haz.: Azize Aklaş Yasa, Serap Leloğlu Ünal, Şebnem Ercebeci, Erol Kalender, Varan Matbaacılık, Ankara 1998, 360 s., 65.-74.s.

Blair, Sheila S. - Jonathan M. Bloom, "From Aladdin's cave- Islamic Art in The David Collection, Copenhagen", **Halı- carpet, Textile & Islamic Art**, Issue 161, Autumn 2009, 50.-65.s.

ÇOKAY, M. Önder; "Restitüsyon Etütleri Sırasında Ortaya Çıkan Bir Özellik" **Antik Dekor**, Sayı: 38, 1997, 136.-138.s.

ÇOKAY, M. Önder; "13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halıları Orta Kısım Motifleri: 1 - Motif Çözümlemeye Yönelik Yorumlar", **Art Dekor**, Sayı:43, 124.-130.s.

ÇOKAY, M. Önder; "13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halıları Orta Kısım Motifleri: 2" **Antik Dekor**, Sayı:44. 1998, 116.-121.s.

ÇOKAY, M. Önder; "13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halı Bordürleri - Çözümlemeye Yönelik Yorumlar 1", **Antik Dekor**, Sayı: 51, Şubat-Mart 1999. 94.-100.s.

ÇOKAY, M. Önder: "13. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halı Bordürleri - Çözümlemeye Yönelik Yorumlar 2", **Antik Dekor**, Sayı: 52, Nisan-Mayıs 1999, 158.-161.s.

DENNY, Walter; 11. Uluslararası Doğu halıları Konferansı (ICOC) Açılış konuşması, 19 Nisan 2007, İstanbul. (Yayınlanmamıştır)

DAY, Susan; "Between a Tribal and Court Art: The Turkish Carpets", **Great Carpets of The World**, London 1996, Thames and Hudson, 50.-107.s

DURUCAY, Arif. S.; "Türk- İslam Eserleri Müzesinde Bulunan 8 Selçuklu Halısı". **Kültür ve Sanat**, Sayı: 5, 1/1977, 78.-85.s.

DURUSEL, Vedat; "Başlangıcından Bugüne Uşak Halıcılığı", **Antika**, Sayı:11, 2/1986, 21.-26.s.

GÖNÜL, Macide; "Eski Türk Halılarında Motif Çeşitleri ve Özellikleri.", **Sümerbank Dergisi Halı Semineri Özel Sayısı**, Cilt:5, Sayı: 49-52, 7-10 /1965, 196 s., 20.-27.s.

ÖLÇER (Tapan), Nazan; "Türk ve İslam Eserleri Müzesi", **Türkiyemiz**, Sayı: 43, 6/1984, 7.-17.s.

ÖLÇER, Nazan; "13.-18.Yüzyıl Türk Halıları Sergisi", **Arış**, Yıl: 1, Sayı: 1, 3/1997, 16.-23.s.

ÖLÇER, Nazan; "İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi 13.-18.Yüzyıl Türk Halıları Sergisi", **P**, Sayı:3, Güz 1996, 39.-49.s.

ÖLÇER, Serpil; "Vakıflar Halı Müzesi" **Vakıf ve Kültür**, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, Mayıs 1998, 46.-49. s.

ÖNDER, Mehmet; "Atina- Benaki Müzesinde Türk Eserleri" **Antika**, Sayı:17, Ağustos 1987, 18.-19. s.

ÖNDER, Mehmet; "Selçuklu Devri Konya Halıları", **Türk Etnografya Dergisi**, Sayı: 7-8, 1964-1965, Milli Eğitim Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1966, Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü. s.

ÖNEY, Gönül; "Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Türk Halı Sanatı II", **Bilim, Birlik, Başarı**, Yıl: 10, Sayı: 41, 1984, 4.-7.s.

ÖNEY, Gönül; "Anadolu-Türk Halısının Serüveni", **Arış**, Yıl:1, Sayı:1, 3/1997, 50.-54.s.

ÖZÇELİK, Serpil; "Vakıflar Halı Müzesi", **Vakıf ve Kültür Dergisi**, Yıl:1, Cilt: 1, Sayı: 1, Mayıs 1998, 47-49. S

ÖZGÜR, Zehra; "Türk Halıcılığının Tarihi Gelişmesi ve Bugünkü Durumu.", , **Sümerbank Dergisi Halı Semineri Özel Sayısı**, Cilt:5, Sayı: 49-52, 7-10 /1965, 9.-15. s.

ÖZKAVRUK, Elvan -Dilek Himam Er; "İspanyol halıları: İspanyol Halıcılığına Farklı Kültürlerin Etkisi", **Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Etkinlikleri** (5-10 Mayıs 2008, Antalya) **Sempozyum Bildirileri**, Sarıyıldız Ofset Matbaası, Antalya 2008, 343-348 s.

ÖZTÜRK, İsmail; "Türkiye'de Halı ve Kilimciliğin Kaynakları, Kaynakçası ve terminolojisine İlişkin Sorunlar", **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi** (4-7 Kasım 1997, Ankara) Bildirleri, 2. Cilt, Grafiker, Ankara, 2000, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi yayını:229, Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi:19, 163.-169. s., 164. s.

ÖZTÜRK, İsmail; "Türkiye'de Halıcılığın Kaynakları" **Antik & Dekor**, Sayı:60, Mayıs 2000, 128.-133. s.

ÖZTÜRK, İsmail; "Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açından İncelenmesi", **3. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, 5. cilt, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi yayınları:87, Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi:24, 313-325. s.,

ÖZTÜRK, İsmail- Öznur Aydın; "Türk Halıcılığının Tarihsel Gelişimi ve Gördes Halıları", **Türkiyemiz**, yıl:24, Sayı:72, 5/1994, 26.-35.S.

ROBERTS, Delmar L.; "Washington Tekstil Müzesinde Türk Halıları", **Türkiyemiz**, yıl: 6, Sayı:16. 28.-33. s.

SAMUK, Gonca; "Uşak Halılarının Dünü ve Bugünü.", (107.-133.s.), **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi** (Türk Halıları Özel Sayısı). Sayı: 32, Ekim 1984, 203 s.

SAMUK, Gonca; "Tarihte Uşak Halıları", **Kaynaklar**, Sayı:3, 1984, 40.-44.S

SİPAHİOĞLU, Oya; "Avrupalı Ressamların Tablolarında Yer alan Türk Halıları ve Adlandırma Sorunu.", **D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, Sayı: X, 1998, 240.-259. s.

SÖNMEZ, Zeki: "13.yy. Selçuklu Halıları", **Antika**, Sayı:1, 4/1985, 20.-23.S

SWART, Pieter de: "Svastika", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt: 3, Hürriyet Ofset, İstanbul 1997, YEM Yayınları. 1717. s.

TÜRKMEN, Nalan: "Erken Osmanlı Dönemi Halıları ile XVIII.ve XIX.Yüzyıl Orta Asya Türkmen Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Bağlantıları", **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri**, (27-31 Mayıs 1996 Kayseri). Hazl.: Dr.Azize Aklaş Yasa. Serap Leloğlu Ünal, Şebnem Ercebeci, Erol Kalender. Ankara 1998. Varan Matbaacılık 360 s., 321.-336. s.

TÜRKMEN, Nalan; "Orta Asya ve Anadolu Türkmen Dokumalarında Görülen Hayvan Figürlü Örnekler", **Arış**, Yıl:1, Sayı: 1, 3/1997, 58.-65. s.

YETKİN, Şerare; "Yeni Bulunan Hayvan Figürlü Halıların Türk Halı Sanatındaki Yeri" **Sanat Tarihi Yıllığı- 1972- 1973**, İstanbul 1973, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü, 291.-307. s.

YETKİN, Şerare; "Türk Halı Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ajans - Türk Matbaacılık Sanayii A.Ş., Ankara 1993, 471 s. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No: 342, Sanat Dizisi: 45", 311.-328. s.

KAYNAK KİŞİLER

Gönül TEKELİ: Türk ve İslam Eserleri Müzesi Halı ve Kilim Seksiyonu Şefi, 30.06.2008, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad : Bahadır ÖZTÜRK
Doğum yeri ve yılı : Uşak / Ulubey 1976
Yabancı Dil : İngilizce
Eğitim :
Yüksek Lisans : 2003, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı
Lisans : 1999, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı- Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı
Lise : 1993, Bornova Mustafa Kemal Lisesi
İş tecrübesi : 1999-..... Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü (Araştırma Görevlisi)

Alınan Burs ve Ödüller:

Foundation of Max Van Berchem, İsviçre – 2007

Yayınları :

Makaleler:

Doç. Elvan Özkavruk ANMAÇ, **Arş.Gör. Bahadır Öztürk**, "Carpet Trade Between Ottoman Empire and Great Britain - Anatolian and English Carpets", Akdeniz- Sanat Dergisi, Yıl: 3, Mart 2010, Sayı: 5, Sarı Yıldız Ofset, Ankara 2010. 117.-126. s. (Hakemli dergi)

Bilimsel Etkinliklerde Sunulmuş Bildiriler:

Doç. Elvan Özkavruk ANMAÇ, **Arş.Gör. Bahadır Öztürk**, "Carpet Trade Between Ottoman Empire and Great Britain - Anatolian and English Carpets", 13th International Congress of Turkish Art, Macaristan, 03/09/2007, Uluslararası Hakemli organizasyon

Doç Elvan ANMAÇ, **Araş.Gör. Bahadır Öztürk**, "European Carpets in Dolmabahçe Palace Collecton" The XI th International Conference on Onerital Carpets, istanbul, 19/04/2007, Uluslararası Hakemli organizasyon

Elvan ANMAÇ, **Bahadır ÖZTÜRK**, "İngiliz Halıcılığının Başlangıcı ve Türk Halıcılığıyla Etkileşimi", Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Konak, 16/11/2006, Uluslararası Hakemli organizasyon

Elvan ANMAÇ, **Bahadır ÖZTÜRK**, "Dolmabahçe Sarayında Bulunan Avrupa Tarzı Hereke Halıları", 1. Hereke Halı Kongresi, İzmit, 23/09/2005, Hakemli organizasyon

Doç.Elvan ANMAÇ, **Araş.Gör. Bahadır Öztürk**, "Timeline of Change in Carpet Designing of Anatolia From Traditional to Modern", 13th ETN (Europcan Textile Network) Conference, İzmir, 15/09/2005, Uluslararası Hakemli organizasyon